

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΩΝ
ΤΜΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΘΕΜΑ: «Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΩΣ ΜΗΤΕΡΑ ΚΑΙ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ»

Μετέχοντες σπουδαστές:

- 1) Σιγγούνα Γεωργία
- 2) Στεφανοπούλου Θεοδώρα
- 3) Χριστοπούλου Θεοδώρα

Υπεύθυνη Εκπαιδευτικός:
Νικολακοπούλου Καλλιόπη
Εργαστηριακή Συνεργάτης

Πτυχιακή για τη λήψη του Πτυχίου της Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής
Επαγγελματων Υγείας και Πρόνοιας του Ανωτάτου Τεχνολογικού
Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Α.Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.

Πάτρα, Μάιος 2008

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Η ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης δεν θα ήταν δυνατή χωρίς την πολύτιμη βοήθεια και στήριξη της υπεύθυνης καθηγήτριας κα. Νικολακοπούλου Καλλιόπης, καθώς και την ηθική και την οικονομική στήριξη των οικογενειών και των φίλων μας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η παρούσα μελέτη με θέμα την γυναίκα ως μητέρα και ως εργαζόμενη στην σύγχρονη κοινωνία έχει ως σκοπό να παρουσιάσει την γυναίκα από την αρχαιότητα ως σήμερα, σε τομείς όπως η εκπαίδευση, η ισότητα των δύο φύλων, ο φεμινισμός, η πολιτική, η μητρότητα, το διαζύγιο, οι νέες μορφές οικογένειας όπως (χωλές, μονογονεϊκές,), η εργασία, ο ανταγωνισμός των δύο φύλων ως προς τον τομέα της εργασίας και το νοικοκυριό της.

Ιδιαίτερα σκοπό έχει να αναλύσει το ρόλο της ως μητέρα και ως εργαζόμενη. Ακόμα σκοπός είναι να αναδειχθούν μέσα από την μελέτη, οι εξελίξεις και ο αγώνας των γυναικών να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους στο παρελθόν και ότι οι σύγχρονες γυναίκες πρέπει να συνειδητοποιήσουν όσα ήδη έχουν και να συνεχίσουν τον αγώνα που ξεκίνησαν. Καθώς ότι και η σύγχρονη κοινωνία αλλάζει τα παραδοσιακά πρότυπα και χρειάζονται αναπροσαρμογές σε όλους τους τομείς και προσαρμογή στα νέα δεδομένα.

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα μελέτη είναι η βιβλιογραφική ανασκόπηση, η αναζήτηση πληροφοριών μέσω του διαδικτύου, και η αναζήτηση βιβλίων και άρθρων από δημόσιες βιβλιοθήκες. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση δίνει αξία στην μελέτη, δείχνοντας ότι υπάρχει μια παράδοση που προηγήθηκε από αυτή και μέσω αυτής έγινε η εξέταση άρθρων και βιβλίων σχετικά με το θέμα.

Τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης είναι θεωρητικού περιεχομένου. Δηλαδή μέσα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση εντοπίστηκαν σε ποικίλα και αρκετά άρθρα και βιβλία παρόμοια αποτελέσματα όσον αφορά την γυναίκα ως μητέρα και ως εργαζόμενη και επιβεβαιώθηκαν από τα ίδια στοιχεία από πολλούς συγγραφείς.

Τα αποτελέσματα αφορούν τα στάδια εξέλιξης και των διεκδικήσεων των γυναικών του παρελθόντος και των νέων δυσκολιών που έχουν να αντιμετωπίσουν οι γυναίκες σε όλους τους τομείς της ζωής τους, εξαιτίας της σύγχρονης κοινωνίας που ζουν.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ.....σελ. 2	σελ. 2
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ.....σελ. 3	σελ. 3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^οσελ. 6	σελ. 6
1.1 Εισαγωγή.....σελ. 7	σελ. 7
1.2 Το πρόβλημα.....σελ. 8	σελ. 8
1.3 Σκοπός μελέτης.....σελ. 8	σελ. 8
1.4 Ορισμοί όρων.....σελ. 8	σελ. 8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^οσελ.10	σελ.10
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 ^Η : Η ΓΥΝΑΙΚΑ	
2.1.1. Ιστορική αναδρομή (η γυναίκα του χθες).....σελ. 11	σελ. 11
2.1.2. Η γυναίκα του σήμερα.....σελ. 18	σελ. 18
2.1.3. Το δικαίωμα της γυναίκας στην εκπαίδευση.....σελ. 20	σελ. 20
2.1.4. Η ισότητα των δύο φύλων.....σελ. 25	σελ. 25
2.1.5. Η γυναίκα φεμινίστρια.....σελ. 32	σελ. 32
2.1.6. Η γυναίκα στην πολιτική.....σελ. 41	σελ. 41
ΕΝΟΤΗΤΑ 2 ^Η : Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΩΣ ΜΗΤΕΡΑ	
2.2.1. Ιστορική αναδρομή του ρόλου της μητέρας στο παρελθόν.....σελ. 47	σελ. 47
2.2.2. Ο ρόλος της γυναίκας ως μητέρα στη σύγχρονη κοινωνία.....σελ. 50	σελ. 50
2.2.3. Διαζευγμένη μητέρα και γυναίκα.....σελ. 54	σελ. 54
2.2.4. Ανύπαντρη μητέρα – μονογονεϊκή οικογένεια.....σελ. 57	σελ. 57
2.2.5. Χωλές οικογένειες.....σελ. 62	σελ. 62
2.2.6. Γυναίκα και οικογένεια.....σελ. 64	σελ. 64
ΕΝΟΤΗΤΑ 3 ^Η : Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΩΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ	
2.3.1. Ιστορική αναδρομή του ρόλου της γυναίκας ως εργαζόμενησελ. 73	σελ. 73
2.3.2. Ο ρόλος της γυναίκας ως εργαζόμενη στη σύγχρονη κοινωνία.....σελ. 75	σελ. 75
2.3.3. Ισότητα στην εύρεση εργασίας- Ισότητα και ανταγωνισμός των δύο φύλων.....σελ. 79	σελ. 79
2.3.4. Η γυναίκα ως νοικοκυρά και εργαζόμενη.....σελ. 91	σελ. 91

2.3.5. Σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο εργασίας	σελ. 94
2.3.6. Αντιμετώπιση	σελ. 95
2.3.7.Ο ρόλος των ειδικών.....	σελ. 97
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	σελ. 100
Μεθοδολογία.....	σελ. 101
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο	σελ.102
4.1. Περίληψη	σελ. 103
4.2. Συμπεράσματα	σελ. 108
4.3. Προτάσεις	σελ. 110
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ. 112
Ø Ελληνόγλωσση	
Ø Ξενόγλωσση	
Ø Internet	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1.1. Εισαγωγή

Η έξοδος της γυναίκας στο χώρο της εργασίας και μάλιστα με ισότιμες απαιτήσεις, την φόρτωσαν με νέες υποχρεώσεις και της πρόσθεσαν καινούριο φορτίο και άγχος. Είναι αμφίβολο το αν η οικονομική αυτοτέλεια και η επαγγελματική καταξίωση της έδωσαν όσα θα περίμενε. Δεν μπορούμε ωστόσο, να της αρνηθούμε το δικαίωμα να επενδύσει για την ολοκλήρωση της προσωπικότητας της και των οραμάτων της. Αναμφισβήτητα όμως η οικογένεια στερήθηκε τη δημιουργική παρουσία της στο σπίτι.

Τα παιδιά έχασαν τις περισσότερο ζωτικές ώρες με τη μητέρα τους, ο σύζυγος πολλές φορές συναντάει μια σύντροφο κουρασμένη αλλά και με απαιτήσεις (αφού θέλει και στο σπίτι να γίνεται καταμερισμός της εργασίας, όπως συμβαίνει και για τις εξωτερικές δουλειές). Αυτό το τελευταίο γίνεται συχνά αφορμή συγκρούσεων για το ποιος θα πρέπει να αναλάβει την εκτέλεση ορισμένων ενεργειών μέσα στο σπίτι και σε σχέση με τα παιδιά, που μπορεί έτσι να το εισπράττουν με αισθήματα παραμέλησης ή και περιφρόνησης.

Ζούμε σε μια χαοτική κοινωνία που δίνει δυστυχώς πολύ λίγα εφόδια σε όσους θέλουν να ξεκινήσουν μια νέα οικογενειακή ζωή. Η γυναίκα διεκδικεί την αποδέσμευση από το διαρκές νοικοκυριό και το μαγείρεμα, εφ' όσον εργάζεται πλέον καθημερινά και μάλιστα μπορεί να φέρνει και περισσότερα χρήματα.

Άλλοτε η γυναίκα εργάζεται αλλά παλεύει και με ένα σωρό άλλες φροντίδες του σπιτιού, ώστε πέρα από την κούραση να αισθάνεται μόνη της το φορτίο της ευθύνης για την πορεία του σκάφους... έστω και αν πιστεύει ότι τα καταφέρνει και αυτό της δίνει μια επιβεβαίωση, αλλά πόσο θα αντέξει;

Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι να έχουμε την εξασθένηση του ρόλου της μητέρας στην οικογένεια, με δραματικές συνέπειες για την ψυχοσυναισθηματική ισορροπία, των ίδιων των γονιών, κυρίως των παιδιών και αύριο για αυτή την ίδια τη σταθερότητα όλης της κοινωνίας. Ο πρώτος ρόλος της γυναίκας μέσα στην οικογένεια, πέρα απ' το να είναι καλή σύντροφος, είναι αυτός που της δώρισε η φύση προνομιακά και δεν μπορεί να έχει ισότιμα οποιοσδήποτε άντρας! Είναι ο ρόλος της μητέρας! Ο ρόλος της γυναίκας στη σύγχρονη οικογένεια δεν μπορεί να είναι ξεκομμένος από τους γενικότερους οραματισμούς και στόχους της κοινωνίας μας. Τα πρότυπα αγωγής ανακυκλώνουν παλιές νοοτροπίες και συνήθειες, όταν δεν υπάρξει η κατάλληλη ανατροφή. Εδώ φαίνεται καθαρά ο ρόλος της παιδείας που δυστυχώς αποδυναμώνεται επικίνδυνα τα τελευταία χρόνια. Από την άλλη ο ρυθμός της ζωής με τις αυξανόμενες απαιτήσεις αλλά και δυσκολίες επιβαρύνει το κλίμα και κατ' επέκταση διαλύει τους οικογενειακούς δεσμούς. Η γυναίκα συνεχίζει να αποτελεί -λόγω της θέσεώς της- τον πυρήνα της οικογένειας. Σύζυγος-Μητέρα καλείται να σταθεί στο ύψος των περιστάσεων και να μεταλαμπαδέσει

τον ενθουσιασμό της στην κόρη και τον αλτρουισμό, χωρίς γκρίνιες και μιζέρια. Πάνω απ' όλα με ξεκάθαρους στόχους ζωής, που θα έχουν αιώνια αξία και δεν θα βασίζονται απλά και μόνο σε υλικά αγαθά και ιδιοτέλεια. Τότε θα έχει νόημα προσφοράς και αγάπης οποιαδήποτε θυσία, αλλά και τότε θα αποφέρει καρπούς και για την ίδια τη γυναίκα, την οικογένεια αλλά και την κοινωνία.

1.2. Το πρόβλημα

Η παρούσα μελέτη γίνεται με αφορμή των αλλαγών της σύγχρονης κοινωνίας και των πολλαπλών ρόλων που αναλαμβάνει πλέον η σύγχρονη γυναίκα στην καθημερινότητά της. Οι ρόλοι της ως μητέρα, ως εργαζόμενη καθώς και ως γυναίκα της δημιουργούν προβλήματα, και νέες συνθήκες τις οποίες πρέπει να αντιμετωπίσει για να ανταπεξέλθει επαρκώς στα καθήκοντά της.

1.3. Σκοπός μελέτης

Σκοπός της παρούσας μελέτης μέσα από τις θεωρητικές προσεγγίσεις, είναι να αναλυθούν οι πολλαπλοί ρόλοι της γυναίκας, πρώτα ως γυναίκα, ως μητέρα και ως εργαζόμενη. Και επιμέρους στόχοι είναι να δούμε πως ανταποκρίνεται η γυναίκα στον κάθε ρόλο ξεχωριστά, και πως καταφέρνει να συνδυάζει ικανοποιητικά τους προαναφερθέντες ρόλους.

1.4. Ορισμοί όρων

A) ΓΥΝΑΙΚΑ: 1.πρόσωπο θηλυκού γένους κατ' αντιδιαστολή με τον άνδρα, 2.ενήλικο πρόσωπο κατ' αντιδιαστολή προς το κορίτσι και την έφηβο, 3. το θηλυκό πρόσωπο που με τη συμπεριφορά και τις επιλογές του ανταποκρίνεται στο ρόλο ή στο στερεότυπο που η κοινωνία αναγνωρίζει ως κατεξοχήν γυναικείο (Μπαμπινιώτης, Αθήνα 2002, σελ 445).

B) ΜΗΤΕΡΑ: η γυναίκα σε σχέση με το τέκνο της. μεταφορικά Σημαίνει το πρόσωπο εκείνο που φροντίζει στοργικά για κάποιον άλλο (Γκούμας – Κωτσιόπουλος, Αθήνα 1989, σελ. 213).

B.1) ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ: η λέξη υποδηλώνει ή τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στη μητέρα και το παιδί ή τη φυσιολογική κατάσταση, στην οποία βρίσκεται η μητέρα μετά τον τοκετό (Γκούμας – Κωτσιόπουλος, Αθήνα 1989, σελ.214).

B.2) ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ: θεμελιώδες κοινωνικό κύτταρο , πάνω στο οποίο στηρίζεται ολόκληρη η δομή της κοινωνίας .Κατά την ιστορική πορεία του διαμορφώθηκε ως μονογαμικός δεσμός μεταξύ του άνδρα και της γυναίκας για την ικανοποίηση φυσικών αναγκών , την απόκτηση τέκνων και τη θεμελίωση μιας οικιακής κοινότητας (Γκούμας – Κωτσιόπουλος, Αθήνα 1989, σελ.197) .

Γ)ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑ: Οι γυναίκες αντιλαμβάνονται την εργασία τους ως ένα μέρος της ταυτότητας τους, με διάφορα μέρη να οδεύουν στην δημιουργία ενός συνόλου. Αυτό τους επιτρέπει να αντιμετωπίσουν την επαγγελματική τους ζωή σε συνδυασμό με τους υπόλοιπους ρόλους τους να αξιολογούν την προτεραιότητα της εργασίας έναντι πολλών άλλων στοιχείων της ζωής τους (ChatterK.,Gaster R., 1997, σελ 257).

Γ.1) ΕΡΓΑΣΙΑ: Ενέργεια σωματική και πνευματική που καταβάλλει ο άνθρωπος για την παραγωγή ενός έργου. Αποβλέπει στη αυτοσυντήρηση του ανθρώπου για την βελτίωση της ζωής του. Κάθε οικονομικό αγαθό οφείλεται στην προσαρμογή αντικειμενικών αγαθών της φύσης και την συστηματική εκμετάλλευση για την ικανοποίηση αγαθών. Η εργασία είναι ο σημαντικότερος συντελεστής της παραγωγής, μια από τις νεότερες απασχολήσεις του ανθρώπου. Και η εργατικότητα το πιο ευγενικό και κοινωνικό πλεονέκτημα Γι'αυτό οι αρχαίοι Έλληνες έλεγαν χαρακτηριστικά «αργία μήτηρ πάσης κακίας» (Μανιατέας,1995,σελ 168).

Γ.2) ΟΙΚΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: Ιδιαίτερος τομέας οικιακών υπηρεσιών και νοικοκυριού, συνδέεται με την ανάπτυξη της βιομηχανικής εργασίας αποτελεί μάλιστα το ιδιαίτερο συμπλήρωμα της (Perro M., 1988, σελ. 38).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΕΝΟΤΗΤΑ 1^η: Η ΓΥΝΑΙΚΑ

2.1.1. Ιστορική αναδρομή

Α) Η γυναίκα στην αρχαία Ελλάδα

Η θέση της γυναίκας στην Ελλάδα έχει άμεση σχέση με τη γενική κατάσταση της χώρας, από άποψη οικονομική, κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική(Δαράκη, Π. 1995, σελ 27).

Ανεπαρκείς είναι οι πληροφορίες και οι έγκυρες μαρτυρίες για τη ζωή της γυναίκας στην αρχαία Ελλάδα. Από αναφορές σε διαφορετικά συγγράμματα μαθαίνουμε ότι στην «Αρχαϊκή Ελλάδα» μέσα στην κοινωνία, όπως την περιγράφει ο Όμηρος στην Οδύσσεια, η θέση της γυναίκας είναι υποτιμημένη. Όχι όμως τόσο δουλική όσο σε άλλες ανδροκρατούμενες κοινωνίες ούτε τόσο καταθλιπτική όπως στον αθηναϊκό χρυσό αιώνα(Δαράκη, Π. 1995, σελ27).

Από ελάχιστες άλλες ιστορικές μαρτυρίες μαθαίνουμε ότι στην Κρητομυκηναϊκή εποχή οι γυναίκες είχαν αξιόλογη θέση στην οικογένεια και στην κοινωνία. Ενώ οι γυναίκες στη Μινωική εποχή είχαν μεγάλες ελευθερίες και προνόμια.

Στην Ομηρική εποχή η γυναίκα δραστηριοποιείται κυρίως στα πλαίσια της οικογένειας. Οι γυναίκες είναι ελεύθερες, αλλά τα διαμερίσματά τους είναι ξεχωριστά από εκείνα των ανδρών. Ανταλλάσσουν μεταξύ τους επισκέψεις, έχουν το δικαίωμα να προεδρεύουν στις συνελεύσεις, αλλά συνήθως ασχολούνται με την υφαντική και το κέντημα(Δαράκη, Π. 1995, σελ 27).

Από τα Ομηρικά έπη πληροφορούμαστε ποια ήταν η θέση της γυναίκας στην κοινωνία και ποιες οι ασχολίες της. Ο άνδρας από την άλλη μεριά, ενδιαφέρεται να αποκτήσει γιούς κληρονόμους που θα διαφυλάξουν την περιουσία του και θα τους έχει στηρίγματα στα γεράματά του. Ο άνδρας είναι απασχολημένος με τις εξωτερικές δουλειές και η γυναίκα με τις εσωτερικές δουλειές του νοικοκυριού(Δαράκη, Π. 1995, σελ 28).

Σε όλο τον αρχαίο ελληνικό κόσμο μοναδικοί πρωταγωνιστές είναι οι άνδρες. Η γυναίκα απουσιάζει. Αλλά όχι και τελείως αφανής. Οι γυναίκες με το πέρασμα εκατοντάδων αιώνων παρέμειναν πάντα αυτό που οι άνδρες τους όριζαν να είναι: φύλακες της εστίας του σπιτιού, επιφορτισμένες με τα οικιακά, χωρίς δικαιώματα, χωρίς κοινωνική οντότητα(Δαράκη, Π. 1995, σελ 29).

Η γυναίκα στην Αρχαία Ελλάδα ήταν αποκλεισμένη από την κοινωνική δράση και την πολιτική ζωή. Ήταν κατώτερη από τον άνδρα στο διανοητικό επίπεδο και λόγω της υποδούλωσής της σ' αυτόν απέκτησε και τα ελλοτώματα του σκλάβου: το δόλο, το ψέμα, και ως γυναίκα τη φιλαρέσκεια και τον αισθησιασμό.

B) Η γυναίκα στην Αρχαία Αθήνα

Σε ό,τι αφορά την γυναίκα στην αρχαία Ελλάδα -και όχι μόνο στην αθηναϊκή δημοκρατία- η πρώτη κύρια δυσκολία που αντιμετώπιζε ένα νεογέννητο κορίτσι ήταν να του επιτραπεί να ζήσει. Εξαρτάτο άμεσα από την απόφαση του πατέρα η έκθεση του νεογνού σε μια ερημική περιοχή, καθώς η γέννηση ενός θηλυκού μέλους θεωρείτο ανώφελο επιπρόσθετο έξοδο για τον οίκο, εφόσον μάλιστα σε ένα κατεξοχήν πατριαρχικό σύστημα κληρονομιάς δεν είχε τη δυνατότητα να διατηρήσει το οικογενειακό όνομα και συνεπώς τα οικογενειακά περιουσιακά στοιχεία (www.wikipedia.org, 26/10/2007).

Στο σπίτι ενός Αθηναίου πολίτη, το μικρό κορίτσι μεγάλωνε με τη φροντίδα μιας τροφού και περνούσε το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου του στα γυναικεία διαμερίσματα, την πεμπουσία του γυναικείου χώρου, όπου συνήθως οι μητέρες μεγάλωναν τα παιδιά τους και ασχολούνταν με την υφαντική. Ωστόσο, η ενασχόληση της γυναίκας στην πραγματικότητα ήταν η διεύθυνση όλων των πρακτικών ζητημάτων του νοικοκυριού, όπως τονίστηκε από τον Ησίοδο, ενώ αρκετούς αιώνες αργότερα ο Αριστοτέλης και ο Ξενοφών θεώρησαν το γάμο εμπορική συμφωνία (www.wikipedia.org, 26/10/2007).

Από νομικής άποψης το σύστημα στην κλασική Αθήνα ήταν έτσι διαμορφωμένο ώστε η γυναίκα να είναι απαραίτητη μόνο για την εξασφάλιση της κληρονομιάς. Η γυναίκα δια βίου δεν είχε καμία εξουσία, ούτε καν στην ίδια της την ύπαρξη. Ο γάμος της δεν απαιτούσε τη συγκατάθεσή της και τα μόνα της αποκτήματα ήταν τα ενδύματα και τα κοσμήματά της. Πρακτικά περνούσε από την προστασία του ενός κυρίου -του πατέρα- στον άλλο -το σύζυγο- και αν ο πατέρας της πέθαινε χωρίς αρσενικό απόγονο, τότε ως *επίκληρος* έπρεπε να χωρίσει και να παντρευτεί τον αδελφό του πατέρα της, προκειμένου να εξασφαλιστεί η αρρενογραμική διαδοχή (www.wikipedia.org, 26/10/2007). Η γυναίκα κατά την κλασική αρχαιότητα θεωρείτο βιολογικά και ψυχολογικά πλάσμα που δεν είχε την ικανότητα να ελέγξει τον εαυτό της και να αντισταθεί σε εξωτερικά ερεθίσματα, ανάμεσα στα οποία περιλαμβάνονται και τα συναισθήματα. Στον *Ιππόλυτο* του Ευριπίδη, για παράδειγμα, η γυναίκα παρουσιάζεται λιγότερο ανθεκτική στις επιδράσεις της Αφροδίτης. Όμως, την πληρέστερη συζήτηση για τη γυναικεία φύση την παρουσίασε ο Αριστοτέλης, ο οποίος πίστευε ότι στη γυναικεία ψυχή είναι «παρούσα η λειτουργία της σκέψης αλλά αδρανής».

Στα *Νικομάχεια* *Ήθη* μάλιστα πρότεινε ότι εξαιτίας της ηθικής της αδυναμίας έπρεπε να παντρεύεται σε νεαρή ηλικία και να κλείνεται στο σπίτι (www.wikipedia.org, 26/10/2007). Από τις γυναίκες της Αρχαίας Αθήνας γνωρίζουμε μόνο δύο κατηγορίες γυναικών κοινωνικά διαφοροποιημένες: τις γυναίκες των ευγενών, που κατέχουν ανώτατα κοινωνικά αξιώματα ή προέρχονται από βασιλική γενιά, τις συζύγους ή τις κόρες των ηρώων και η άλλη κατηγορία γυναικών που είναι οι δούλες τους.

Στην Αρχαία Ελλάδα, η γυναίκα είναι στερημένη της προσωπικής της πολιτικής ιδιότητας, παρέμενε ανήλικη ως το τέλος της κλασσικής εποχής και είχε ανάγκη από την πολλαπλή προστασία του άνδρα. Ως σύζυγος ήταν κατάλληλη και χρήσιμη μόνο για να υπηρετεί το σύζυγο και να μεγαλώνει τους απογόνους του. Η οικογένεια στην Αρχαία Ελλάδα ήταν διαφορετική από αυτή που ξέρουμε σήμερα. Ενώ η μονογαμία αποτελούσε τον κανόνα, δεν απέκλειε την παρουσία, στα πλαίσια της οικογένειας, παλλακίδων και νόθων παιδιών(Δαράκη, Π. 1995, σελ 30).

Ο Ευριπίδης χαρακτηρίζει τη γυναίκα σαν «οικούργημα», σαν κάτι που φροντίζει το σπίτι και για τον Αθηναίο η γυναίκα, εκτός από το μέσο για την παραγωγή παιδιών, δεν είναι τίποτα άλλο από μία επιστάτρια δούλων. Ο άνδρας είχε τις γυμναστικές του ασκήσεις, τις δημόσιες συζητήσεις του, απ' όπου αποκλείονταν η γυναίκα. Εκτός από αυτά είχε συχνά και δούλες στη διάθεσή του, αφού στην εποχή της άνθησης της Αθήνας, ήταν πλατιά διαδεδομένη η πορνεία. Και ακριβώς πάνω στο έδαφος αυτό της πορνείας αναπτύχθηκαν οι μοναδικές ελληνικές γυναικείες φυσιογνωμίες, που με το πνεύμα τους και την ανάπτυξη του καλλιτεχνικού τους γούστου ξεχώριζαν πάνω από το γενικό επίπεδο των γυναικών της αρχαιότητας.

Το γεγονός όμως ότι έπρεπε πρώτα να γίνει εταίρα για να γίνει γυναίκα με οντότητα, αποτελεί την πιο αυστηρή καταδίκη της αθηναϊκής οικογένειας. Ο μόνος δρόμος για την απελευθέρωση από την ανδρική κηδεμονία ήταν ο μοναχικός δρόμος της εταίρας, της μόνης ελεύθερης γυναίκας του κλασσικού κόσμου που μπορούσε να συμμετέχει σε συμπόσια, να διαχειρίζεται τα οικονομικά της και να μιλά με τους άνδρες ως ίση προς ίσο (www.wikipedia.org, 26/10/2007).

Το στερεότυπο της εταίρας είναι ένα από τα σύμβολα του μετασχηματισμού, που ούτως ή άλλως επήλθε μετά το τέλος των πολέμων προς το τέλος του 5ου μ.Χ. αιώνα. και της συρρίκνωσης του ανδρικού πληθυσμού εξαιτίας των μαχών και του λοιμού. Η γυναίκα σε αυτή την περίοδο κυκλοφορούσε πιο ελεύθερα και ως πλειοψηφία στην πόλη των Αθηνών είχε και δυνατώτερη πολιτική φωνή. Οι κοινωνικές αλλαγές ως αποτέλεσμα των πολέμων σε αυτή την περίοδο, η εισροή ξένων στην πόλη των Αθηνών και η μεταφορά του πλούτου στα χέρια κατώτερων οίκων είχε ως αποτέλεσμα τη σταδιακή απελευθέρωση των γυναικών και την εξάπλωση αυτής της απελευθέρωσης πέρα από τα όρια των Αθηνών στον υπόλοιπο αρχαίο ελληνικό κόσμο (www.wikipedia.org , 26/10/2007).

Η πιο γνωστή από αυτές ήταν η Ασπασία(Δαράκη, Π. 1995, σελ 33).

Ο Πλάτωνας, ενώ στην *Πολιτεία* του εκφράζεται ευνοϊκά για τη γυναίκα και της αναγνωρίζει το δικαίωμα για ίση μόρφωση με τον άνδρα, με τους νόμους του το αναιρεί, την υποτιμά και την χαρακτηρίζει «αδύναμο φύλο» που καταφεύγει στην υποκρισία και στην πανουργία(Δαράκη, Π. 1995, σελ 34).

Γ) Μια εικόνα της γυναίκας στα έργα των αρχαίων κλασικών

Οι αρχαίοι κλασικοί ποιητές δανείζονταν από τους μύθους τα ουσιαστικά στοιχεία που ανταποκρίνονταν στην καθημερινή πραγματικότητα της πλειονότητας των πολιτών. Γυναίκες είναι συνήθως οι πρωταγωνίστριες στα αριστουργηματικά έργα του Σοφοκλή, του Ευριπίδη, του Αισχύλου που δικαιώνουν ποιητικά σαν ανθρώπινα όντα τις ηρωίδες τους με τους έντονους ψυχικούς πόνους από την καταπίεση, την υποτίμηση και προπάντων, από τις ερωτικές ζήλιες που τις ωθούν μέχρι και στο φόνο.

Κίνητρα όμως των πράξεών τους είναι και η αγάπη στα παιδιά τους, στους αδελφούς τους, ο σεβασμός στους νόμους. Δείχνουν ηρωισμό και με κάποιες επαναστατικές τους πράξεις προσπαθούν να ανταποκριθούν στο χρέος τους απέναντι στα αγαπημένα τους πρόσωπα. Παράδειγμα η Αντιγόνη, που καταπατώντας τους νόμους του τυράννου, θάβει τον νεκρό αδερφό της με κίνδυνο της ζωής της. Είναι γνωστές και οι άλλες ηρωίδες του Σοφοκλή, του Αισχύλου, του Ευριπίδη για το ψυχικά του μαρτύρια, την τραγωδία τους, τις θυσίες τους, το φρικτό τους τέλος(Δαράκη, Π. 1995, σελ 37).

Δ) Αρχαία Σπάρτη

Στην αρχαία Σπάρτη, η κατάσταση ήταν πολύ πιο διαφορετική από εκείνη της Αθήνας. Η θέση της γυναίκας-μητέρας δεν ήταν υποβαθμισμένη και τύγγανε του ιδίου σεβασμού με τον άντρα-πατέρα. Η ίδια μορφωνόταν, -όχι βέβαια όπως ο άντρας- και προσπαθούσε να έχει γνώμη για όλα τα θέματα, ακόμα και για τα πολιτικά (www.wikipedia.org, 26/10/2007, www.paroutsas.gr, 27/09/2007).

Η καλύτερη θέση της γυναίκας -σε σύγκριση με την Αθήνα- στην αρχαία Σπάρτη, είχε ως αποτέλεσμα την αγωγή των παιδιών να την αναλαμβάνουν οι γονείς ως τα έξι χρόνια τους. Κατόπιν τα αγόρια πήγαιναν σε στρατόπεδα για να διαμορφωθούν ως ικανοί πολεμιστές (ηρωικό ιδεώδες της αγωγής) και την αγωγή τους την αναλάμβαναν παιδοκόμοι (www.paroutsas.gr, 27/09/2007). Τα κορίτσια λάβαιναν αισθητική αγωγή μετά τα δέκα τους χρόνια

Σε ό,τι αφορά στη Σπάρτη οι γυναίκες «ξέφυγαν πραγματικά από την πατρική η συζυγική κηδεμονία», παίζοντας μάλιστα ενεργητικό ρόλο στην κοινωνική και πολιτική σκηνή (www.wikipedia.org, 26/10/2007).

Οι γυναίκες της Σπάρτης επιτρεπόταν ακόμα και να ασκούνται γυμνές και συμμετείχαν σε αγώνες προς τιμήν της Ήρας, φορώντας τον κοντό χιτώνα τους. Εκτός αυτού μορφωνόταν και γνωρίζουμε πως υπήρχαν γυναίκες που ασχολούνταν με την ποίηση, όπως η Μεγαλοστράτα και η Κλειταγόρα, ενώ αναφέρονται Σπαρτιάτισσες Πυθαγόρειες. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη οι

γυναίκες της Σπάρτης διέθεταν σημαντική οικονομική ευρωστία, αφού κατείχαν τα 2/5 περίπου της λακωνικής γης και φαίνεται πως διέθεταν δικά τους άλογα ή άρματα που οδηγούσαν σε ορισμένες θρησκευτικές γιορτές(www.wikipedia.org, 26/10/2007).

Ωστόσο, θα πρέπει να διατηρούμε κατά νου το γεγονός ότι η ελευθερία των γυναικών της Σπάρτης είχε ένα και μοναδικό στόχο, την ευγονική. Ο Ξενοφών το συνειδητοποίησε αυτό και φυσικά το σχολίασε στα έργα του. Βλέποντας τα πράγματα από τη δική του οπτική γωνία, ο Αριστοτέλης θεώρησε τις γυναίκες υπεύθυνες για την πτώση της σπαρτιατικής πόλης-κράτους. Φυσικά οι Σπαρτιάτισσες με την οικονομική ανεξαρτησία τους, τη μόρφωση και την κοινωνική τους θέση ήταν εντελώς διαφορετικές από τις Αθηναίες και χαρακτηρίζονται ως το φυσικό τους αντίθετο (www.wikipedia.org, 26/10/2007).

Η τελετή του γάμου στη Σπάρτη δεν αποτελούσε δημόσιο γεγονός. Τη γυναίκα απήγαγε τελετουργικά κατά τη διάρκεια της νύχτας ο μνηστήρας της. Της ξύριζαν το κεφάλι, της φορούσαν αντρικά ρούχα και την άφηναν ξαπλωμένη στο σκοτάδι να περιμένει. Ο σύζυγος μετά την ερωτική συνάντησή τους επέστρεφε στους κοιτώνες του και ζούσε με τους συνηλικιώτες στις αγέλες. Είναι σαφές πως αυτή η διαδικασία είχε ως στόχο αποκλειστικά την τεκνοποίηση (www.wikipedia.org, 26/10/2007).

Εξάλλου, εξ αιτίας του οξυμένου δημογραφικού προβλήματος της Σπάρτης, οποιοσδήποτε πολίτης μπορούσε να απαγάγει μια γυναίκα στη Σπάρτη, με στόχο την παιδοποιία. Για τον ίδιο σκοπό λειτούργησε και ο θεσμός της πολυανδρίας, η θέσπιση της οποίας αποδίδεται στον ίδιο τον Λυκούργο. Η πολυανδρία συνιστά σπάνια μορφή πολυγαμίας όπου η σύζυγος τεκνοποιούσε νομίμως με περισσότερους συζύγους ταυτόχρονα.

Η σπαρτιατική πολυανδρία είχε εντυπωσιάσει τον Πλάτωνα, τον Ξενοφώντα και τους αθηναϊκούς φιλοσοφικούς κύκλους των αρχών του 4ου π.Χ. αιώνα. Ο Πολύβιος καταγράφει στην Σπάρτη και την αρχαιότερη γνωστή μαρτυρία για την λεγόμενη «αδελφική πολυανδρία», όπου οι πολυάριθμοι σύζυγοι της Σπαρτιάτισσας είναι εξ αίματος αδελφοί ή στενοί φίλοι. Σε αυτό το σχήμα οργάνωσης της οικογένειας η περιουσία παραμένει αδιαίρετη και η πατρότητα των τέκνων (τα οποία θεωρούνται κοινά) ασκείται συλλογικά. Άλλη μορφή σύστασης γάμου στη Σπάρτη ήταν ο εγκλεισμός νέων και νεανίδων μαζί, σε σκοτεινό οίκημα, όπου -καθώς περιγράφει ο Αθήναιος- η συνάντηση στα τυφλά των δύο νέων δέσμευε τον νεαρό Σπαρτιάτη ο οποίος όφειλε πλέον να θεωρεί ως σύζυγο την γυναίκα που γνώρισε με αυτόν τον τρόπο, και μάλιστα χωρίς να λάβει προίκα (www.wikipedia.org, 26/10/2007)

Όμως, η κοινωνική θέση της γυναίκας στη Σπάρτη δεν ήταν όπως στην Αθήνα περιορισμένη. Η Σπαρτιάτισσα διοικούσε η ίδια την περιουσία της ως πατρούχος και μπορούσε να επιλέξει άλλο σύζυγο, αν ο δικός της έλειπε επί μακρόν. Ακόμα και αν πολλοί Έλληνες συγγραφείς τη θεωρούν αιτία ανταγωνισμών και διεκδικήσεων ανάμεσα σε οίκους, παραμένει ενεργή στην πολιτική σκηνή. Παραδείγματα όπως αυτό της Γοργούς και της Αργείας

αναγκάζουν τον Ηρόδοτο να μεταχειρίζεται με σεβασμό τις γυναίκες της Σπάρτης, κάτι ασυνήθιστο για άρρενα Έλληνα συγγραφέα (www.wikipedia.org, 26/10/2007).

Ε) Ο Χριστιανισμός και η γυναίκα

Ο Μαρτίνος Λούθηρος(1483-1546), πρωτεργάτης της θρησκευτικής μεταρρύθμισης, θεωρεί τις γυναίκες κατάλληλες μόνο για τα «οικιακά». «Αν τις βγάλετε από το νοικοκυριό δεν αξίζουν τίποτα. Η γυναίκα είναι γεννημένη για το νοικοκυριό, αυτή είναι η μοίρα της, αυτός είναι ο φυσικός νόμος. Ο άνδρας είναι για τον πόλεμο, για την αστυνόμευση, για τη διακυβέρνηση των κρατών» (Δαράκη, Π. 1995, σελ 63).

Πολλοί συγγραφείς, αναπτύσσοντας ιστορικά το θέμα της επίδρασης του χριστιανισμού στη ζωή της γυναίκας, μας πληροφορούν αναφερόμενοι σε επιστημονικά τεκμήρια ότι ιεράρχες, εκπροσωπώντας τη χριστιανική Εκκλησία, εγκαινίασαν και προώθησαν μια μικρόψυχη και αντιανθρώπινη εκστρατεία κατά των γυναικών(Δαράκη, Π. 1995, σελ 64).

Με την επικράτηση του χριστιανισμού πολλοί σοφοί και λόγιοι μίλησαν και έγραψαν ότι η νέα θρησκεία απελευθέρωσε τη γυναίκα από την υποτίμηση και υποδούλωση στον άνδρα, βασισμένοι στα λόγια του Χριστού: «Δεν υπάρχει ελεύθερος ή δούλος, άνδρας ή γυναίκα. Όλοι είναι ίσοι» (Δαράκη, Π. 1995, σελ 64).

Και όμως, λίγους αιώνες μετά Χριστόν, ιεράρχες ήταν εκείνοι που είπαν ότι η γυναίκα δεν ανήκει τελείως στο ανθρώπινο είδος. Και συζητούσαν σοβαρά το ζήτημα αν η γυναίκα έχει ψυχή. Τότε συγκεντρώθηκαν πολλοί επίσκοποι για να αποφασίσουν αν η γυναίκα έχει καρδιά και νου. Της απαγόρευσαν την είσοδο στον ιερό χώρο της Αγίας Τράπεζας. Είναι ιστορικά διαπιστωμένο ότι ο χριστιανισμός έτσι όπως εκφράστηκε από τους πατέρες της Εκκλησίας με το πνεύμα του ασκητισμού αδίκησε και υποτίμησε πολύ τη γυναίκα. Την αντιμετώπισε σαν την απόγονο της Εύας που η αμαρτία της βαρύνει ολόκληρο το γένος της(Δαράκη, Π. 1995, σελ 64).

Είναι –κατά την άποψη των αποστόλων και των ιεραρχών- ο τρομερότερος πειρασμός, ο φοβερότερος εχθρός και σπείδουν να την κατατροπώσουν, να την εκμηδενίσουν. Ως μοναδικό σκοπό της ζωής της βάζουν να ασχολείται με τα οικιακά, να υπηρετεί τον άνδρα, να γεννάει τα παιδιά του και να τα μεγαλώνει. Όλοι οι ιστορικοί αναφερόμενοι στο θέμα «γυναίκα και χριστιανισμός» τονίζουν ότι οι πατέρες της Εκκλησίας παίρνοντας γραμμή από τον Απόστολο Παύλο κήρυξαν την υπακοή των δούλων και την υποταγή των γυναικών(Δαράκη, Π. 1995, σελ 65).

2.1.2. Η γυναίκα του σήμερα

Σε έναν κόσμο που υποτίθεται ότι αναζητάει την ειρήνη, στοχεύει στην πρόοδο και την ανάπτυξη, αγωνίζεται για μια ευτυχισμένη και αξιοπρεπή ζωή και τέλος, αποδέχεται με νόμους και άρθρα την ισότητα των δύο φύλων και

καταδικάζει κάθε μορφή διάκρισης σε βάρος των γυναικών, είναι απαράδεκτο, είναι παράλογο, είναι εντελώς εξωφρενικό να εξακολουθούν να υπάρχουν τέτοια φαινόμενα που όχι μόνο υποβαθμίζουν τη γυναίκα, αλλά και την υπόσταση ολόκληρης της ανθρωπότητας (www.parliament.gr, 25/08/2007).

Είναι φανερές οι συνέπειες της κατάστασης αυτής που επικρατεί και που εμποδίζει τη γυναίκα να αναδειχθεί κοινωνικά, επαγγελματικά, οικονομικά και πολιτικά. Αυτό συμβαίνει, είτε γιατί τα κράτη επιδεικνύουν κάποια αδράνεια ως προς την προώθηση των γυναικών στους τομείς αυτούς είτε γιατί η γυναίκα είναι απαραίτητη στη φροντίδα των παιδιών και στις οικιακές εργασίες είτε γιατί η νοοτροπία, δυστυχώς, των περισσότερων κοινωνιών είναι τέτοια, που να μην αποδέχεται την εξέλιξη της γυναίκας είτε τέλος, γιατί η ίδια η γυναίκα αδυνατεί να αλλάξει τη ζωή της και παραμένει άπρακτη στα κτυπήματα που δέχεται.

Ευτυχώς, όμως, τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει κάποια βήματα και προσπάθειες, τα οποία συνεχίζονται και θα βοηθήσουν τη γυναίκα να αποκτήσει τη θέση που της αρμόζει στην κοινωνία κάθε χώρας (www.parliament.gr, 25/08/2007).

Έχουν δημιουργηθεί πολλές γυναικείες οργανώσεις, με τις οποίες οι γυναίκες έχουν στόχο να διεκδικήσουν τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους, όπως επίσης και περισσότερη συμμετοχή τους σε όλους τους τομείς, που αφορούν μια κοινωνία. Και πράγματι, σε σύγκριση με τα περασμένα χρόνια, η γυναίκα του σήμερα έχει καταφέρει να διεισδύσει μέσα στην πρόοδο και την εξέλιξη και απέκτησε κάποιους άλλους ρόλους, μια άλλη υπόσταση, πιο δυναμική, αλλά και πιο απαιτητική (www.parliament.gr, 25/08/2007).

Όμως, παρ' όλα αυτά, η γυναίκα έχει ακόμα μακρύ δρόμο μπροστά της, για να κερδίσει αυτά που της αξίζουν, διότι οι ανισότητες μεταξύ γυναικών και ανδρών εξακολουθούν να υπάρχουν. Χρειάζεται, λοιπόν, ακόμα μεγάλος αγώνας, τόσο από τις ίδιες τις γυναίκες, όσο και από τις κυβερνήσεις και τους διάφορους οργανισμούς (www.parliament.gr, 25/08/2007).

Οι γυναίκες αποτελούν το ήμισυ και πλέον από τα 375 εκατομμύρια πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η συμμετοχή τους στην πολιτική και οικονομική ζωή έχει αυξηθεί κατά πολύ: η πλειοψηφία των ευρωπαϊκών χωρών αναγνώρισε το δικαίωμα ψήφου για τις γυναίκες στη δεκαετία του 20. Σήμερα, οι γυναίκες που ασκούν αμειβόμενο επάγγελμα στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι πολύ περισσότερες απ' ό,τι άλλοτε. Προσδοκούν επίσης να αποκτήσουν σταδιακά κοινωνική αναγνώριση και προσωπική αυτονομία (www.europarl.europa.eu, 25/09/2007).

Η κατάσταση όμως αυτή δεν χαρακτηρίζει πάντοτε την καθημερινή ζωή: απασχόληση, αμοιβές, συνεχής κατάρτιση, οργάνωση της εργασίας, πρόσβαση στις θέσεις ευθύνης, σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, εκπροσώπηση στη δημόσια ζωή: σε όλους αυτούς τους τομείς οι γυναίκες δεν κατέχουν ακόμη ισότιμη θέση με εκείνη των ανδρών (www.europarl.europa.eu, 25/09/2007).

Οι Ευρωπαίοι έχουν συνειδητοποιήσει τις διακρίσεις που γίνονται μεταξύ των δύο φύλων, αφού το 40% θεωρεί ότι πρόκειται για πολύ διαδεδομένο φαινόμενο. Παρόλο που ο νόμος προβλέπει ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, από οικονομική άποψη η γυναίκα εξακολουθεί αναμφίβολα να είναι το ασθενές φύλο(www.ec.europa.eu.gr, 25/09/2007).

Ωστόσο, ο σεβασμός της ίσης μεταχείρισης αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις αρχές της δημοκρατίας (www.europarl.europa.eu, 25/09/2007).

Πολλές γυναίκες αντιμετωπίζουν τις ίδιες μορφές διακρίσεων· παραδείγματος χάριν, η ανεργία τις πλήττει περισσότερο από ότι τους άνδρες, ιδίως δε η μακρόχρονη ανεργία· στην εργασία, συχνά κατέχουν θέσεις ελάσσονος σημασίας, παρόλο που, κατά μέσον όρο, πετυχαίνουν στην εκπαίδευση περισσότερο από τους άνδρες. Μπροστά στην κατάσταση αυτή, η αγωνιστική προσήλωση των γυναικών μπορεί να συμβάλει στην εξεύρεση των κατάλληλων λύσεων.

Στον ιδιωτικό τομέα μια γυναίκα που κάνει την ίδια δουλειά με έναν άνδρα μπορεί να κερδίζει μέχρι και 25% λιγότερο (www.ec.europa.eu.gr, 25/09/2007).

Το περιβάλλον ίσων ευκαιριών που ζητά η γυναίκα για να δημιουργήσει, να διακριθεί, στον 21ο αιώνα, αποτελεί ακόμα όνειρο. Αντίθετα, ζει την ανισότητα στην καθημερινή της ζωή.

Εργάζεται δύο δωρα -ένα στην δουλειά και ένα στο σπίτι- χωρίς να έχει, πολλές φορές, ούτε καν την ηθική αναγνώριση. Αντιμετωπίζει καθημερινά το φάσμα της ανεργίας, το καθεστώς των χαμηλών αμοιβών, το δίλημμα καριέρα ή οικογένεια την υποβάθμιση των κοινωνικών υποδομών ενώ η συμμετοχή της στα κοινά αποτελεί μια πολυτέλεια(www.europarl.europa.eu, 25/09/2007).

Οι νόμοι είναι ένα από τα ουσιαστικότερα εργαλεία που έχει στα χέρια της η άρχουσα τάξη για να διατηρεί την εξουσία της και να διατηρεί το αστικό κράτος. Ο Αστικό Κώδικας που ισχύει σήμερα στην Ελλάδα από το 1946 και με ελάχιστες τροποποιήσεις, έχει τις ρίζες του στο βυζαντινορωμαϊκό. Μετά το νέο Σύνταγμα του 1975, το οποίο για πρώτη φορά στη νεοελληνική ιστορία ορίζει στο άρθρο 4 παρ. 2 ότι: «Έλληνες και Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις».

Η γυναίκα εντάσσεται στο τέταρτο βιβλίο του Αστικού Κώδικα που έχει τον τίτλο « Οικογενειακό Δίκαιο». Το άρθρο 1387 ορίζει: «ο άνδρας είναι η κεφαλή της οικογένειας και αποφασίζει για όλα όσα αφορούν το συζυγικό βίο, ενώ η απόφασή του αυτή δεν είναι κατάχρηση δικαιώματος».

2.1.3. Το δικαίωμα της γυναίκας στην εκπαίδευση

Η εκπαίδευση δεν ήταν πάντα ανοιχτή για τις γυναίκες. Οι διάφορες κοινωνίες, σε όλες τις προγενέστερες χρονικές περιόδους, διαμόρφωσαν και θεσμοθέτησαν μια γυναίκα ικανή να εργάζεται, κυρίως μέσα στο σπίτι, και όταν

οι κοινωνικό-οικονομικές ανάγκες το επέβαλαν και έξω από το σπίτι, αλλά όχι αρκετά ευφυή για να μορφωθεί. Ειδικότερα, το 19ο αιώνα που οι γυναίκες αρχίζουν να διεκδικούν αγωνιστικά το δικαίωμα στη μόρφωση, συναντούν τα μεγαλύτερα εμπόδια. Άλλωστε τι χρειάζονται τη μόρφωση οι γυναίκες, αφού κατά την κρατούσα άποψη της εποχής, όπως εκφράζεται από τον Όσκαρ Ουάιλντ «οι γυναίκες είναι διακοσμητικό φύλο, καμιά γυναίκα δεν είναι μεγαλοφυΐα». Το δικαίωμα συμμετοχής των κοριτσιών στην εκπαίδευση κερδίσθηκε σταδιακά.

Από έκθεση του επιθεωρητή Χαρισίου Παπαμάρκου (1883), σχετικά με την κατάσταση των δημοτικών σχολείων, διαπιστώνεται «το θήλυ φύλο ουδαμώς φοιτά εις τα σχολεία». Με το διάταγμα του 1834 κατοχυρώνεται νομοθετικά το δικαίωμα της Ελληνίδας, να συμμετέχει στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Σύμφωνα με το άρθρο 58/1834 τα κορίτσια μπορούσαν να φοιτήσουν στα σχολεία των αγοριών, εάν δεν υπήρχαν ιδιαίτερα σχολεία θηλέων. Το 1852 με εγκύκλιο απαγορεύεται η συμφοίτηση (εγκύκλιος 4077/1852) (www.auth.gr, 25/08/2007).

A) Η εκπαίδευση στην Ελλάδα

Μετά την απελευθέρωση , την εκπαίδευση των κοριτσιών ανέλαβε η ιδιωτική πρωτοβουλία. Το πρώτο παρθεναγωγείο στην Αθήνα ιδρύεται το 1835 από το ζεύγος Χιλ, φιλέλληνες Αμερικάνοι.

Στις 26 Ιουλίου 1836, εβδομήντα τρεις φιλοπρόοδοι πατριώτες συνέστησαν τη «Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία» με σκοπό την ίδρυση σχολείων για τα κορίτσια. Η ιδιωτική πρωτοβουλία, με κυριότερο φορέα τη Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, αναλαμβάνει να διαμορφώσει τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση των κοριτσιών, που είναι διαφοροποιημένη από την αντίστοιχη εκπαίδευση των αγοριών. Είναι υποβαθμισμένη ως προς το περιεχόμενο σπουδών και φυσικά κινείται στα γνωστά κοινωνικά πλαίσια, ότι ο ρόλος της γυναίκας και προορισμός της είναι να είναι σύζυγος και μητέρα. Τα ακριβά δίδακτρα των Παρθεναγωγείων, καθιστούν τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, προσιτή σε μικρό μόνο αριθμό κοριτσιών. Ίδρυσε και το Διδασκαλείο όπου εκπαιδεύονταν δασκάλες .

Ο Απόστολος Αρσάκης, πλούσιος ομογενής, μορφωμένος, με αξιόλογη πνευματική καλλιέργεια, ζούσε στη Ρουμανία που ανέλαβε τη δαπάνη της ανέγερσης και λειτουργίας του σχολείου που πήρε το όνομά του «Αρσάκειο». Τα πανάκριβα δίδακτρα που απαιτούσαν τα ιδιωτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα-παρθεναγωγεία- Χιλ, Αρσάκειο κ.ά., τα έκαναν απρόσιτα και κατά συνέπεια άχρηστα για τα φτωχά κορίτσια που δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα να φοιτούν σ' αυτά. Η μόρφωση έγινε προνόμιο της νεόκοπης αστικής τάξης στην ελεύθερη Ελλάδα. Τα κορίτσια της λαϊκής τάξης έμεναν αγράμματα (Δαράκη, Π. 1995, σελ 114).

Ακόμα όμως και τα ιδιωτικά σχολεία- Παρθεναγωγεία, Σχολές Ξένων Γλωσσών, Καλόγριες- είχαν ως σκοπό «να καταστήσουν τα κοράσια φρονίμους δεσποινίδας, αρίστας συζύγους, μητέρας και οικοδέσποινας...». Οι γνώσεις που έδινε το σχολείο εμπέδωναν στα κορίτσια ότι ο ρόλος της γυναίκας αρχίζει και τελειώνει μέσα στην οικογένεια (Δαράκη, Π. 1995, σελ 115).

Κατά τη δεκαετία 1870-1880 διανοούμενοι και παιδαγωγοί υπονόμευαν συστηματικά τη μόρφωση και την εκπαίδευση των γυναικών και έβρισκαν νέα επιχειρήματα για να τις απομακρύνουν από τη σωστή παιδεία. Ισχυρίστηκαν ότι με τη φοίτηση των κοριτσιών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση κινδύνευε η αρετή και η ηθική τους και έτσι ο θεσμός του γάμου και της οικογένειας δεν μπορούσε να συμβιβαστεί με τις πνευματικές και επαγγελματικές δραστηριότητες της γυναίκας (Δαράκη, Π. 1995, σελ 11), (www.auth.gr, 25/08/2007).

Το 1894 η Σχολή Καλών Τεχνών του Πολυτεχνείου δέχεται να εγγράψει την πρώτη σπουδάστρια. Το Πανεπιστήμιο Αθηνών με καθυστέρηση λίγων ετών το 1901 επιτρέπει την εγγραφή σπουδαστριών, οι οποίες αντιμετωπίζονται από τους άνδρες συμφοιτητές τους με προπηλακισμούς. Ενώ το διάταγμα του 1836 ήταν ο ιδρυτικός νόμος της Μέσης Εκπαίδευσης για τα αγόρια, η πρώτη νομοθετική ρύθμιση για τα κορίτσια που φοιτούν στα Παρθεναγωγεία έρχεται πολύ αργότερα το 1893.

Τα κορίτσια εντάσσονται στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση με έναν παράδοξο τρόπο. Στις αρχές του 20ο αιώνα πολλές μαθήτριες εγγράφονται στα δημόσια σχολεία της Δευτεροβάθμιας των αγοριών, χωρίς το Υπουργείο Παιδείας να έχει θεσμοθετήσει κάποιο νόμο ή εγκύκλιο, που θα επέτρεπε τη συμμετοχή τους σ' αυτά.

Μερικά χρόνια αργότερα, με το διάταγμα του 1914 για την ίδρυση Αστικών Σχολείων, κατοχυρώνεται το δικαίωμα διορισμού των πρώτων καθηγητριών σε Σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Έπρεπε να περάσουν πολλά χρόνια, για να αναγνωριστεί η ισότητα των δικαιωμάτων των Ελληνίδων με τους Έλληνες. Το Σύνταγμα του 1975 κατοχυρώνει την ισότητα ανδρών και γυναικών με το άρθρο 4. Το άρθρο 16, αναγνωρίζει σε όλους τους Έλληνες χωρίς διάκριση φύλου το δικαίωμα της δωρεάν παιδείας (www.auth.gr, 25/08/2007).

Το άρθρο 9 της Διακήρυξης της 7/11/1967 του Ο.Η.Ε. για την κατάργηση των διακρίσεων εις βάρος των γυναικών αναφέρει:

«Θα ληφθούν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλιστούν σε κορίτσια και γυναίκες, έγγαμους και άγαμους, ίσα δικαιώματα με τους άντρες στην εκπαίδευση σε όλα τα επίπεδα...». Το άρθρο αυτό αναγνωρίζει την αρχή ότι όλες οι γυναίκες θα έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους άνδρες σε κάθε είδους εκπαίδευση και ότι η ποιότητα της εκπαίδευσης θα είναι ίδια και για τα δύο γένη.

Το δικαίωμα των γυναικών στην εκπαίδευση, σε ισοτιμία με τους άνδρες, έχει ουσιαστική σημασία στην πλήρη αποτελεσματική άσκηση όλων των άλλων δικαιωμάτων, που περιέχονται στην διακήρυξη. Το άρθρο 26 της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου αναφέρει: «Η εκπαίδευση θα κατευθύνεται προς την πλήρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του ανθρώπου και προς ενίσχυση του σεβασμού για τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες».

Μπορεί να πει κανείς ότι το δικαίωμα των γυναικών να εκπαιδευτούν έχει τώρα αναγνωριστεί. Οι γυναίκες κάθε άλλο παρά κάνουν χρήση του δικαιώματος αυτού. Απόδειξη τα εκατομμύρια γυναικών σε πολλά μέρη του κόσμου που δεν έμαθαν γραφή και ανάγνωση (Τάκαρη, Ντ.1978, σελ 134).

Η Διακήρυξη αναφέρει υποχρεωτική, τουλάχιστον την στοιχειώδη εκπαίδευση. Μερικές χώρες με περιορισμένους πόρους δεν μπορούν να προσφέρουν ίσες ευκαιρίες και στα δύο γένη. Σε άλλες οι γονείς δεν αφήνουν τα κορίτσια να πηγαίνουν σε σχολεία που πηγαίνουν τα αγόρια ή διδάσκουν άντρες, τα κρατούν σπίτι για να βοηθούν στο νοικοκυριό. Ενώ, σε πάρα πολλές χώρες ο μοναδικός ρόλος της γυναίκας που αναγνωρίζεται είναι αυτός της τεκνοποιίας.

Οι δυσκολίες της γυναίκας για να βρει μια δουλειά και να προαχθεί αρχίζουν από την εκπαίδευση. Στις περισσότερες χώρες πιστεύουν ότι οι γυναίκες επιζητούν μία επικερδή εργασία σαν μία προσωρινή και περιπτωσιακή κατάσταση ώσπου να παντρευτούν ή μέχρι να μεγαλώσουν τα παιδιά τους και όχι σαν σημαντικό και ουσιαστικό μέρος της συμμετοχής τους στην παραγωγική διαδικασία. Έτσι, εφοδιάζονται με προσόντα για χαμηλά επίπεδα εργασίας και ευθύνης, ενώ τελικά αφιερώνουν πολλά χρόνια στο εργατικό δυναμικό. Οι ευκαιρίες για τη γυναίκα επηρεάζονται κατά πολύ από την οικονομική κατάσταση της χώρας της. Σε περίοδο ανεργίας πλήττονται περισσότερο οι γυναίκες γιατί υπάρχει η αντίληψη ότι δε χρειάζεται τη δουλειά τόσο όσο ένας άντρας, πράγμα που δεν ευσταθεί γιατί πολλές γυναίκες εργάζονται για να συντηρήσουν τον εαυτό τους και τα παιδιά τους. Σε περιόδους οικονομικής άνθησης βρίσκουν ευκαιρίες, που απαιτούν όμως αρτιότερη εκπαίδευση και κατάρτιση από αυτήν που διαθέτουν(Τάκαρη, Ντ.1978, σελ 135).

Το ελληνικό Σύνταγμα σχετικά με την Παιδεία αναφέρει στο άρθρο 16:

Η Παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους, έχει δε ως σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική, φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και την διάπλαση τους ως ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες.

- Ø Τα έτη της υποχρεωτικής φοίτησης δε γίνεται να είναι λιγότερα από εννέα.
- Ø Όλοι οι Έλληνες έχουν δικαίωμα δωρεάν παιδείας, σε όλες τις βαθμίδες της, στα κρατικά εκπαιδευτήρια.

Ένα μεγάλο βήμα είναι η καθιέρωση των εννέα ετών υποχρεωτικής φοίτησης. Τα παιδιά και κυρίως τα κορίτσια δε θα μπορούν να τα αποσπούν από το σχολείο, πριν να συμπληρώσουν τα δεκαπέντε τους χρόνια. Ακόμη μεγαλύτερο βήμα είναι η παροχή δωρεάν εκπαίδευσης από το κράτος.

Μετά από πολύχρονους αγώνες το γυναικείο κίνημα πέτυχε να αναγνωρισθεί η κοινωνική ανισότητα των δυο φύλων ως κοινωνικό πρόβλημα, που χρειάζεται άμεση αντιμετώπιση και ως ένα βαθμό κατόρθωσε να πετύχει τη θεσμική κατοχύρωση της ισότητας των φύλων (www.auth.gr, 25/08/2007).

Παρ' όλα αυτά η ανισότητα παραμένει και στο θεσμικό πλαίσιο και στην πράξη. Η ανισότητα των δυο φύλων έχει αμβλυθθεί, έχει εκσυγχρονισθεί, αλλά δεν έχει εκλείψει. Την ανισότητα σε βάρος των γυναικών συναντάμε σε όλους τους κοινωνικούς τομείς: στην οικογένεια, την εργασία, την πολιτική, την εκπαίδευση. Η δομή και η οργάνωση της Ελληνικής κοινωνίας παραμένει ανδροκρατική.

Η ανισότητα αναπαράγεται, με πολλούς τρόπους και από διάφορους φορείς, μέσα από την κοινωνικοποίηση. Κοινωνικοποίηση είναι η διαδικασία εκμάθησης ορισμένων βασικών κανόνων και στάσεων κοινωνικής συμπεριφοράς, οι οποίοι προσδιορίζουν και κατευθύνουν τη συμπεριφορά του ατόμου. Η διαδικασία της κοινωνικοποίησης αρχίζει από τη στιγμή που γεννιέται το άτομο και συντελείται σε άπειρα επίπεδα. Φορείς της κοινωνικοποίησης είναι η οικογένεια, το σχολείο, η γειτονιά, τα Μ.Μ.Ε. (www.auth.gr, 25/08/2007).

B) Γυναικείες σπουδές

Με βάση το ψήφισμα της 13ης Ιουνίου 1985 σχετικά με την ισότητα ευκαιριών στην εκπαίδευση, η Γενική Γραμματεία Ισότητας έστειλε εγκύκλιο, προτρέποντας τα Πανεπιστήμια να συμπεριλάβουν το θέμα Ισότητας των δύο φύλων, στα προγράμματα σπουδών των παιδαγωγικών τους τμημάτων το Παιδαγωγικό Τμήμα του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, άρχισε να λειτουργεί το ακαδημαϊκό έτος 1986-1987 με ένα πρόγραμμα σπουδών πρωτοποριακό για τα ελληνικά δεδομένα, τόσο ως προς την οργάνωση των σπουδών όσο και προς το περιεχόμενό τους.

Στο πρόγραμμα σπουδών του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης αναφέρεται ότι από το περιεχόμενο σπουδών και τους στόχους «απορρέει η ανάγκη να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στη μη σεξιστική αγωγή, αφού εξανθρωπισμένη κοινωνία δε νοείται με διακρίσεις σε βάρος της μισής ανθρωπότητας κι η υπέρβαση των «παραδοσιακών» διακρίσεων δεν αποτελεί απλώς νομικό ζήτημα, αλλά προϋποθέτει τη ριζική αλλαγή αντιλήψεων και στάσεων και συνεπώς ολόπλευρη αντιμετώπιση του στα πλαίσια της εκπαίδευσης».

Σε πολλά μαθήματα του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στις διαφορές φύλου και παίρνοντας υπόψη, στη διδακτική θεωρία και πράξη τα συμπεράσματα της έρευνας σχετικά με τις διαφορές κατά φύλο, οργανώνονται ομάδες αυτογνωσίας, για να συνειδητοποιήσουν οι φοιτητές/τριες τις προσωπικές τους αντιστάσεις.

Παρά την ευαισθητοποίηση των φοιτητών/τριών του τμήματος, σε θέματα ισότητας παρατηρούνται αντιστάσεις φοιτητών για συμμετοχή τους σε αντίστοιχα επιλεγόμενα μαθήματα, ενώ αντίθετα για τις φοιτήτριες τα μαθήματα αυτά είναι ιδιαίτερος ελκυστικός.

Στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο λειτουργεί από το 1983 η «Ομάδα Γυναικείων Σπουδών του Α.Π.Θ». το 1988 αναγνωρίστηκε ως «Διατμηματικό Ερευνητικό Πρόγραμμα Γυναικείων Σπουδών» του Α.Π.Θ με απόφαση της Συγκλήτου.

Η ομάδα Γυναικείων Σπουδών είναι μέλος Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Γυναικείων Σπουδών όπως το NOISE, MED-CAMPUS, NOW και έχει παρουσιάσει πλούσια επιστημονική και εκπαιδευτική δραστηριότητα: προγράμματα επιμόρφωσης νέων γυναικών- εκπαιδευτικών, συμμετοχή σε συνέδρια, διαλέξεις, ημερίδες (www.auth.gr, 25/08/2007).

Σήμερα το θέμα της εκπαίδευσης αντιμετωπίζεται ενιαία, κορίτσια και αγόρια παίρνουν την ίδια μόρφωση .

Είναι εξακριβωμένο, ότι σε όλες τις χώρες οι εργαζόμενες γυναίκες είναι λιγότερο εκπαιδευμένες από τους άνδρες. Αυτό οφείλεται στο ότι οι γυναίκες αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες για να αποκτήσουν μία επαγγελματική ειδίκευση. Στη χώρα μας η συμμετοχή της γυναίκας στην εκπαίδευση βάσει στατιστικών στοιχείων της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδας (Απογραφή 1971) είναι η εξής: σε σύνολο 13.996 πτυχιούχων σπουδαστών οι γυναίκες είναι 5.387, ποσοστό 38% που δίνει αισιόδοξες μελλοντικές προβλέψεις για πνευματική και επαγγελματική άνοδο της γυναίκας, εφόσον θελήσει να αξιοποιήσει τις γνώσεις και τα προσόντα που αποκτά από την εκπαίδευση (Τάκαρη, Ντ.1978, σελ 135).

2.1.4. Η ισότητα των δύο φύλων

Ζούμε στο πατριαρχικό σύστημα -έναν ανδροκρατούμενο πολιτισμό- για

τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα, ώστε δεν έχουμε καμιά εμπειρία ή ανάμνηση για το πώς αλλιώς θα μπορούσαν να είναι τα πράγματα. Έχουμε την τάση να αντιμετωπίζουμε ως δεδομένο το σύστημα στο οποίο ζούμε, χωρίς να εξετάζουμε τις αξίες στις οποίες βασίζεται και τις επιπτώσεις που έχει στο μη ανδρικό ήμισυ της ανθρωπότητας -τις γυναίκες.

Για να το θέσουμε απλά, το να ζούμε στο πατριαρχικό σύστημα σημαίνει ότι ο τρόπος ζωής μας έχει καθοριστεί σύμφωνα με τις ανδρικές αξίες. Οι ηγετικές θέσεις, που αποτελούν τα κλειδιά της εξουσίας, βρίσκονται ως επί το πλείστον στα χέρια των ανδρών. Το σύστημά μας βασίζεται στην ισχύ, την εξουσία και τον έλεγχο, παρουσιάζει την τάση να εκτιμά την υλική πρόοδο, το κέρδος και τον πλούτο και να ευνοεί την επιθετικότητα, τον ανταγωνισμό, την ύπαρξη νικητών και ηττημένων, ανθρώπων που κατέχουν πολλά και ανθρώπων που δεν κατέχουν τίποτε.

Κατά τη διάρκεια των αιώνων, οι γυναίκες βρέθηκαν στη θέση μιας κατώτερης τάξης. Μέχρι πρόσφατα, στις περισσότερες δυτικές κοινωνίες, οι γυναίκες δεν είχαν το δικαίωμα να είναι ιδιοκτήτριες περιουσίας, να κληρονομήσουν, να έχουν δική τους επιχείρηση, να ψηφίζουν, ακόμη και να ορίζουν το ίδιο τους το σώμα. Τις είχαν κάνει να αισθάνονται υποδεέστερες και υποτελείς των ανδρών. Ενώ οι ενασχολήσεις, τα σπορ και τα ενδιαφέροντα των ανδρών έχαιραν μεγάλης εκτίμησης, τα παραδοσιακά γυναικεία καθήκοντα (η ανατροφή των παιδιών, η φροντίδα της οικογένειας, η συντήρηση του νοικοκυριού, η παρασκευή φαγητού και η παροχή ρουχισμού) θεωρούνταν δεδομένα και ήταν υποτιμημένα. Η διάκριση αυτή εξακολουθεί να ισχύει στις αποκαλούμενες ανεπτυγμένες χώρες και είναι ακόμη εντονότερη στις αναπτυσσόμενες χώρες (CHATER.K, & GASTER.R, 1997, σελ.19).

A) Η αρχή της αλλαγής

Δεν αποδέχονται όλες οι γυναίκες αυτούς τους κανόνες. Σταδιακά εμφανίζονται ολοένα και περισσότερες γυναίκες που είναι δυσαρεστημένες με τον τρόπο που λειτουργούν τα πράγματα. Έχουμε ξεκινήσει τη μακριά, αργή και επίπονη πορεία διεκδίκησης των δικαιωμάτων μας. Μέχρι τώρα πολεμούσαμε για να μας αντιμετωπίζουν με τον ίδιο τρόπο όπως και τους άνδρες. Προσπαθούσαμε να πετύχουμε την ισότητα. Έτσι, αγωνιστήκαμε για το δικαίωμα στην εκπαίδευση, το δικαίωμα της ψήφου, το δικαίωμα να ορίζουμε το σώμα μας, το δικαίωμα της ίσης αμοιβής για ίση εργασία. Στη δεκαετία του '70 ενέσχυσε ένα κύμα φεμινισμού, που έφερε επανάσταση στον τρόπο που οι γυναίκες αντιμετώπιζαν τους εαυτούς τους. Το αποτέλεσμα ήταν η πλήρης ένταξη των γυναικών στο εργατικό δυναμικό και είχε ως συνέπεια το ότι οι εργαζόμενες σύζυγοι και μητέρες είναι πλέον ο κανόνας κι όχι η εξαίρεση. Η συμπεριφορά και οι

προσδοκίες των γυναικών των δυτικών χωρών στη δεκαετία του '90 είναι ριζικά διαφορετικές από αυτές των μητέρων και των γιαγιάδων μας Αυτό αποτελεί μεν ένα τεράστιο άλμα προόδου, αλλά δεν έχουμε πετύχει ακόμη την «ισότητα» με τους άνδρες .

Για παράδειγμα, ενώ οι γυναίκες ανήκουν πλέον στο αμειβόμενο εργατικό δυναμικό, έχουν περιοριστεί ως επί το πλείστον στις κατώτερες θέσεις των οργανισμών, αμείβονται χειρότερα και θεωρείται ότι έχουν λιγότερες δυνατότητες από τους άνδρες. Επικρατεί η αντίληψη ότι ο κύριος ρόλος των γυναικών είναι να αποτελούν μέρος του μη αμειβόμενου εργατικού δυναμικού ως σύζυγοι και μητέρες (CHATER.K, & GASTER.R, 1997, σελ.25).

B) Στην απασχόληση

Στο χώρο της εργασίας, ενώ οι γυναίκες αποτελούν το 40.2% του εργατικού δυναμικού, οι αριθμοί δείχνουν τη μίζερη πραγματικότητα:

- Η Ελληνίδα είναι το μεγάλο θύμα της ανεργίας, αφού το 61.4% των ανέργων στην χώρα μας είναι γυναίκες. Επιπλέον, είναι άνεργες το 40.3% των γυναικών με πτυχίο Ανώτατης Σχολής και το 46.9% των γυναικών που έχουν μεταπτυχιακό τίτλο.
- Για κάθε 100 Ευρώ που κερδίζει ένας άνδρας στον ιδιωτικό τομέα, μια γυναίκα κερδίζει μόλις 68! Αυτό είναι το μικρότερο ποσοστό στην Ευρωπαϊκή Ένωση!
- Ενώ φυσικά δεν λείπουν οι ικανότητες, σπάνια δίνεται η δυνατότητα σε μια γυναίκα να ξεφύγει από τις κατώτερες και μεσαίες θέσεις της εργασιακής πυραμίδας. Είναι χαρακτηριστικό ότι δεν υπάρχει ακόμα Ελληνίδα Αρεοπαγίτης (www.nd.gr, 7/11/2007).

Κάθε χρόνο, στις 8 του Μάρτη, ο τύπος και τα μεγάλα κόμματα καταπιάνονται με το θέμα της ισότητας ανδρών και γυναικών. Παρουσιάζουν γυναίκες γιατρούς, δικηγόρους, επιχειρηματίες, βουλευτές και κάθε είδους πλούσιες επιτυχημένες επαγγελματίες, για να αποδείξουν, ότι η ισότητα των δυο φύλων είναι σήμερα γεγονός. Για να μην φανούν υπερβολικοί, αναφέρουν ότι υπάρχουν ακόμα κάποια "προβληματάκια". Για παράδειγμα, οι γυναίκες βουλευτές είναι λιγότερες από τους άντρες βουλευτές, οι γυναίκες επιχειρηματίες δυσκολεύονται λίγο περισσότερο από τους άντρες συναδέλφους τους να κατακτήσουν το υψηλόβαθμο πόστο τους στην επιχείρηση που δουλεύουν κλπ. (www.xekinima.org, 8/11/2007).

«Ίση αμοιβή για εργασία ίδιας αξίας» ήταν ένα από τα αιτήματα του

γυναικείου - και εργατικού - κινήματος από τα μέσα περίπου του 19ου αιώνα, όταν ο μισθός μιας γυναίκας οριζόταν σύμφωνα με το νόμο περίπου στο 1/4 με 1/5 του μισθού ενός άντρα.

Ενάμιση αιώνα αργότερα, μετά από μια σειρά μεγάλων αγώνων, οι νόμοι άλλαξαν, διακηρύττοντας την εξίσωση των αντρικών και γυναικείων μισθών. Ωστόσο, η νομοθετική αλλαγή δεν έγινε και πραγματικότητα. Το 1997 το Διεθνές Γραφείο Εργασίας διαπίστωνε ότι "αν συνεχίσουμε με τους ίδιους ρυθμούς, θα χρειαστούμε ακόμα 475 χρόνια για να επιτευχθεί η πλήρης ισότητα αμοιβών" (Καθημερινή, 08.03.1997, (CHATER.K, & GASTER.R, 1997, σελ.26).

Καθώς:

==> Οι γυναίκες πραγματοποιούν τα 75% της παγκόσμιας εργασίας. Κι όμως λαμβάνουν μόνο το 25% των μισθών.

==> Στην Ε.Ε. ο μισθός των γυναικών είναι κατά μέσο όρο 20-30% χαμηλότερος από το μισθό των αντρών

==> Ειδικά στις χώρες της Νότιας Ευρώπης (συμπεριλαμβανομένου και της Ελλάδας) η διαφορά αυτή φτάνει στο 40-50%. Δηλαδή, για κάθε 100.000 που κερδίζει ένας άντρας, για την ίδια δουλειά, μια γυναίκα κερδίζει 50 με 60 χιλιάδες δραχμές (www.xekinima.org, 8/11/2007)

Οι γυναίκες των μεσαίων και φτωχότερων στρωμάτων δεν λαμβάνουν όμως μόνο μικρότερους μισθούς από τους άντρες αλλά έχουν και πιο περιορισμένες επαγγελματικές προοπτικές. Στην Ευρώπη για παράδειγμα το 80% των γυναικών απασχολείται στον τομέα των υπηρεσιών που καταλαμβάνει θέσεις σε κατώτερες βαθμίδες - και οι μισές από τις γυναίκες αυτές είναι χαμηλόμισθες. Εξάιρεση στην κατάσταση αυτή δεν αποτελεί ούτε ο δημόσιος τομέας. Στην Ελλάδα, 60-70% των εργαζομένων στις δημόσιες υπηρεσίες είναι γυναίκες. Όμως σύμφωνα με ομολογία της πρώην υπουργού ανάπτυξης, Βάσω Παπανδρέου, μόνο το 4-5% των γυναικών καταλαμβάνει κάποιο διευθυντικό πόστο (www.xekinima.org, 8/11/2007).

Γ) Ανεργία

Όποτε υπάρχει ανεργία, οι γυναίκες είναι οι πρώτες που μένουν χωρίς δουλειά. Όταν για παράδειγμα ξέσπασε η οικονομική κρίση στην Ταϊλάνδη το 1998, απολύθηκαν 2 εκατομμύρια εργαζόμενοι. Το 80% των απολυθέντων ήταν γυναίκες (Le Monde Diplomatique, 18.06.2000). Δεν χρειάζεται όμως να κοιτάξουμε για κραχ και μεγάλες οικονομικές κρίσεις για να διαπιστώσουμε ότι η ανεργία είναι γένους θηλυκού (www.xekinima.org, 8/11/2007).

Στην Ε.Ε:

==> μόνο το 51% των γυναικών έχει εργασία έναντι του 71% των αντρών. (Ελευθεροτυπία, 05.03.2000).

Χειρότερη είναι η κατάσταση των γυναικών στις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου: ==> Το ποσοστό ανεργίας των γυναικών σε χώρες όπως η Ιταλία, η Ισπανία και η Πορτογαλία φτάνει μέχρι και 90% παραπάνω από αυτό των ανδρών (www.xekinima.org, 8/11/2007).

Συγκεκριμένα στην Ελλάδα:

==> Το 70% των ανέργων μακράς διάρκειας είναι γυναίκες.

==> Ακόμα και οι γυναίκες με επιστημονική μόρφωση πλήττονται από την ανεργία σε ποσοστό 76% περισσότερο από τους άντρες.

==> Αν δούμε την ανεργία στην Ελλάδα συνολικά, αποδεικνύεται ότι μια γυναίκα σε εργάσιμη ηλικία έχει διπλάσιες πιθανότητες από έναν άντρα να μείνει άνεργη, καθώς τη στιγμή που 64% των ανδρών είναι οικονομικά ενεργοί το αντίστοιχο ποσοστό για τις γυναίκες είναι μόνο το 35,5%. (Καθημερινή, 05.02.97 και Ελευθεροτυπία, 05.03.2000).

Η ανισότητα αυτή έχει και την "θεωρητική" της συμπληρωματική δικαιολόγηση. Το Κέντρο Οικονομικών και Πολιτικών Ερευνών του Λονδίνου μετά από μια έρευνα για τη γυναικεία ανεργία (Καθημερινή 17.03.2000) κατέληξε στο συμπέρασμα ότι πράγματι η ανεργία επηρεάζει την πορεία ισότητας των δυο φύλων αλλά εξυπηρετεί το γενικό καλό, καθώς οι γυναίκες έχουν έτσι το χρόνο να φροντίζουν το σπίτι τους και τα παιδιά τους! Η αλήθεια είναι βέβαια λίγο διαφορετική. Η γυναικεία ανεργία εξυπηρετεί πράγματι κάποιο "γενικό καλό". Όχι όμως της οικογένειας ή των παιδιών (www.xekinima.org, 8/11/2007).

Οι γυναίκες δημιουργούν μεγαλύτερα προβλήματα στους εργοδότες τους από τους άντρες. Παίρνουν άδειες εγκυμοσύνης και γονικές άδειες. Δεν είναι εύκολα διατεθειμένες να δουλέψουν παραπάνω ώρες καθώς έχουν παιδιά να φροντίσουν. Η επιπρόσθετη οικιακή εργασία τις κουράζει και τις κάνει λιγότερο αποδοτικές. Λόγω της οικογένειάς τους, δεν ενδιαφέρονται και πολύ να κάνουν καριέρα, και γι' αυτό δεν αφοσιώνονται το ίδιο στη δουλειά τους όπως οι άνδρες. Και τέλος, συνταξιοδοτούνται νωρίτερα από τους άντρες συναδέλφους τους. Έτσι, όταν ένας εργοδότης έχει να επιλέξει ανάμεσα σε έναν άντρα και μια γυναίκα, που έχουν λίγο πολύ τα ίδια προσόντα, είναι φυσικό να επιλέξει τον

άντρα. Αυτό του υπαγορεύει το "γενικό καλό" της επιχείρησής του και των τραπεζικών του λογαριασμών (www.xekinima.org, 8/11/2007).

Δ) Οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ισότητα των φύλων στην απασχόληση (www.kethi.gr, 7/11/2007).

Ένα σύνολο νομοθετικών πρωτοβουλιών, δεσμεύσεων και εξελίξεων (Οδηγίες Αποφάσεις, Συστάσεις, Ανακοινώσεις κ.λπ.)⁴⁸ αναφέρονται στην ισότητα των ανδρών και των γυναικών στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας και αφορούν σε:

- ίση μεταχείριση στα θέματα και στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης
- προστασία της μητρότητας και στη γονική άδεια
- ίση πρόσβαση στην απασχόληση, την ένταξη και επανένταξη, την επαγγελματική κατάρτιση, τις συνθήκες εργασίας και στην προστασία της αξιοπρέπειας των γυναικών και ανδρών στην εργασία
- φύλαξη παιδιών
- προώθηση θετικών δράσεων υπέρ των γυναικών
- προστασία της αξιοπρέπειας των ανδρών και των γυναικών
- καταπολέμηση της ανεργίας των γυναικών
- ίση αμοιβή για εργασία ίσης αξίας (αρχή της ισότητας των αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, παράλληλα και συμπληρωματικά με τα νομικά κείμενα, διαμόρφωσε όργανα και προώθησε πολιτικές. Κατά το διάστημα 1982-2000 υλοποιήθηκαν *τέσσερα μεσοπρόθεσμα προγράμματα δράσης* για την προώθηση των ίσων ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών με έμφαση στην αγορά εργασίας, τα οποία είχαν ως στόχο να προωθήσουν στην πράξη την ισότητα των φύλων, κυρίως στην απασχόληση, ενώ από το 1991 η δράση τους διευρύνθηκε σε τομείς πέραν της απασχόλησης, όπως είναι η συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών αποφάσεων. Οι δράσεις για την ισότητα στην απασχόληση που περιέχονται στα εν λόγω προγράμματα αφορούν σε δύο ανεξάρτητους αλλά συμπληρωματικούς στόχους:

1. Τον περιορισμό του κατά φύλο επαγγελματικού διαχωρισμού της αγοράς εργασίας. Σημαντικός ανασταλτικός παράγοντας για την επίτευξη της ισότητας αμοιβών και της ισότητας στην πρόσβαση και την επαγγελματική εξέλιξη θεωρήθηκε ο κατά φύλο επαγγελματικός διαχωρισμός της αγοράς εργασίας. Για την αντιμετώπιση και τη μείωση αυτού του φαινομένου, οι τομείς: της εκπαίδευσης και της κατάρτισης με έμφαση στις νέες τεχνολογίες (2ο πρόγραμμα), της ενίσχυσης δράσεων υπέρ της εκπαίδευσης, της επαγγελματικής κατάρτισης, της ανάπτυξης θετικών δράσεων στις επιχειρήσεις και της ενίσχυσης της γυναικείας επιχειρηματικότητας (3ο πρόγραμμα), καθώς και της προώθησης της ισότητας ευκαιριών σε μια οικονομία που μεταβάλλεται, κυρίως στους τομείς της εκπαίδευσης, της επαγγελματικής κατάρτισης και της αγοράς εργασίας (4ο πρόγραμμα), αναδείχθηκαν σε πεδία προώθησης και ανάπτυξης πολιτικών για την ισότητα των φύλων με έμφαση στην απασχόληση (www.kethi.gr, 7/11/2007).

Τα προγράμματα αυτά ανέπτυξαν δράσεις που αφορούσαν στην πραγματοποίηση διακρατικών μελετών, στη σύσταση ομάδων εμπειρογνομόνων για την παρακολούθηση των εθνικών πολιτικών, όπως επίσης και στην υλοποίηση παραδειγματικών διακρατικών σχεδίων δράσης (π.χ. συνέδρια, ημερίδες, σεμινάρια κ.λπ.). Επιπρόσθετα, υποστηρίχθηκαν δράσεις ενίσχυσης μεμονωμένων γυναικών (π.χ. πρόγραμμα LEI [Local Employment Initiatives-Τοπικές Πρωτοβουλίες Απασχόλησης]), προκειμένου να δημιουργηθούν νέες επιχειρήσεις από γυναίκες.

Αναπτύχθηκαν ευρωπαϊκά δίκτυα και συνεργασίες για την προώθηση και ανταλλαγή τεχνογνωσίας και καλών πρακτικών ανάμεσα σε εθνικούς φορείς (π.χ. πρόγραμμα IRIS). Έτσι, η χρησιμότητα ανάπτυξης προγραμμάτων κατάρτισης μόνο για γυναίκες με μεθόδους και προσεγγίσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες τους αναγνωρίστηκε και καταξιώθηκε στην πράξη (www.kethi.gr, 7/11/2007).

2. Τη διευκόλυνση του συνδυασμού οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής. Ο συνδυασμός της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής αποτέλεσε προτεραιότητα της Ε.Ε. από το 2002. Ο στόχος αυτός είναι θεμελιώδης συνιστώσα της διάστασης του φύλου στην ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση και τη διαδικασία για την κοινωνική ενσωμάτωση. Αποσκοπεί στη διασφάλιση ευνοϊκών συνθηκών για την είσοδο, την επανένταξη και την παραμονή στην αγορά εργασίας ανδρών και γυναικών (www.kethi.gr, 7/11/2007).

E) Ο εθνικός μηχανισμός και οι πολιτικές για την ισότητα των φύλων

Ο πρώτος δημόσιος μηχανισμός ισότητας δημιουργήθηκε στη δεκαετία του 1980 όπου και ξεκινά η δημιουργία του νομικού πλαισίου για την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το 1982 συστάθηκε η θέση *Ειδικού Συμβούλου για θέματα Ισότητας του Πρωθυπουργού*, ενώ στο ίδιο διάστημα με το Ν. 1288/1982 ιδρύθηκε το *Συμβούλιο Ισότητας των δύο Φύλων* ως γνωμοδοτικό όργανο απευθείας υπαγόμενο στον Πρωθυπουργό, λειτουργώντας ως αυτοτελής υπηρεσιακή μονάδα. Με το Ν.1558/1985, συστήνεται η *Γενική Γραμματεία Ισότητας (Γ.Γ.Ι.)*, η οποία υπαγόταν καταρχήν στο Υπουργείο Προεδρίας της Κυβέρνησης και στη συνέχεια στο Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης. Η Γ.Γ.Ι. αποτελεί τη μόνη αρμόδια δημόσια υπηρεσία με στόχο την προώθηση και πραγματοποίηση της νομικής και ουσιαστικής ισότητας ανδρών και γυναικών σε όλες τις εκφάνσεις της πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής ζωής.

Με το Ν. 1835/1989, ιδρύθηκε το *Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.)*, το οποίο βάσει του Ν. 2266/1994 λειτουργεί ως Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου που εποπτεύεται από το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και επιχορηγείται εν μέρει από τον προϋπολογισμό της Γενικής Γραμματείας Ισότητας.

Βασικός άξονας ανάπτυξης των δραστηριοτήτων του είναι η διεξαγωγή ερευνών και η εκπόνηση μελετών σε θέματα ισότητας των φύλων, καθώς και η ενίσχυση και προώθηση των γυναικών σε κοινωνικο-οικονομικό και πολιτικό επίπεδο. Το Κ.Ε.Θ.Ι. λειτουργεί κεντρικά στην Αθήνα και περιφερειακά στη Θεσσαλονίκη, την Πάτρα, το Ηράκλειο και το Βόλο (www.kethi.gr, 7/11/2007).

2.1.5. Η γυναίκα φεμινίστρια

Ο Φεμινισμός είναι μια συλλογή κοινωνικών θεωριών, πολιτικών κινήσεων και ηθικών φιλοσοφιών, σε μεγάλο βαθμό παρακινούμενη από ή αναφερόμενη σε εμπειρίες γυναικών, ιδιαίτερα σε σχέση με την κοινωνική, πολιτική και οικονομική τους κατάσταση. Ως κοινωνικό κίνημα, ο φεμινισμός εστιάζεται κατά πολύ στον περιορισμό ή εξάλειψη της φυλετικής ανισότητας και στην προώθηση των δικαιωμάτων, των συμφερόντων και των ζητημάτων των γυναικών στην κοινωνία.

Εντός ακαδημαϊκών χώρων, μερικοί φεμινιστές εστιάζονται στην τεκμηρίωση της φυλετικής ανισότητας και των αλλαγών στην κοινωνική θέση και εκπροσώπηση των γυναικών. Άλλοι ισχυρίζονται πως το φύλο, ακόμα και το σεξ, είναι κοινωνικές κατασκευές, ερευνούν την κατασκευή του φύλου και της σεξουαλικότητας, και αναπτύσσουν εναλλακτικά μοντέλα μελέτης των κοινωνικών σχέσεων .

Ο Φεμινιστικός πολιτικός ακτιβισμός συνήθως κάνει εκστρατείες σε θέματα όπως τα αναπαραγωγικά δικαιώματα, η βία εντός μιας οικιακής σχέσης, η άδεια μητρότητας, οι ισότιμοι μισθοί, η σεξουαλική παρενόχληση, οι διακρίσεις και η σεξουαλική βία. Τα θέματα που εξερευνώνται στον φεμινισμό περιλαμβάνουν την πατριαρχία, τα στερεότυπα, την αντικειμενοποίηση, την σεξουαλική αντικειμενοποίηση, και την καταπίεση(www.el-wikipedia.org, 26/10/2007).

8Μάρτη

Ημερομηνία σταθμός για το γυναικείο κίνημα ήταν η 8 Μάρτη του 1910. Τότε έγινε το Β' Διεθνές Συνέδριο Γυναικών στην Κοπεγχάγη, όπου μια επαναστάτρια, η Κλάρα Τσέτκιν, αναδείχθηκε σαν ηγετική φυσιογνωμία. Σ' αυτήν οφείλεται και η καθιέρωση της ημερομηνίας αυτής σαν "μέρα της γυναίκας" καθώς δυο χρόνια πριν στις 8 Μάρτη του 1908 στις ΗΠΑ, οι υφαντεργάτριες, μετά από έναν ολόκληρο χειμώνα απεργίας, διαδήλωναν μαχητικά στο Μανχάταν, ζητώντας ίσες αμοιβές με τους άντρες, κρατική μέριμνα για τα παιδιά και τις εργαζόμενες μητέρες, δικαίωμα ψήφου. Η Τσέτκιν έλεγε ότι οι εργάτριες δεν πρέπει να αγωνίζονται με τις μεσοαστές και τις μεγαλοαστές, καθώς ο απελευθερωτικός αγώνας της εργάτριας δεν μπορεί να είναι, όπως για τις αστές, αγώνας ενάντια στους άντρες της τάξης τους, αλλά ενάντια στον καπιταλισμό. Έναν αγώνα που άντρες και γυναίκες της εργατικής τάξης θα δώσουν μαζί, χέρι χέρι.

Στις δεκαετίες του 1960 και 1970, ο φεμινισμός και η φεμινιστική θεωρία κατά μεγάλο βαθμό αντιπροσώπευε, και ασχολείτο με θέματα που αντιμετώπιζαν οι Δυτικές, λευκές, μεσο-αστικές γυναίκες ενώ την ίδια στιγμή ισχυριζόταν πως εκπροσωπούσε όλες τις γυναίκες. Από εκείνη την εποχή, πολλοί θεωρητικοί του φεμινισμού έχουν αντικρούσει την υπόθεση πως οι

“γυναίκες” συνιστούν μία ομογενής ομάδα ατόμων με πανομοιότυπα συμφέροντα. Ακτιβιστές φεμινισμού ξεπήδησαν από διαφορετικές κοινότητες, και οι θεωρητικοί του φεμινισμού άρχισαν να εστιάζουν στην διασταύρωση μεταξύ γένους και σεξουαλικότητας με τις άλλες κοινωνικές ταυτότητες, όπως η φυλή και η τάξη.

Πολλοί φεμινιστές σήμερα ισχυρίζονται πως ο φεμινισμός είναι ένα θεμελιώδες κίνημα που αναζητά να διασταυρώσει τα όρια που βασίζονται σε κοινωνική τάξη, φυλή, κουλτούρα και θρησκεία και απευθύνεται σε θέματα που απασχολούν τις γυναίκες κάθε κοινωνίας: για παράδειγμα την γυναικεία περιτομή στο Σουδάν, ή την επαγγελματική άνοδο στις ανεπτυγμένες κοινωνίες. Ενώ, ταυτόχρονα, μελετούν τον βαθμό στον οποίο συγκεκριμένα θέματα, όπως ο βιασμός, η αιμομιξία και η μητρότητα, είναι οικουμενικά (www.el-wikipedia.org, 26/10/2007).

A) Καταγωγή

Ο Φεμινισμός ως φιλοσοφία και κίνημα με την σύγχρονη έννοια μπορεί να χρονολογηθεί από τον Διαφωτισμό με στοχαστές όπως οι Lady Mary Wortley Montagu και Marquis de Condorcet, υπέρμαχοι της γυναικείας εκπαίδευσης. Η πρώτη επιστημονική κοινότητα για γυναίκες ιδρύθηκε στο Μιντελμπουργκ, μια πόλη στα νότια της Ολλανδικής Δημοκρατίας, το 1785. Την ίδια περίοδο έγιναν επίσης δημοφιλείς εφημερίδες για γυναίκες που εστίαζαν σε θέματα όπως η επιστήμη. Η “Υπεράσπιση των Δικαιωμάτων της Γυναίκας” (A Vindication of the Rights of Woman) της Mary Wollstonecraft του 1792, είναι ένα από τα πρώτα έργα που μπορούν αναμφίβολα να ονομαστούν φεμινιστικά.

Ο φεμινισμός έγινε ένα οργανωμένο κίνημα τον 19ο αιώνα καθώς όλο και περισσότεροι άνθρωποι άρχισαν να πιστεύουν πως οι γυναίκες υφίστανται άδικη μεταχείριση. Το φεμινιστικό κίνημα ριζώθηκε στο προοδευτικό κίνημα και ιδιαίτερα στο μεταρρυθμιστικό κίνημα του 19ου αιώνα. Το οργανωμένο κίνημα χρονολογείται από το πρώτο συνέδριο για τα δικαιώματα των γυναικών στο Seneca Falls, στη Νέα Υόρκη, το 1848. Το 1869, ο Τζον Στιούαρτ Μιλλ εξέδωσε το “Η Υποταγή των Γυναικών” (The Subjection of Women) για να δείξει πως “η νόμιμη κατωτερότητα του ενός φύλου από το άλλο είναι λάθος και ένα από τα κύρια εμπόδια στην ανθρώπινη βελτίωση.”

Πολλές χώρες άρχισαν να παραχωρούν δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες στα πρώτα χρόνια του 20ου αιώνα, ιδιαίτερα στα τελευταία χρόνια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και τα πρώτα χρόνια μετά τον πόλεμο. Οι λόγοι γι’ αυτό ποικίλουν, αλλά συμπεριελάμβαναν μια επιθυμία για αναγνώριση των συνεισφορών των γυναικών στον πόλεμο, ενώ επηρεάστηκαν και από την

ρητορική και των δύο πλευρών εκείνη την εποχή για να δικαιολογήσουν τις πολεμικές τους προσπάθειες (www.el-wikipedia.org, 26/10/2007).

B) Φεμινιστικές οργανώσεις

- Association for Women in Psychology
- Committee for Asian Women
- FemINist INitiative of BC
- Feminist Majority
- Feminists for Life - Anti-abortion group in the United States.
- NARAL Pro-Choice America
- NOW - National Organization for Women in the United States
- Planned Parenthood Federation of America
- Women living under muslim laws (www.el-wikipedia.org, 26/10/2007).

Γ) Ο Φεμινισμός σε πολλές μορφές

Μερικές μορφές της φεμινιστικής θεωρίας αμφισβητούν βασικές αξιώσεις για το φύλο, τις φυλετικές διαφορές, και την σεξουαλικότητα, συμπεριλαμβανομένης της κατηγορίας “γυναίκα” ως μία ολιστική σύλληψη, επιπλέον μερικές ενδιαφέρονται στην αμφισβήτηση της δυαδικότητας αρσενικό/θηλυκό ολοκληρωτικά (προσφέροντας αντιθέτως μια πολλαπλότητα φύλων). Άλλες μορφές της φεμινιστικής θεωρίας παίρνουν ως δεδομένη την σύλληψη της αρχής “γυναίκα” και παρέχουν συγκεκριμένες αναλύσεις και κριτικές της φυλετικής ανισότητας, και τα περισσότερα φεμινιστικά κοινωνικά κινήματα προωθούν τα δικαιώματα, συμφέροντα και θέματα των γυναικών. Ο φεμινισμός δεν είναι μια μόνη ιδεολογία. Κατά καιρούς έχουν αναπτυχθεί διάφορες υπο-κατηγορίες της φεμινιστικής ιδεολογίας. Οι πρώτοι φεμινιστές και τα αρχικά φεμινιστικά κινήματα αποκαλούνται συχνά φεμινιστές πρώτου κύματος, και οι φεμινιστές περίπου μετά το 1960 φεμινιστές δεύτερου κύματος.

Πρόσφατα, μια νέα γενιά φεμινιστών έχουν ξεκινήσει το τρίτο κύμα φεμινιστών. Το αν αυτή θα είναι μια εξέλιξη με διάρκεια μένει να αποδειχθεί, καθώς το δεύτερο κύμα δεν έχει με κανένα τρόπο τερματιστεί ούτε εκχωρήσει τη θέση του στο τρίτο κύμα. Επιπλέον, πολλοί σχολιαστές έχουν ισχυριστεί πως η σιωπηλή πλειονότητα των σύγχρονων φεμινιστών έχουν περισσότερα κοινά ιδεολογικά με τους φεμινιστές του πρώτου κύματος παρά με αυτούς του δευτέρου κύματος (www.el-wikipedia.org, 26/10/2007).

Για παράδειγμα, πολλές από τις ιδέες του Ριζοσπαστικού φεμινισμού και του φεμινισμού φύλου (εξέχοντα κινήματα δεύτερου κύματος) δεν έχουν προσελκύσει ακόμη το ενδιαφέρον εντός της ευρύτερης κοινότητας και εκτός

των τμημάτων Φυλετικών Σπουδών στις ακαδημίες.

Για παράδειγμα ο Ριζοσπαστικός φεμινισμός, ισχυρίζεται πως υπάρχει μια καταπιεστική πατριαρχία που είναι η ριζική αιτία των περισσότερων κοινωνικών προβλημάτων. Η βία εναντίον των γυναικών και η καταπίεσή τους, επειδή είναι γυναίκες, είναι πιο θεμελιώδης από τις καταπίεσεις που σχετίζονται με την τάξη, την εθνικότητα, την θρησκεία, κλπ. Μερικοί θεωρούν πως η προτεραιότητα στην καταπίεση και η διεθνοποίηση της ιδέας “Γυναίκα”, που ήταν μέρος της παραδοσιακής Ριζοσπαστικής φεμινιστικής σκέψης, είναι πολλή γενική, και πως οι γυναίκες σε άλλες χώρες δεν θα βιώσουν ποτέ την ίδια εμπειρία του να είσαι “γυναίκα” όπως οι γυναίκες στις Δυτικές χώρες .

Μερικοί ριζοσπαστικοί φεμινιστές συνηγορούν για τον διαχωρισμό – ένας ολοκληρωτικός διαχωρισμός του αρσενικού και του θηλυκού στην κοινωνία και τον πολιτισμό – ενώ άλλοι αμφισβητούν όχι μόνο τη σχέση μεταξύ αντρών και γυναικών, αλλά το ίδιο το νόημα του “άντρα” και της “γυναίκας”. Μερικοί ισχυρίζονται πως οι φυλετικοί ρόλοι, η φυλετική ταυτότητα, και η σεξουαλικότητα είναι από μόνες τους κοινωνικές κατασκευές. Για αυτούς τους φεμινιστές, ο φεμινισμός είναι ένα βασικό μέσο για την ανθρώπινη απελευθέρωση (δηλαδή, η απελευθέρωση των αντρών καθώς και των γυναικών, και των αντρών και γυναικών από άλλα κοινωνικά προβλήματα) (www.el-wikipedia.org, 26/10/2007).

Άλλοι φεμινιστές πιστεύουν πως μπορεί να υπάρχουν κοινωνικά προβλήματα ξεχωριστά ή που προηγούνται της πατριαρχίας (πχ. ρατσισμός ή ταξικοί διαχωρισμοί). Βλέπουν τον φεμινισμό ως ένα απελευθερωτικό κίνημα μεταξύ πολλών, που το καθένα επηρεάζει το άλλο.

- Μορφές ισότητας:
 - αμερόληπτος φεμινισμός
 - ατομιστικός φεμινισμός
 - φιλελεύθερος φεμινισμός
- Μορφές γυναικοκεντρισμού:
 - πολιτιστικός φεμινισμός
 - φεμινισμός φύλου
 - ποπ φεμινισμός
 - ριζοσπαστικός φεμινισμός
- Πίστη στην καταπίεση από την πατριαρχία:
 - αναρχο-φεμινισμός
 - Γαλλικός φεμινισμός
 - ριζοσπαστικός φεμινισμός
- Πίστη στην καταπίεση από τον καπιταλισμό:
 - Μαρξιστικός φεμινισμός
 - σοσιαλιστικός φεμινισμός
- Διαφορές αποκλειστικά πολιτιστικές, όχι βιολογικές:
 - Αμαζονικός φεμινισμός

- ψυχοαναλυτικός φεμινισμός
- Απομονωτισμός/διαχωρισμός:
 - λεσβιακός φεμινισμός
 - διαχωριστικός φεμινισμός
- μη-Δυτικοί:
 - φεμινισμός τρίτου κόσμου
 - μετα-αποικιακός φεμινισμός
- σεξουαλικά φιλελεύθερος φεμινισμός
-

Δ) Το φεμινιστικό κίνημα στην Ελλάδα

Οι πρώτες φεμινίστριες του 19^{ου} αιώνα

Στα μάτια των ξένων η Ελλάδα έμοιαζε πάντα μια χώρα της Ανατολής. Κι όχι πως δεν ήταν. Ήταν όμως ταυτόχρονα μια χώρα που, έχοντας διαρκώς στραμμένο το βλέμμα προς την Ευρώπη, αντλούσε ιδέες και πρακτικές από αυτήν. Έτσι δεν είναι διόλου παράξενο που στη χώρα αυτή, που συχνά αποκαλούμε υπανάπτυκτη και καθυστερημένη, γεννήθηκε από τα μέσα του 19ου αιώνα μια γυναικεία συνείδηση του φύλου. Η συνείδηση δηλαδή σε κάποιες γυναίκες των αστικών στρωμάτων των πόλεων της άνισης μεταχείρισής τους από τους άντρες.

Τα θέματα που απασχολούσαν τις γυναίκες αυτές ήταν κυρίως το δικαίωμά τους στην εκπαίδευση, σε αντίθεση μ' ένα πρότυπο που τις ήθελε αμόρφωτες και έγκλειστες στο χώρο του σπιτιού. Και δεν είναι τυχαίο ότι οι πρώτες Έλληνίδες που μίλησαν για τις αδικίες που δέχονταν οι ομόφυλές τους ήταν δασκάλες. Ήταν, μ' άλλα λόγια, οι μόνες γυναίκες στις οποίες επιτρεπόταν η εξωοικιακή εργασία αν εξαιρέσει φυσικά κανείς τις ελάχιστες εργάτριες που υπήρχαν τότε και τις υπηρέτριες (Λεοντίδου, Ε, 1992, σελ. 57).

Η Θάλεια (1867) και η Ευρυδίκη (1870-1873) είναι δύο γυναικεία περιοδικά που καθρεφτίζουν τον προβληματισμό των γυναικών της εποχής. Το πρώτο το εξέδιδε η Πηνελόπη Λαζαρίδου και το δεύτερο η Αιμιλία Κτενά Λεοντιάς. Σε αυτά αρθρογραφούσαν γνωστές Ελληνίδες παιδαγωγοί, όπως η Καλλιόπη Κεχαγιά, η Σοφία Λασκαρίδου, η Σεβαστή Καλλισπέρη, η Σαπφώ Λεοντιάς κ.ά.

Οι πρώτες αυτές γυναικείες φωνές θα δώσουν λίγο αργότερα τη θέση τους σε μια πιο συστηματική προσπάθεια για τη Βελτίωση της θέσης των γυναικών. Από το 1887 αρχίζει η εποχή της Εφημερίδος των Κυριών, που εκδίδει η Καλλιρρόη Παρρέν. Η Εφημερίς των Κυριών, υπήρξε το πρώτο ελληνικό φεμινιστικό έντυπο: διαβαζόταν από μεγάλο αριθμό γυναικών και για πολλά χρόνια, αφού συνέχισε να εκδίδεται μέχρι το 1917 (Λεοντίδου, Ε, 1992, σελ. 57).

Με την έκδοση της Εφημερίδος των Κυριών η Παρρέν αφοσιώνεται στο γυναικείο αγώνα, του οποίου γίνεται η πρωταγωνίστρια για αρκετές δεκαετίες. Έχοντας συνεργάτριες γυναίκες δασκάλες και διηγηματογράφους -μερικές από τις οποίες είναι η Αγαθονίκη Αντωνιάδου, η Ανθή Βασιλειάδου, η Ελένη Γεωργιάδου, η Φλωρεντία Φουντουκλή και η Κρυσταλία Χρυσοβέργη- η Παρρέν ξεκινάει έναν δύσκολο αγώνα για την αναγνώριση στις γυναίκες μερικών στοιχειωδέστατων δικαιωμάτων, όπως το να μπορούν να εργάζονται βιοποριστικά σε όλων των ειδών τις δουλειές, να έχουν ίσα δικαιώματα στη μέση και ανώτερη εκπαίδευση, να αντιμετωπίζονται ως υπεύθυνα άτομα από το κράτος και την κοινωνία, να είναι δηλαδή πολίτες (Λεοντίδου, Ε, 1992, σελ. 58).

Ο φεμινισμός της Εφημερίδος των Κυριών, ζητούσε δικαιώματα για τις γυναίκες χωρίς να ταυτίζει τους αντρικούς με τους γυναικίους ρόλους. Οι γυναίκες έπρεπε να μείνουν διαφορετικές από τους άντρες και οι αρετές τους θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση του πολιτισμού.

Θα καταγγείλουν το θεσμό της προίκας, την εκμετάλλευση της οικιακής τους εργασίας, την ανυποληψία και την περιφρόνηση, με την οποία αντιμετωπίζονταν από το άλλο φύλο. Και θα ζητήσουν να θεσπιστούν νόμοι που να τις προστατεύουν από τη βία και τις αδικίες που υφίσταντο, διατυμπανίζοντας πως η γυναίκα δεν ήταν στην πραγματικότητα παρά «η δούλα, η απλήρωτη, η κατ' ευφημισμόν βασίλισσα του οίκου».

Ο ελληνικός φεμινισμός του 19ου αιώνα δεν έχει ίσως να επιδείξει σημαντικές κατακτήσεις: έπαιξε όμως σημαντικό ρόλο στην αφύπνιση των συνειδήσεων πάνω στα γυναικεία προβλήματα, προετοιμάζοντας έτσι το έδαφος στη νέα γενιά των γυναικών που από τη δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα θα διεκδικήσουν απόλυτη ισότητα δικαιωμάτων (Λεοντίδου, Ε, 1992, σελ. 59).

Είναι λοιπόν μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο που δημιουργείται στην Ελλάδα ένα φεμινιστικό κίνημα. Οι γυναίκες δεν διατυπώνουν πια μόνο τα αιτήματα τους αλλά αγωνίζονται και οργανώνονται. Είναι η στιγμή που οι Ελληνίδες αρχίζουν να κάνουν πολιτική: πολιτική φεμινιστική, σε σχέση με τα δικά τους ιδιαίτερα ζητήματα, αλλά και κομματική πολιτική (Λεοντίδου, Ε, 1992, σελ. 59).

Ο Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας (ΣΕΔΓ) ιδρύεται το 1920 με πρωτοβουλία της Μαρίας Νεγροπόντη, της Μαρίας Σβώλου και της Αύρας Θεοδοροπούλου, της γυναίκας που θα αναδειχθεί σε ηγετική φυσιογνωμία του κινήματος για την ψήφο. Ο Σύνδεσμος, η πιο μαχητική από τις γυναικείες οργανώσεις της εποχής, ζητά «ίσα δικαιώματα πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά για τον άνδρα και τη γυναίκα». Τον αποκαλούσαν συχνά «Ο Αγώνας της Γυναίκας», που ήταν και ο τίτλος του περιοδικού που εξέδιδε. Ο ΣΕΔΓ ήταν μέλος της Διεθνούς Ένωσης για τη Γυναικεία Ψήφο και υπήρξε

ιδρυτικό μέλος της Μικρής Αντάντ Γυναικών, της γυναικείας ένωσης που ιδρύθηκε το 1923 με πρωτοβουλία φεμινιστικών οργανώσεων της Τσεχοσλοβακίας, Πολωνίας, Γιουγκοσλαβίας, Ρουμανίας και Ελλάδας, με στόχο την αλληλεγγύη ανάμεσα στις γυναίκες καθώς και τη συμβολή τους στην εδραίωση της ειρήνης (Λεοντίδου, Ε, 1992, σελ. 60).

Ένα από τα βασικά θέματα που απασχόλησαν τις φεμινίστριες την εποχή του μεσοπολέμου ήταν το Ζήτημα της γυναικείας εργασίας: ισότητα στην αμοιβή, κατοχύρωση του δικαιώματος των γυναικών να προσλαμβάνονται σε όλες τις δημόσιες θέσεις και να ανέρχονται ισότιμα στην ιεραρχία των διαφόρων επαγγελματιών, οργάνωσή τους σε συνδικαλιστικές οργανώσεις για να προασπίσουν τα οικονομικά τους συμφέροντα, νομοθετική προστασία των εργαζόμενων γυναικών και παιδιών.

Η εξάλειψη της σωματεμπορίας και του «κρατικού διακανονισμού της πορνείας» (της λειτουργίας των οίκων ανοχής με την έγκριση και κάτω από τον έλεγχο του κράτους), η αλλαγή του οικογενειακού δικαίου, ώστε να πάψουν οι ανύπαντρες μητέρες να αποτελούν κοινωνικό στίγμα, η επαγγελματική εκπαίδευση των γυναικών καθώς και η εδραίωση της ειρήνης ανάμεσα στους λαούς, ήταν μερικά από τα πολλά ζητήματα στα οποία συνέβαλαν οι γυναίκες με τη δράση τους (Λεοντίδου, Ε, 1992, σελ. 61).

Ε) Παγκόσμια πορεία γυναικών

Το 1995 στη Διάσκεψη του ΟΗΕ στο Πεκίνο και στη παράλληλη Διάσκεψη των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων στο Χουαϊρού ωρίμασε η ιδέα μιας παγκόσμιας πορείας ενάντια στην φτώχεια και στη βία κατά των γυναικών. Αυτή η ιδέα, θα εγκαινίαζε μια άλλη εποχή στην ιστορία των αγώνων των γυναικών και του φεμινισμού.

Η Παγκόσμια Πορεία των Γυναικών Ενάντια στη Βία και στη Φτώχεια του 2000 ήταν μια επιτυχία πέρα από κάθε προσδοκία, και αποτέλεσε ένα πλανητικό πολιτικό γεγονός πρώτου μεγέθους. Η εκστρατεία απλώθηκε σε όλο τον κόσμο. Σε περίπου 100 χώρες δημιουργήθηκαν εθνικά συντονιστικά όργανα, συσπειρώθηκαν πάνω από 6000 ενώσεις, γυναικείες οργανώσεις, συνδικάτα, πρωτοβουλίες κάθε λογής, όπως αντιμιλιταριστικά κινήματα, κέντρα υποδοχής κακοποιημένων γυναικών, κέντρα επιμόρφωσης και πολιτισμού, συσσίτια αλληλεγγύης, κλπ. Μιλάμε για χιλιάδες ομάδες αλλά και για χιλιάδες εκδηλώσεις κάθε λογής (διαδηλώσεις, συγκεντρώσεις, πορείες, κλπ) στις οποίες έλαβαν μέρος δεκάδες χιλιάδες γυναίκες στις τέσσερις γωνιές του πλανήτη (www.poreiagynaikon.gr, 25/09/2007).

Μετά από τέσσερα χρόνια σκληρής δουλειάς, δικτυοποίησης, κινητοποιήσεων, από τη Δύση ως την Ανατολή, στο Βορρά και στο Νότο, η Παγκόσμια Πορεία έκλεισε τον Οκτώβρη του 2000 με τη διαδήλωση 35.000 γυναικών στις Βρυξέλλες και με τις σχεδόν εξίσου μεγάλες διαδηλώσεις στην Ουάσιγκτον και στην Νέα Υόρκη μπροστά στα γραφεία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Παγκόσμιας Τράπεζας και του ΟΗΕ. Αυτή ήταν η ληξιαρχική πράξη γέννησης του νέου παγκόσμιου φεμινιστικού κινήματος(www.poreiagynaikon.gr, 25/09/2007).

Τι είναι αυτό το κίνημα

Τις πρώτες πρωτοβουλίες για την Παγκόσμια Πορεία τις πήραν το 1995 οι φεμινίστριες των (γυναικείων) μη κυβερνητικών οργανώσεων στο Πεκίνο. Η ανταπόκριση ήταν ακαριαία και διευρύνεται συνεχώς –μέχρι σήμερα- σε καινούργια κινήματα που γέννιούνται μέσα από τις αντιστάσεις στο νεοφιλελευθερισμό. Έτσι, στις γυναίκες που στρατεύονται στην υπόθεση της Παγκόσμιας Πορείας περιλαμβάνονται παλιές αγωνίστριες του κινήματος της δεκαετίας του 1970, αλλά κυρίως νέες από τις γενιές που μετά από 15 χρόνια απόλυτης κυριαρχίας των νεοφιλελεύθερων πολιτικών, αντιστέκονται και αντιδρούνε. Πρέπει να καταλάβουμε πως τίποτε δεν είναι τυχαίο: σε αυτή την τεράστια ανθρωπότητα των 5 δισεκατομμυρίων φτωχών και καταπιεσμένων, οι φτωχότεροι των φτωχών είναι οι... φτωχές, οι πιο καταπιεσμένοι από τους καταπιεσμένους, είναι οι καταπιεσμένες. Δηλαδή, οι γυναίκες. Οι γυναίκες υφίστανται την παγκοσμιοποίηση με ιδιαίτερο τρόπο. Βρίσκονται στο επίκεντρο των πιο βάρβαρων σύγχρονων μορφών καταπίεσης, όπως είναι η ανθρώπινη δουλειά, το trafficking, αποτελεί την πιο ευέλικτη, φτηνή, χωρίς δικαιώματα εργασία, είναι η πλειοψηφία των ανέργων, των αστέγων, των επισφαλώς απασχολούμενων (www.poreiagynaikon.gr, 25/09/2007).

Είναι τα κύρια θύματα των πολεμικών συρράξεων, ενώ το ίδιο το σώμα των γυναικών γίνεται στόχος των εθνοκαθάρσεων, αντιμετωπίζεται ως εργαλείο για την αναπαραγωγή της “φυλής” ή ως ένα απλό γεννητικό όργανο που ακρωτηριάζεται γιατί δεν έχει κανένα δικαίωμα στην ερωτική απόλαυση. Στο μισό πλανήτη, η γυναίκα είτε δεν έχει ακόμα κατακτήσει τα στοιχειώδη ανθρώπινα δικαιώματα, είτε δεν τα απολαμβάνει επειδή αυτά δεν εφαρμόζονται στην πράξη, είτε τα βλέπει να απειλούνται πάλι, νεοφιλελεύθερη αντίδραση (όπως π.χ. συμβαίνει εσχάτως με το δικαίωμα στην έκτρωση, κλπ.).

Η επιτυχία της Παγκόσμιας Πορείας έγκειται στο γεγονός ότι έδωσε φωνή και έκανε άμεσα ορατό το γυναικείο κίνημα σε παγκόσμιο επίπεδο. Ήταν, όχι μόνο πρωτοφανής, αλλά και η πρώτη εντελώς αυτόνομη πρωτοβουλία του νέου φεμινιστικού κινήματος(www.poreiagynaikon.gr, 25/09/2007).

Οργάνωσε και συντόνισε για πρώτη φορά πίσω από μια παγκόσμια διεκδικητική πλατφόρμα με καθαρά αντινεοφιλελεύθερο χαρακτήρα, όλες τις δυνάμεις και όλες τις πρωτοβουλίες, που μέχρι τότε ήταν κατακερματισμένες και αμφισβητούσαν -συνήθως- μόνο κάποιες πτυχές της γυναικείας καταπίεσης. Έτσι, τους επέτρεψε να έλθουν σε επαφή, να ενεργοποιηθούν, να συγκλίνουν, να συσπειρωθούν, και να παλέψουν όλες μαζί χωρίς αποκλεισμούς. Έτσι, δημιουργήθηκε ένα πρωτόγνωρο κίνημα, που με τη σειρά του, δημιούργησε τις προϋποθέσεις για μια καινούργια ριζοσπαστική φεμινιστική συνείδηση, βάζοντας τις βάσεις για ένα συνολικό κοινωνικό και φεμινιστικό απελευθερωτικό όραμα (www.poreiagynaikon.gr, 25/09/2007).

Παγκόσμια πορεία γυναικών και Ελλάδα.

Όλη η πρόσφατη ιστορία του νέου φεμινιστικού κινήματος είναι ελάχιστα γνωστή στην Ελλάδα. Τα μέσα ενημέρωσης (και όχι μόνο) πνίξαν εντελώς τη μεγάλη διαδήλωση των Βρυξελλών.

Η Πορεία ενάντια στη Βία και στη Φτώχεια πήρε σημαντικές αποφάσεις στο Πόρτο Αλέγκρε. Στην τρίτη συνάντηση του Παγκόσμιου Κοινωνικού Φόρουμ που έγινε και πάλι στο Πόρτο Αλέγκρε το 2003, θα θεσμοθετήσει ένα δικαστήριο για τη βία ενάντια στις γυναίκες.

Το επόμενο ραντεβού ήταν μια άλλη Παγκόσμια Πορεία το 2005. Αυτός ο στόχος αποτέλεσε μια μεγάλη ευκαιρία για να δημιουργηθεί ριζοσπαστικό φεμινιστικό κίνημα και στην Ελλάδα. Η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Φόρουμ προσφέρει μια καλή ευκαιρία για την συσπείρωση των φεμινιστικών συλλογικοτήτων στη χώρα μας (www.poreiagynaikon.gr, 25/09/2007).

2.1.6. Η γυναίκα στην πολιτική

Η συμμετοχή των γυναικών στο πολιτικά δρώμενα ήρθε μετά από αγώνες που σημάδεψαν κυρίως τις αρχές του προηγούμενου αιώνα. Αγώνες παγκόσμιους, αγώνες που έγιναν και στην δική μας χώρα.

Το 1887 ήταν η χρονιά που ακούστηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα το σύνθημα «ψήφος στη γυναίκα». Το 1921 ο πρωθυπουργός Γούναρης υπόσχεται να κάνει το σύνθημα πραγματικότητα, αν και τελικά η πρότασή του δεν ευδοκιμεί (www.noikokyra.gr, 25/09/2007). Το 1930, όταν μετά από σκληρούς αγώνες των γυναικών και ύστερα από πολλές συζητήσεις στον πολιτικό χώρο, δίνεται στην Ελληνίδα το δικαίωμα ψήφου υπό τους εξής όρους:

- α)Μόνο για τις δημοτικές εκλογές.
- β)Μόνο για να εκλέγει, όχι να εκλέγεται.
- γ)Μόνο οι εγγράμματες είχαν δικαίωμα να ψηφίσουν.
- δ)Μόνο όσες ήταν πάνω από 30 χρονών.

Αλλά το 1930 το 70% των γυναικών στην Ελλάδα, άνω των 30 χρονών, ήταν αγράμματες (www.noikokyra.gr, 25/09/2007).

Το 1934 οι γυναίκες καλούνται να ψηφίσουν, για πρώτη φορά, στις δημοτικές εκλογές. Στις εκλογές εκείνες, ψήφισαν μόνο 240 γυναίκες σε όλη την Ελλάδα. Οι εκλογές εκείνες, ήταν οι πρώτες στην ιστορία του τόπου, όπου οι γυναίκες, έστω και υπό όρους, είχαν το δικαίωμα ψήφου.

Μερικά χρόνια αργότερα, το ανώτερο όργανο της πρώτης λαϊκής εξουσίας στην Ελλάδα (ΠΕΕΑ) αναγνωρίζει τυπικά και ουσιαστικά την ισότητα της γυναίκας. Έτσι, για πρώτη φορά οι γυναίκες έχουν ίσα πολιτικά δικαιώματα με τους άνδρες.

Μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, στις 23 Απριλίου 1944 γίνονται οι πρώτες εκλογές στην ελεύθερη Ελλάδα και στο Εθνικό Συμβούλιο (Βουλή) εκλέγονται οι πρώτες γυναίκες βουλευτές: Χρύσα Χατζηβασιλείου, Μαρία Σβώλου, Καίτη Νισυρίου-Ζεύγου, Μάχη Μαυροειδή, Φωτεινή Φιλιππίδη(www.noikokyra.gr, 25/09/2007).

Τον Ιούλιο του 1944 στις εκλογές για την Αυτοδιοίκηση και τη Λαϊκή Δικαιοσύνη εκλέγονται επίσης γυναίκες. Ο νόμος 2159 του 1952 κατοχυρώνει το δικαίωμα της γυναίκας όχι μόνο να εκλέγει, αλλά και να εκλέγεται.

Κατά λάθος ψήφισαν για πρώτη φορά οι γυναίκες στις βουλευτικές εκλογές της χώρας μας. Και αυτό γιατί όταν έγιναν οι εκλογές του 1952 μια γραφειοκρατική διαδικασία οδήγησε την τότε κυβέρνηση να αναστείλει το δικαίωμα ψήφου που είχε κατοχυρωθεί συνταγματικά πλέον στις γυναίκες. Ο κρατικός μηχανισμός δεν προλάβει να εγγράψει όλες τις γυναίκες στους εκλογικούς καταλόγους της ελληνικής επικράτειας. Πρώτη γυναίκα υποψήφια υπήρξε η Ελένη Σκούρα. Η υποψηφιότητα αυτή έδωσε το κίνητρο και σε άλλα

κόμματα να εντάξουν γυναίκες στα ψηφοδέλτιά τους (www.tovima.dolnet.gr, 25/09/2007).

Την εκλογική μάχη της Θεσσαλονίκης, κέρδισε η Ελένη Σκούρα, με το κόμμα «Ελληνικός Συναγερμός», που έγινε έτσι η πρώτη γυναίκα βουλευτής στην Ελλάδα. Η συμμετοχή γυναικών στις εκλογές του 1953, παρά το γεγονός ότι δεν προσέδωσε στο τότε προεκλογικό κλίμα ιδιαίτερο ενθουσιασμό σύμφωνα με δημοσιεύματα της εποχής τουλάχιστον, που έκαναν λόγο για «ψυχρότητα» δεν στέρησε από τις υποψήφιες και κάποια σχόλια, που είχαν να κάνουν με την παραδοσιακή εικόνα της γυναίκας ως... «αιώνιου θηλυκού». Δεν είχαν ακόμη αρχίσει να προσδίδουν στις γυναίκες πολιτικούς... ανδρικά χαρακτηριστικά. Αντιγράφουμε από «Το Βήμα» της 20ής Ιανουαρίου 1953. «Εντυπώσεις ενός Βρετανού δημοσιογράφου επ' ευκαιρία της εκλογής της πρώτης βουλευτίνας: *Η χειραφέτηση και η ψήφος δεν αφήρεσε την θηλυκότητα και την χάριν από την Ελληνίδα. (...) Όταν οι γυναίκες αυτές εισέλθουν εις την Βουλήν θα προσθέσουν ασφαλώς μία θερμήν και χαρούμενην νόταν εις την ψυχρήν τυπικότητα που είναι χαρακτηριστική κάθε Κοινοβουλίου*» (www.tovima.dolnet.gr, 25/09/2007).

Την εποχή εκείνη, απέκτησε η Ελληνίδα πλήρη πολιτικά δικαιώματα και στις δημοτικές εκλογές. Το 1954, ο λαός της Αθήνας, έστειλε με την ψήφο του, τρεις γυναίκες στο Δημοτικό Συμβούλιο του πρώτου δήμου της χώρας: Την Καίτη Φιλλιοπούλου, την Ευριδίκη Σπυρομήλιου και την Πέρη Δαράκου.

Το Σύνταγμα του 1975 είναι το πρώτο Σύνταγμα της Ελλάδας που ορίζει ρητά ότι «όλοι οι Έλληνες και οι Ελληνίδες είναι ίσοι ενώπιον του Νόμου». Στις επόμενες εκλογές του 1981 και του 1985 εξελέγησαν στη Βουλή 13 γυναίκες και δύο στην Ευρωβουλή (www.noikokyra.gr, 25/09/2007).

Η πολιτική ζωή της χώρας είναι κυριολεκτικά "άδεια" από γυναίκες. Οι Ελληνίδες αποτελούν το 50.4% του εκλογικού σώματος, όμως:

- Στην Βουλή σήμερα, οι γυναίκες βουλευτές είναι μόνο το 5% και ιστορικά το ποσοστό αυτό ποτέ δεν ξεπέρασε το 8%!
Στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, μόνο 2 στους 54 Νομάρχες είναι γυναίκες, ενώ από τους 1033 Δήμους και κοινότητες μόνο 14 έχουν επικεφαλής γυναίκα.
- Στα Νομαρχιακά, Δημοτικά και Τοπικά Συμβούλια το ποσοστό των εκλεγμένων γυναικών είναι μόλις 7%!(www.nd.gr, 8/11/2007)

Τα πράγματα φαίνονται να είναι καλύτερα στην τοπική αυτοδιοίκηση όπου εκεί η παρουσία των γυναικών είναι πιο έντονη (www.noikokyra.gr, 25/09/2007).

Το 1979, οι γυναίκες βουλευτές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ανέρχονταν στο 16,5%· μετά τις εκλογές του 2004, το ποσοστό αυτό έφτασε το 30,2 % (www.europarl.gr, 8/11/2007).

A) Υποαντιπροσώπευση ή μειωμένη συμμετοχή

Η ύπαρξη μειωμένης γυναικείας πολιτικής συμμετοχής. Από αυτήν απορρέει, εν μέρει, και η λεγόμενη υποαντιπροσώπευση των γυναικών στις δομές λήψεως πολιτικών αποφάσεων, κάτι που υποδεικνύει που βρίσκεται η ρίζα του προβλήματος, και τι πρέπει, κατά προτεραιότητα, να αντιμετωπιστεί στο πλαίσιο μιας μακρόπνοης στρατηγικής για τη σχέση γυναίκα- δημοκρατία, αλλά και γενικότερα για την αύξηση της νομιμοποίησης του πολιτικού συστήματος (Παντελίδου- Μαλούτα, Μ. 2002, σελ 69).

Κατά καιρούς έχουν γίνει προσπάθειες επίλυσης του προβλήματος με μέτρα για την αύξηση της «αντιπροσώπευσης» (δηλαδή την επιβολή μαζικότερης παρουσίας γυναικών) δεν το αντιμετωπίζουν ως σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα για τη δημοκρατία και τη νομιμοποίηση του πολιτικού συστήματος, αλλά ως σύστημα παραγκωνισμού ορισμένων επίλεκτων γυναικών οι οποίες έχουν να αντιμετωπίσουν πρόσθετα εμπόδια στη διαδικασία ανέλιξης τους λόγω των ανδροκεντρικών δομών των πολιτικών κομμάτων (Παντελίδου- Μαλούτα, Μ. 2002, σελ 69).

Το ενδιαφέρον για την πολιτική, η ενημέρωση και η ανεπτυγμένη διαπροσωπική πολιτική επικοινωνία (η οποία εξάλλου αποτελεί μορφή συμμετοχής στην πολιτική διαδικασία), συνδέονται άμεσα με τη συμμετοχική προδιάθεση των ατόμων και κατ' επέκταση και με το επίπεδο της πολιτικής συμμετοχής τους. Η αμφίδρομη σχέση μεταξύ του πολιτικού ενδιαφέροντος και της πολιτικής ενημέρωσης και επικοινωνίας επιδρά καθοριστικά στην ανάπτυξη συμμετοχικής συμπεριφοράς (Παντελίδου- Μαλούτα, Μ. 1992, σελ 192).

Θα πρέπει να υπενθυμιστεί ότι η γυναικεία πολιτική συμμετοχή, όπως και γενικότερα η συμμετοχή σε κοινωνικούς χώρους, έχει βαθύτατα εκπαιδευτικό χαρακτήρα, αφού κοινωνικοποιεί τους φορείς της προς την κατεύθυνση της απόκτησης αυτογνωσίας, υπευθυνότητας και αυτονομίας (Παντελίδου- Μαλούτα, Μ. 2002, σελ 69).

B) Οι Ελληνίδες αντιπρόσωποι στο Κοινοβούλιο

Στις εκλογές του 2000, με το ΠΑΣΟΚ εξελέγησαν 13 γυναίκες (ποσοστό 8,23%, από αυτές τέσσερις έχασαν την έδρα τους στο εκλογοδικείο) και με τη Ν.Δ. 10 (ποσοστό 8%). Στο προεδρείο της Βουλής αναδείχθηκε αρχικά μόνο μία (η Άννα Ψαρούδα-Μπενάκη, δ' αντιπρόεδρος), ενώ στην κυβέρνηση συμμετείχαν μόνο μία υπουργός (Βάσω Παπανδρέου) και τρεις υφυπουργοί (Ελισάβετ Παπαζώη, Μιλένα Αποστολάκη, Χριστίνα Σπυράκη). Το σύνολο της κυβέρνησης αποτελούσαν τότε 43 άτομα, γεγονός που ανέβαζε το ποσοστό των γυναικών στο 9,3%, ποσοστό το οποίο μειώθηκε αργότερα στο 8,16%, καθώς ο αριθμός των γυναικών παρέμεινε ο ίδιος (Β. Παπανδρέου και τρεις πάλι υφυπουργοί: Ροδούλα Ζήση, Ελένη Κούρκουλα, Ελπίδα Τσουρή-Παπαλιού), ενώ η κυβέρνηση αυξήθηκε κατά έξι άτομα.

Εξαιρετικά ασύμμετρη η εκπροσώπηση των δύο φύλων στη Βουλή, καθρεφτίζεται με τον σαφέστερο τρόπο στις ακραία ανδροκρατούμενες κυβερνήσεις, εκεί δηλαδή όπου η πολιτική βούληση έχει θεωρητικά τη δυνατότητα να σχετικοποιήσει αγκυλώσεις και αρχαϊκότητες που επηρεάζουν τη στάση του εκλογικού σώματος. Αλλά η ένταξη των γυναικών σε όλες τις βαθμίδες του πολιτικού συστήματος αποδεικνύεται εξωφρενικά αργόσυρτη στην Ελλάδα, γεγονός που συνήθως διασκεδάζεται με τους πανηγυρισμούς που συνοδεύουν κάθε φορά και την ελάχιστη έστω αύξηση του αριθμού των γυναικών που κερδίζουν βουλευτική έδρα (www.iospress.gr, 8/11/2007).

Είναι προφανές ότι το ποσοστό των βουλευτών γένους θηλυκού (39 εκλέχθηκαν τελικά φέτος) έχει σήμερα βελτιωθεί, αν το συγκρίνουμε με το 2,6% (7 έδρες) των γυναικών της πρώτης μεταδικτατορικής Βουλής του 1974. Παραμένει, ωστόσο, πολύ χαμηλό αν συγκριθεί με τα αντίστοιχα ποσοστά των ευρωπαϊκών -και όχι μόνο- χωρών, αλλά και αν συσχετιστεί με όσα ακούγονται προεκλογικά από τα δύο μεγάλα κόμματα για τις γυναίκες. Η μετεκλογική πραγματικότητα προσγειώνει, όπως συνέβη και τώρα, ανώμαλα τις γυναίκες -ψηφοφόρους και πολιτικούς: οι ευαίσθητες ισορροπίες που τηρούνται κατά τη συγκρότηση μιας νεοεκλεγμένης κυβέρνησης δεν αφήνουν και πολλά περιθώρια για τις γυναίκες, οι οποίες την κρίσιμη στιγμή εμφανίζονται με περιορισμένα ερείσματα.

Χρειάστηκε να περάσουν είκοσι πέντε ολόκληρα χρόνια από τότε που αναδείχθηκε η πρώτη γυναίκα υπουργός (Λίνα Τσαλδάρη, 1956) για να δοθεί πάλι υπουργείο σε γυναίκα (Μελίνα Μερκούρη, 1981). Τα πράγματα δεν έμελλε να αλλάξουν και πολύ στη συνέχεια: δέκα μόλις γυναίκες χρημάτισαν υπουργοί και (οι περισσότερες) υφυπουργοί ως το τέλος της δεύτερης μεταπολιτευτικής δεκαετίας. Όλες μάλιστα, εκτός από τη Βάσω Παπανδρέου, ανέλαβαν τομείς που θεωρείται ότι προσιδιάζουν στις αρμοδιότητες του γυναικείου φύλου .

Η «οικουμενική» κυβέρνηση του 1989 απαξίωσε να περιλάβει γυναίκες. Στις κυβερνήσεις Μητσοτάκη συμμετείχαν έξι συνολικά γυναίκες (τρεις

υπουργοί, τρεις υφυπουργοί), ενώ κατά τη δεύτερη περίοδο της διακυβέρνησης Παπανδρέου μία γυναίκα ανέλαβε υπουργείο και τρεις θέσεις υφυπουργού. Στην πρώτη κυβέρνηση Σημίτη (Ιανουάριος 1996) συμμετείχαν δύο γυναίκες (μία υπουργός και μία υφυπουργός) σε σύνολο 40 μελών, ενώ μετά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 1996 προστέθηκε μία ακόμη υφυπουργός (www.iospress.gr, 8/11/2007).

Δεν είναι λίγοι αυτοί που ακούγοντας για την ύπαρξη γυναικείου προβλήματος και γυναικείου κινήματος αναρωτιούνται, «πού είναι λοιπόν η ουσιαστικοποίηση της ισότητας των δύο φύλων και των πολιτικών ίσων δικαιωμάτων των πολιτών, ανεξαρτήτως φύλου; Δεν εφαρμόζονται, λοιπόν, στην πράξη τα άρθρα 4, 5 και 2 του Ελληνικού Συντάγματος; Δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις της Διεθνούς Σύμβασης του 1953 για ίσα πολιτικά δικαιώματα των γυναικών; Δεν εφαρμόζεται η Διεθνής Σύμβαση του 1979 για την κατάργηση κάθε διάκρισης σε βάρος των γυναικών, που και η Ελλάδα έχει κυρώσει, την πρώτη το 1953 και τη δεύτερη το 1983»;

Τα τελευταία χρόνια οι γυναίκες συμμετέχουν, σε μικρό αριθμό βέβαια, στη Βουλή και στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, καταργώντας το μύθο της μειονεκτικότητάς τους και σαρώνοντας τις πατριαρχικές αντιλήψεις ότι η γυναίκα βρίσκεται σε αρμονία με τη γυναικεία της φύση, παίζοντας αποκλειστικά, σε όλη της τη ζωή, μόνο ρόλο βοηθητικό και υπηρετικό μέσα και έξω από το σπίτι.

Σήμερα όλες οι γυναικείες οργανώσεις, ανεξάρτητα από πολιτική και ιδεολογική τοποθέτηση, ζητούν να συμμετέχουν αντιπρόσωποι του γυναικείου φύλου κατά 35% στα κέντρα που παίρνονται οι αποφάσεις, στο Κοινοβούλιο, στην Τοπική Αυτοδιοίκηση και ανώτερα κλιμάκια Διοικήσεων. Η αξία της ποσόστωσης 35% θεμελιώνεται στο γεγονός ότι σπάει και την προκατάληψη ότι η πολιτική είναι μόνο ανδρική υπόθεση. Ταυτόχρονα συνηθίζει και το λαό και τα Κόμματα στη νέα εικόνα της γυναίκας που ασκεί εξουσία. Επιπλέον, παρέχει την ευκαιρία στις γυναίκες να δοκιμαστούν στην πράξη ως φορείς υπεύθυνης πολιτικής εξουσίας. Ο ισχυρισμός ότι οι γυναίκες δε διέθεταν ορισμένες ικανότητες για να αναλάβουν κοινωνικές και πολιτικές ευθύνες και διάφορα υψηλά διοικητικά αξιώματα ήταν μια κακόβουλη αναλήθεια που διαψεύδεται σήμερα σε καθημερινή βάση.

Αν οι γυναίκες καθυστέρησαν να δείξουν τι μπορούν να κάνουν είναι γιατί οι ανδροκρατούμενες κοινωνίες δεν τις όπλισαν με τα κατάλληλα εφόδια: μόρφωση ελευθερία, ανεξαρτησία, εκπαίδευση, επαγγελματική ειδίκευση, απαλλαγή απ' τα οικιακά καθήκοντα, συστηματική άσκηση και έκφραση των γυναικείων αξιών, δυνατότητες και ευκαιρίες να τις αξιοποιούν και να τις εκφράζουν δημιουργικά.

Για τη γυναίκα η πολιτική ήταν, μέχρι πριν από μερικές δεκαετίες, ένα απροσπέλαστο κοινωνικό πεδίο. Χρειάστηκαν μακροχρόνιοι αγώνες για να υποχωρήσουν τα εμπόδια και τα φράγματα που κρατούσαν τις γυναίκες μακριά

από το κοινωνικό και πολιτικό γίνεσθαι.
Τα ποσοστά όμως των γυναικών που κατέχουν πολιτικά και δημόσια αξιώματα παραμένουν πολύ χαμηλά (www.iospress.gr, 8/11/2007).

ΕΝΟΤΗΤΑ 2^Η : «Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΩΣ ΜΗΤΕΡΑ»

2.2.1. Ιστορική αναδρομή του ρόλου της μητέρας στο παρελθόν.

Ένας από τους πιο ευνοούμενους μύθους της κοινωνίας μας είναι ότι οι γυναίκες είναι από τη φύση τους το κατώτερο φύλο και είναι κατώτερο εξ'αίτιας της εγκυμοσύνης και του τοκετού. Σύμφωνα με το παραμύθι αυτό η γυναίκα «κολλάει» στο σπίτι γιατί πρέπει να φροντίζει το παιδί της επομένως η θέση της γυναίκας είναι μέσα στο σπίτι. Σαν ένα «οικιακό ον» (home body), είναι βέβαια «ανύπαρκτη» (nobody) από κοινωνική άποψη, το «δεύτερο φύλο», ενώ οι άνδρες που διακρίνονται στην οικονομική, πολιτική και διανοητική ζωή είναι το ανώτερο φύλο. Σύμφωνα μ' αυτή την πατριαρχική προπαγάνδα, οι μητρικές λειτουργίες των γυναικών χρησιμοποιούνται για να δικαιολογήσουν τις ανισότητες ανάμεσα στα φύλα στην κοινωνία μας, καθώς και την υποδεέστερη θέση που καταλαμβάνουν οι γυναίκες.

Η ανακάλυψη της ηγετικής θέσης που κατείχαν οι γυναίκες στην πρωτόγονη μητριαρχική κοινωνία προκάλεσε αμφισβήτηση και αντιπαράθεση σ' αυτό το καπιταλιστικό μύθο. Οι γυναίκες της εποχής της άγριας κατάστασης γεννούσαν παιδιά και εξακολουθούσαν να είναι ελεύθερες, ανεξάρτητες και να βρίσκονται στο επίκεντρο της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής. Υπήρχαν επίσης ελεύθερες σεξουαλικές σχέσεις όσο για τις γυναίκες όσο και για τους άνδρες.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα της πρώιμης κοινωνίας ήταν ότι οι πρωτόγονοι δεν γνώριζαν ούτε ενδιαφέρονταν για την ατομική γονική συγγένεια του κάθε παιδιού αλλά θεωρούσαν τους εαυτούς τους σαν τους κοινωνικούς γονείς όλων των παιδιών, προνοώντας εξίσου για όλα. Για μερικούς ήταν δύσκολο να καταπιούν αυτές τις ανακαλύψεις και πρόβαλλαν δύο δηλώσεις: 1) ότι δεν υπήρξε ποτέ η μητριαρχία και 2) ότι η πατρική οικογένεια υπήρχε πάντα (Εβελυν Ρηντ, 1980, σελ 23).

Ο ρόλος «μητριαρχία» καθιερώθηκε μετά την έκδοση της μελέτης του Ζ. Ζ Μπαχόφεν «Das Mutterrecht» (Το Μητρικό Δίκαιο), όπου εφιστούσε την προσοχή στην ανώτερη θέση των γυναικών στην αρχαία κοινωνία. Αυτή η θέση έθετε όλη την έμφαση πάνω στις λειτουργίες της κυοφορίας και του τοκετού των γυναικών σαν πηγή της δύναμής τους. Αυτό ήταν μια παραδοξότητα εφόσον στη δική μας κοινωνία ο κύριος λόγος για την κατώτερη θέση των γυναικών είναι οι αναπαραγωγικές τους λειτουργίες.

Ο Ρόμπερτ Μπρίφφωλτ δημοσίευσε τη μελέτη του «Οι μητέρες», απέδειξε ότι οι γυναίκες είχαν αποκτήσει την ηγετική τους θέση μέσα στην πρωτόγονη κοινωνία όχι μόνο επειδή ήταν οι γεννήτρες νέας ζωής, αλλά γιατί σαν αποτέλεσμα αυτής της ιδιαίτερης λειτουργίας έγιναν οι πρωταρχικοί παραγωγοί των αναγκαίων για τη ζωή.

Εδώ λοιπόν στη βάση της μαρτυρίας του παρελθόντος έχουμε μια αντίκρουση του μύθου ότι οι γυναίκες ήταν από πάντα το κατώτερο φύλο και ότι η θέση τους ήταν πάντα στο σπίτι.

Με την έμφαση του νέου συστήματος ατομικής ιδιοκτησίας, του μονογαμικού γάμου και της οικογένειας οι γυναίκες διασκορπίστηκαν κάθε μια έγινε μοναχική σύζυγος και μητέρα σ' ένα ατομικό σπίτι. Όσο καιρό βρίσκονταν μαζί αποτελούσαν μια μεγάλη κοινωνική δύναμη. Χωρισμένες και απομονωμένες η μια από την άλλη και περιορισμένες στις αγγαρείες της κουζίνας και της ανατροφής των παιδιών, καταλήξανε να χάσουν την κοινωνική τους δύναμη.

Στη νέα κοινωνία οι άνδρες έγιναν οι κυριότεροι παραγωγοί και οι γυναίκες περιορίστηκαν στο σπίτι και την οικιακή σκλαβιά και έπεσαν σε εξάρτηση. Δεν είναι η φύση αλλά η ταξική κοινωνία που φέρνει την ευθύνη για την ανισότητα μεταξύ των φύλων. Όμως οι γυναίκες βγήκαν από τα απομονωμένα σπίτια και ξεχύθηκαν μαζί ενωμένες στους δρόμους σε διαδηλώσεις διαμαρτυρίας για τα αιτήματά τους. Ήθελαν περισσότερα δικαιώματα: για καλύτερη δουλειά και αμοιβή, δικαιώματα στην έκτρωση, πλήρη ισότητα σε σχέση με τους άνδρες (Ρηντ Έβελυν, 1980, σελ. 30).

Η μητρότητα έχει θεωρηθεί από χιλιετηρίδες σαν το νόημα και το σύμβολο της γυναικείας ζωής. Όταν η γυναίκα αποκτούσε ένα παιδί, σήμαινε πως είχε εκπληρώσει το σκοπό της ζωής της. Σε πολλούς πρωτόγονους λαούς η γονιμότητα μιας γυναίκας ήταν προϋπόθεση για να την κρατήσει ο άνδρας για σύζυγο. Οι γλώσσες όλων των λαών εξυμνούν την μητρότητα σαν κάτι ωραίο και μεγάλο. Έτσι χαρακτήρηκε στους ανθρώπους η εντύπωση ότι γυναίκα και μητέρα πρέπει να είναι ταυτόσημο. Οι ίδιες οι γυναίκες οδηγούνται συχνά από το αίσθημα ότι μόνο με την απόκτηση παιδιών δικαιολογούν απόλυτα την ύπαρξή τους. Η ανύπαντρη γυναίκα δεν επιτρέπεται να γίνεται μητέρα αν θέλει να μην περιφρονηθεί από την κοινωνία (Γιόζεφ Ρατνερ, 1989, σελ. 55-56).

Τον 19^ο αιώνα η μητρότητα δεν ανθίζει μέσα σε ευνοϊκές συνθήκες και οι γεννήσεις είναι πολυάριθμες και αυτές που αφορούν ανύπαντρες γυναίκες βρίσκονται σε άνοδο από την εποχή της επανάστασης μέχρι την περίοδο της βιομηχανοποίησης. Ορισμένοι ερευνητές θεωρούν ότι σ' αυτή την περίοδο εμφανίζεται μία σεξουαλική επανάσταση που μπορεί να συγκριθεί μ' εκείνη που σημειώθηκε κατά τις δεκαετίες του '60-'70.

Από την αρχή του 19^{ου} αιώνα οι λύσεις που υπάρχουν για μια γυναίκα για να απαλλαγεί από την γέννηση ενός νόθου παιδιού είναι αισθητά περιορισμένες όπου η μέθοδος της αντισύλληψης είναι άγνωστη και δεν χρησιμοποιείται και όπου η έκτρωση οδηγεί πολύ συχνά τη μητέρα στο θάνατο.

Κατά τον 18^ο αιώνα κάθε έγκυος γυναίκα πρέπει να δηλώσει την εγκυμοσύνη της και επομένως είναι δύσκολο να θανατώσει το παιδί κατά τη γέννα της. Στην περίπτωση μιας εκτός γάμου εγκυμοσύνης, μια συνετή γυναίκα καλείται στο πλευρό της και τη θέτει κάτω από συνεχή επίβλεψη. Όταν η διαπίστωση της εγκυμοσύνης είχε γίνει τους πρώτους μήνες και τα υλικά μέσα

το επέτρεπαν υπήρχε (από την αρχαιότητα) η περίπτωση να κάνει η μητέρα έκτρωση, κυρίως αυτή η τεχνική απευθυνόταν στην υψηλή κοινωνία. Όμως μέχρι τον 20^ο αιώνα η εκκλησία είναι αυτή που δίνει άγρια μάχη εναντίον των εκτρώσεων. Τότε αυτές οι γυναίκες, που δεν ήταν ακόμα ενήμερες για τα στοιχειώδη αντισυλληπτικά μέτρα που θα έπρεπε να χρησιμοποιούν, είχαν δύο επιλογές: ή να κάνουν έκτρωση πράγμα αβέβαιο και επικίνδυνο, ή να κάνουν κάτι πιο ριζοσπαστικό, δηλαδή να εγκαταλείψουν τα παιδιά τους κατά ή αργότερα από τη γέννησή τους, όταν τα στόματα που είχαν να ταΐσουν ήταν πολυάριθμα.

Ο 19^{ος} αιώνας επιφέρει διάφορες αναταραχές στις άθλιες συνθήκες μητρότητας που σιγά-σιγά θα οδηγήσουν το ιατρικό δυναμικό και το κράτος στο να παρέμβουν στη ζωή των εγκύων γυναικών και των μητέρων. Παράλληλα με την επέκταση της συμμετοχής των γυναικών στην ενεργό εξωτερική ζωή πέρα από τα οικογενειακά καθήκοντα, σημειώνεται μια έξαρση των γεννήσεων «εξώγαμων» παιδιών. Και από την αρχή του 19^{ου} αιώνα, η κοινωνία αντιμετωπίζει και πάλι με περιφρόνηση τις ανύπαντρες μητέρες, η οποία περιφρονείται, διώκεται, προσβάλλεται δημόσια (Josiane Caron, 1997, σελ. 91-97).

Η γυναίκα είναι για τον πρωτόγονο άνδρα ταυτόχρονα αδύνατη και μαγική, καταπιεσμένη και όμως τρομακτική. Είναι φορτισμένη με δυνάμεις αναπαραγωγής που τις στερείται ο άνδρας, δυνάμεις που δεν είναι εντελώς κατανοητές, δυνάμεις που σε ολόκληρο τον κόσμο φαίνεται ότι τον γεμίζουν με τρόμο. Η στάση του άνδρα απέναντι στη γυναίκα και αν και ίσως σε μικρότερο βαθμό, της γυναίκας απέναντι στον άνδρα, εξακολουθεί σήμερα να είναι ουσιαστικά μαγική (Ριτς Άντριεν, 1983, σελ. 112).

2.2.2 Ο ρόλος της γυναίκας ως μητέρα στη σύγχρονη κοινωνία.

Ο ρόλος της γυναίκας ως μητέρα είναι πολύ σημαντικός. Είναι προνόμιο και δώρο του θεού για τη γυναίκα η συμμετοχή της στη δημιουργία νέων ανθρώπων.

Κανείς άλλος δεν μπορεί να αντικαταστήσει τη μητέρα στην ανατροφή των παιδιών της κι αυτό απαιτεί πάρα πολύ χρόνο. Δυστυχώς σήμερα με τις σύγχρονες αντιλήψεις και η μητρότητα μαζί με τόσα άλλα έχει δεχθεί πλήγμα. Η γυναίκα δε δέχεται εύκολα να κλειστεί στο σπίτι και να στερηθεί ορισμένες δραστηριότητες και απολαύσεις για να αναθρέψει μόνη της το παιδί της, να το χαϊδέψει, να το παρηγορήσει όταν χτυπήσει να του ικανοποιήσει τις συναισθηματικές και ψυχολογικές του ανάγκες και να του διδάξει τις βασικές αξίες της ζωής για να διαμορφώσει ένα σωστό χαρακτήρα.

Από την άλλη πλευρά όμως οι συνθήκες της ζωής αναγκάζουν τη γυναίκα για οικονομικούς λόγους να εργαστεί. Αυτό είναι πολύ δύσκολο για την γυναίκα και ιδίως όταν έχει μικρά παιδιά. Ένας χώρος εργασίας έξω από το σπίτι όσο ευχάριστος και αν είναι κουράζει τη μητέρα αρκετά και της αφαιρεί πολύτιμο χρόνο από τις υποχρεώσεις της στο σπίτι, οι οποίες περνούν πάλι από το χέρι της, με αποτέλεσμα η κούραση αυτή και ο εκνευρισμός που δημιουργείται να γίνεται αισθητός στις ώρες που διαθέτει για το σπίτι και τα παιδιά. Είναι σχεδόν αδύνατο όμως να ικανοποιήσει και τις συναισθηματικές ανάγκες του παιδιού και να διατηρήσει ένα υγιή συζυγικό δεσμό με τον άνδρα της (www.Jesuslovesyou.gr, 25/5/07).

Σήμερα ο γάμος κατάντησε συνονθύλευμα από νεκρά ήθη και η θέση της γυναίκας πιο αχάριστη, γιατί ενώ τη βαραίνουν τα ίδια καθήκοντα κανένας δεν της αναγνωρίζει τα παλιά της δικαιώματα. Στα πρώτα χρόνια πιστεύει ότι αυτή είναι το παν για τον άνδρα, τα παιδιά. Όταν ανακαλύψει το αντίθετο νιώθει μοναξιά και εγκατάλειψη.

Υποστηρίζεται ότι η γυναίκα ολοκληρώνει τη φυσιολογική της μοίρα με τη μητρότητα. Όμως το παιδί της εξασφαλίζει μια συγκεκριμένη αυτονομία. Μπορεί σαν σύζυγος να μην είναι ολοκληρωμένο άτομο, ενώ σαν μάνα έχει μια περισσότερο συμπληρωμένη προσωπικότητα. Έπειτα και ο θεσμός του γάμου με την παρουσία του παιδιού παίρνει νόημα και πραγματώνεται ο σκοπός του. Ο ισχυρισμός ότι με τη μητρότητα αποκτά η γυναίκα ισοτιμία δε στέκει απόλυτα.

Έπειτα και η μητέρα δε παύει να είναι εξαρτημένη γυναίκα. Γι' αυτό και η σχέση της μητέρας με τα παιδιά καθορίζεται από την μορφή των σχέσεων με το σύζυγο. Έτσι οι συζυγικές σχέσεις, η οικογενειακή ζωή, η μητρότητα αποτελούν ένα ενιαίο σύνολο. Η μητρότητα, ιδιαίτερα, έχει νόημα μόνο στα πλαίσια ενός αρμονικού, ευτυχισμένου γάμου, όπου υπάρχουν και οι οικονομικές προϋποθέσεις για την ανατροφή του παιδιού. Μα αυτή η αρμονία

δεν πραγματοποιείται εύκολα γιατί τα καθήκοντα που επιβάλλονται στη γυναίκα αντιμάχονται το ένα το άλλο.

Η σημερινή γυναίκα αξιώνει να μην την αγνοούν σαν νοικοκυρά, σαν σύζυγο, σαν μάνα, σαν γυναίκα. Την ικανοποίηση αυτή θα την εξασφαλίσει μονάχα στην ενεργό κοινωνική ζωή. Τελευταία έχει παρατηρηθεί ότι όλο και περισσότερες γυναίκες εργάζονται στη ώριμη ηλικία, που τα παιδιά έχουν πια μεγαλώσει. Η γυναίκα των 35-55 χρόνων έχει λιγότερες ασχολίες μέσα στο σπίτι. Τα παιδιά λείπουν στο σχολείο ή παίζουν με τους συμμαθητές ή διαβάζουν. Η ζωή φαίνεται μονότονη και χωρίς περιεχόμενο, έτσι μια εσωτερική ανάγκη την ωθεί στην εργασία. Πάντως πρωταρχική αιτία είναι οι οικονομικές ανάγκες που αυξάνονται όσο μεγαλώνουν τα παιδιά (Ντίνα Τάκαρη, 1978, σελ. 103-106).

Ακόμα κύριο χαρακτηριστικό της μεταπολεμικής μαζικής εισόδου των έγγαμων γυναικών στην αγορά εργασίας είναι το γεγονός ότι, στην συντριπτική τους πλειοψηφία αυτές είναι μητέρες και μάλιστα μητέρες μικρών παιδιών: η αύξηση εργαζόμενων μητέρων παιδιών προσχολικής ηλικίας υπήρξε ταχύτερη από την εργαζόμενων έγγαμων γυναικών. Παρά τις αξιολογες εξελίξεις που αναμφισβήτητα αντικατοπτρίζει η αύξηση αυτή, η απόκτηση παιδιών εξακολουθεί να αποτελεί διεθνώς τον κύριο σταθμό στην επαγγελματική απασχόληση της γυναίκας.

Οι παραδοσιακές αντιλήψεις για το ρόλο της μητέρας συνοψίζονται στην έννοια της «μητρικής αποστέρησης» και στη μυθολογία που έχει αναπτυχθεί γύρω από αυτήν. Η γυναίκα κοινωνικοποιείται για να λειτουργήσει στα πλαίσια του ρόλου – προορισμού που είναι η μητρότητα και η ανατροφή των παιδιών και εσωτερικεύει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που, εξιδανικευμένα, συνθέτουν την εικόνα της «μητέρας – ιδάλματος» αλλά και που στην πράξη εκφράζουν την «μητέρα – θύμα».

Έτσι ο ρόλος της ως γυναίκα δεν συγχέεται απλώς με τον ρόλο της μητέρας: ουσιαστικά συνίσταται σ' αυτόν. Όπως γράφει η A. Michel, «ο μητρικός ρόλος της γυναίκας ωραιοποιείται και γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης έτσι ώστε τελικά καταλήγει να έχει εισχωρήσει σ' όλους τους άλλους γυναικείους ρόλους και να τους έχει κυριεύσει» (Λ.Μ. Μουσούρου, 2004, σελ 99-105).

Από την άλλη μεριά η κατάσταση που επηρεάζει περισσότερο τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας είναι η παρουσία μικρών παιδιών στο σπίτι. Όταν τα παιδιά πάψουν να είναι βρέφη, πολλές γυναίκες επιστρέφουν στην αγορά εργασίας και όταν αυτά φτάσουν στην σχολική ηλικία ακόμα περισσότερες γυναίκες αναλαμβάνουν αμειβόμενη εργασία.

Στην Ελλάδα έχει διαπιστωθεί πως πολλές εργαζόμενες μητέρες αφήνουν τα παιδιά τους στη φροντίδα της μητέρας τους.

Σε περιπτώσεις κρίσης εντείνονται τα πρακτικά προβλήματα αλλά και τα ψυχολογικά για την εργαζόμενη μητέρα: σε τέτοιες περιόδους η γυναίκα

πιέζεται να αφήσει την εργασία της και η πίεση αυτή αποδεικνύεται συχνά αφόρητη.

Η επαγγελματική απασχόληση των γυναικών θεωρείται ως ένας από τους κύριους λόγους μείωσης της γεννητικότητας: έχει παρατηρηθεί πως σε χώρες με υψηλούς δείκτες γονιμότητας το ποσοστό οικονομικά ενεργών γυναικών είναι χαμηλό και το αντίθετο. Η επίδραση της γυναικείας απασχόλησης στη γεννητικότητα θα 'πρεπε ν' αντιμετωπίζεται σε δύο επίπεδα στο άμεσο και στο έμμεσο μέλλον που συνίσταται στη μειωμένη γονιμότητα των γυναικών οι οποίες λόγω επαγγελματικών απασχολήσεων παντρεύονται αργότερα (Λουκία Μ. Μουσούρου, 2004, σελ. 99-105 και σελ. 124-126).

§ Σύγκρουση ρόλων και διπλή επιβάρυνση.

Οι κοινωνικοί θεσμοί έχουν καθορίσει την ολοκλήρωση του «ανθρώπου – γυναίκα» μονάχα από τον ρόλο του στην οικογένεια. Δηλαδή ο βιολογικός προορισμός της γυναίκας έχει ταυτιστεί με τον κοινωνικό. Για τους άντρες ισχύει το αντίθετο: ολόκληρη η ύπαρξή τους είναι συνυφασμένη με τη δράση και τη δημιουργία. Έτσι η γυναίκα που θα προσπαθήσει να ξεφύγει από τον κοινωνικά θεσμοθετημένο «φυσικό προορισμό» της και θα θελήσει να καταπιαστεί στα σοβαρά με επαγγελματική και κοινωνική δράση, συναντά τεράστια εμπόδια. Κι αυτά είναι τόσο ισχυρά ώστε επιδρούν άμεσα στην ψυχολογική κατάσταση της ίδιας της γυναίκας. Έτσι δημιουργείται αυτό που ονομάσαμε «σύγκρουση ρόλων» και που σημαίνει για τη γυναίκα το δίλημμα ανάμεσα στις δύο κατευθύνσεις: οικογένεια ή επάγγελμα. Η σύγκρουση ρόλων παρουσιάζεται σε διαφορετικό βαθμό στις γυναίκες ανάλογα με το τι επάγγελμα κάνουν, ποιο ήταν το κίνητρο που τις έκανε να δουλέψουν και φυσικά το κοινωνικό περιβάλλον.

Απ' τη μια η επιθυμία για κοινωνική ολοκλήρωση κι απ' την άλλη ο ψυχολογικός εκβιασμός, έμμεσος ή άμεσος. Ύστερα έρχονται και οι αντικειμενικές συνθήκες: τα παιδιά, το νοικοκυριό.

Και η άλλη άποψη του νομίσματος σχετικά με τις διακρίσεις που γίνονται σε βάρος των γυναικών στον επαγγελματικό χώρο μια και ο κύριος ρόλος της γυναίκας ακόμα και όταν εργάζεται εξακολουθεί να είναι η φροντίδα της οικογένειας.

Η διπλή επιβάρυνση επιδρά ιδιαίτερα στις γυναίκες, που κυρίως η ανάγκη τις έβγαλε στη δουλειά και που συνήθως απασχολούνται σε βοηθητικές ή μονότονες εργασίες. Γι' αυτές η σύγκρουση ρόλων είναι μηδαμινή (Μάγδα Νικολαΐδου, 1981, σελ. 42-45).

Η μορφή που πήρε η πυρηνική οικογένεια υπονομεύει τα θεμέλια της γυναικείας ταυτότητας. Ενώ στον παραδοσιακό χώρο η γυναίκα διαδραματίζει τον ουσιαστικό ρόλο ενώ στον αστικό χώρο τις ευθύνες για την επιβίωση τις επωμίζεται ο άνδρας και εκείνη περνάει στον βοηθητικό ρόλο της νοικοκυράς.

Ο άνδρας θα ικανοποιήσει όλες τις υλικές ανάγκες της οικογένειας. Προστατευμένη λοιπόν εκείνη από την εξωτερική αντιξοότητα μπορεί τώρα να «αφοσιωθεί» στην οικογένειά της. Έτσι, περισσότερο ή λιγότερο πρόθυμα, η γυναίκα αναλαμβάνει το ρόλο της νοικοκυράς και της μητέρας. Η αντίληψη πως οι ιδιότητες της καλής μητέρας πηγάζουν από το ένστικτο είναι καλά εδραιωμένη. Η ταύτιση της καλής μητέρας με το βιολογικό υπόβαθρο της γυναικείας ύπαρξης θα πρέπει να έχει σχέση με τα βιώματα του παραδοσιακού τρόπου ζωής. Η γυναίκα στις συνθήκες της αστικής ζωής, μέσα στη μοναξιά της, αισθάνεται εντονότερα την ανάγκη για ένα αλλιώτικο πάρε-δώσε. Το δαισθάνεται και η ίδια πως κάτι έχει αλλάξει ριζικά μέσα στην οικογένεια. Έτσι πολλές γυναίκες αποζητούν διέξοδο στην επαγγελματική απασχόληση. Αλλά κι όταν αποφασίσει να εργαστεί επειδή θέλει «με κάτι να γεμίσει τις ώρες της», τα πράγματα δεν είναι καλύτερα.

Υπάρχει όμως και η γυναίκα που σπούδασε, διαμόρφωσε επαγγελματικούς στόχους και θέλει να προσφέρει και μέσα από την ένταξή της στον κοινωνικό χώρο. Έχει διπλό σκοπό: να δώσει στους δικούς της τη φροντίδα της και να ικανοποιήσει δικές της, προσωπικές επιδιώξεις, στην πράξη διχάζεται. Όλοι γύρω της θα ήταν ευχαριστημένοι, αν έπαυε να εργάζεται, αν αφοσιωνόταν στον «πραγματικό της προορισμό» που είναι ο ρόλος της συζύγου και της μάνας.

Η δυσμενής θέση της γυναίκας – νοικοκυράς την καταπιέζει και την αδικεί. Λύση: ο ρόλος της νοικοκυράς θα αποκτήσει κύρος, η γυναίκα «δε θα καταπιέζεται» και «δε θα αδικείται» αν πληρώνεται γι' αυτό το ρόλο (Χάρις Δ. Κατάκη, 1984, σελ. 132-151).

2.2.3 Διαζευγμένη γυναίκα και μητέρα.

Στις παραδοσιακές αγροτικές κοινωνίες, η λύση του γάμου οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στο θάνατο του ενός από τους δύο συζύγους.

Αντίθετα στις σύγχρονες κοινωνίες και ιδιαίτερα μεταξύ των νέων μελών τους, η λύση του γάμου οφείλεται με αυξανόμενη συχνότητα σε διαζύγια. Το φαινόμενο της αύξησης των διαζυγίων είναι ιδιαίτερης σημασίας κοινωνικό φαινόμενο.

Στις σύγχρονες κοινωνίες το διαζύγιο αντιμετωπίζεται περισσότερο από τις γυναίκες, το ζευγάρι όπου η σύζυγος έχει επί πολλά χρόνια επαγγελματική απασχόληση, το ζευγάρι που παντρεύτηκε σε νεαρή ηλικία, τη σύζυγο όταν τα παιδιά είναι προσχολικής ηλικίας ίσως γιατί με το διαζύγιο παίρνει συνήθως την επιμέλειά τους (Μουσούρου.Λ. Μ, 2005, σελ. 50-59).

Το διαζύγιο είναι εκτός από μορφή λύσης του γάμου και μια μορφή διάλυσης της οικογένειας γιατί, στην συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων, προϋποθέτει την ασυμφωνία των συζύγων και την ρήξη όχι μόνο των μεταξύ των σχέσεων, αλλά και των σχέσεων με τους συγγενείς του άλλου συζύγου (Δ. Γ. Τσαούση, 2002, σελ. 459-460).

Το διαζύγιο είναι ένα μεγάλο κοινωνικό πρόβλημα που περισσότερο αντιμετωπίζεται σα γυναικείο πρόβλημα, λόγω της μειονεκτικής θέσεως της γυναίκας στο θεσμό του γάμου. Αποτελεί ξεχωριστό κεφάλαιο του ιδιωτικού δικαίου που οι γυναίκες μέσα σ' αυτό κατέχουν μια πολύ μειονεκτική θέση. Σε μερικές χώρες ο άνδρας μπορεί να πάρει διαζύγιο με μονόπλευρη ενέργεια, ενώ η γυναίκα μπορεί να κάνει ελάχιστα ή απολύτως τίποτα. Σε άλλες χώρες δεν αναγνωρίζονται στη γυναίκα οι ίδιοι λόγοι και ο ίδιος τρόπος υπερασπίσεως σε δίκη διαζυγίου. Όπου ισχύει διαζύγιο «κοινή συναινέσει» οι προϋποθέσεις που εξασφαλίζουν ότι η συναίνεση είναι πραγματική, μπορεί να μην είναι επαρκείς εις βάρος των γυναικών, συνήθως (Τάκαρη, Ντ., 1978, σελ 109-110).

Το άρθρο 6 της Διακηρύξεως του Ο.Η.Ε., δεν επεκτείνεται στο θέμα αυτό, πέρα από τη γενική δήλωση για ισότητα δικαιωμάτων ανδρών και γυναικών κατά τη διάρκεια του γάμου και τη διάλυσή του, υπογραμμίζοντας ότι στη δεύτερη αυτή περίπτωση θα κυριαρχεί το συμφέρον των παιδιών. Σε πολλές χώρες υπάρχει φανερή τάση ν' απομακρυνθούν από την αντίληψη ότι ο σύζυγος, αυτός και μόνο, είναι ο αρχηγός της οικογένειας, με πλήρη εξουσία στα μέλη της, σύζυγο, παιδιά και στην περιουσία της, καθώς και τάση προσεγγίσεως προς την έννοια του γάμου σαν συνεταιρισμού των δύο συζύγων με ίσους όρους.

Από τα παλιά χρόνια, οι επιπτώσεις του διαζυγίου ή η τιμωρία βασικά ζημίωνε και έπληττε τη γυναίκα. Ο θεσμός σήμερα παραμένει βασιζόμενος στις διαπραγματεύσεις για τα οικονομικά ανταλλάγματα του διαζυγίου. Όμως ανεξάρτητα από τους λόγους που θα εκδοθεί ένα διαζύγιο, το επίμαχο θέμα είναι της διατροφής. Ενώ οι γυναίκες ζητούν ισοτιμία, φοβούνται το διαζύγιο

και αν κάποτε το αποφασίσουν ζητούν κάθε οικονομική κατοχύρωση και αποζημίωση, καθώς και ένα μεγάλο ποσό διατροφής. Σε αρκετές περιπτώσεις οι δικαστές έχουν επιδικάσει διατροφή στον άνδρα, γιατί η γυναίκα είχε πολλά εισοδήματα. Συνήθως οι γυναίκες είναι εκείνες που παίρνουν διατροφή και ένας βασικός λόγος που την απαιτούν είναι ότι ο άνδρας εξασφαλίζει μια σταδιοδρομία έχοντας τη γυναίκα στο σπίτι να φροντίζει αυτόν και την οικογένεια, που για χάρη του εγκατέλειψε τη δική της επαγγελματική σταδιοδρομία ή δε δημιούργησε γιατί αυτό ήταν η επιθυμία και η απόφαση του συζύγου.

Πάντως η ισότητα που ζητούν οι γυναίκες πρέπει να επεκταθεί και στο διαζύγιο, στη διατροφή αυτό θα ωφελήσει τους άνδρες αλλά και τις γυναίκες, που μ' αυτό τον τρόπο θα δείξουν ότι έγιναν αυτόνομες και δε φοβούνται πια ν' αντιμετωπίσουν μόνες τη ζωή για τον εαυτό τους και τα παιδιά τους. Όμως οι πιο πολλές από τις σημερινές κοπέλες ούτε πιστεύουν, ούτε προσδοκούν από το γάμο να τους χαρίσει μια άνετη και βολεμένη ζωή, γι' αυτό προσπαθούν με κάθε τρόπο να αποκτήσουν όσο το δυνατόν, περισσότερα εφόδια για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τον αγώνα της ζωής.

Όστοςο η διαπαιδαγώγηση για επαγγελματική σταδιοδρομία και η εργασία θα μπορέσουν να βοηθήσουν τη γυναίκα σε όλα τα τρωτά σημεία που παρουσιάζει η συμπεριφορά της ως σήμερα, ώστε πρώτα εκείνη να πιστέψει, να οικειωθεί ορισμένες καταστάσεις που θα κάνει βίωμα για να μπορέσει να πείσει το κοινωνικό σύνολο για την αλλαγή της κι εκείνο να την παραδεχθεί και να την εμπιστευθεί. Τότε και μόνο θα μπορέσει να προχωρήσει στην πραγμάτωση του εαυτού της και θα αποκτήσει προσωπικότητα και αυτονομία (Ντίνα Τάκαρη, 1978, σελ. 109-110).

Ένας από τους κύριους παράγοντες αύξησης των διαζυγίων θεωρείται η επαγγελματική απασχόληση της γυναίκας. Τούτο οφείλεται στο αυξημένο ποσοστό εργαζόμενων γυναικών στο σύνολο των ζευγαριών που παίρνουν διαζύγιο. Από την άλλη μεριά η επαγγελματική απασχόληση της συζύγου συνδέεται με έλλειψη ικανοποίησης από το γάμο και συχνά με αυξημένες πιθανότητες σύγκρουσης μεταξύ των συζύγων. Ο Ivan Nye ερμηνεύει ότι οι μητέρες της εργατικής τάξης είναι συχνότερα πολυμελείς οικογένειες και θεωρούνται ότι εργάζονται συχνότερα «από ανάγκη κι όχι επειδή το θέλουν». Έτσι οι συνθήκες κάτω από τις οποίες μπαίνουν στην αγορά εργασίας οι γυναίκες της εργατικής τάξης διέφεραν ουσιαστικά από εκείνες των αστών.

Η νόμιμη λύση του γάμου όμως δεν πληροφορεί όπως έχει υπογραμμίσει ο R. Pressat, ούτε για την έκταση ούτε για τους λόγους της αστάθειας του γάμου σε μια κοινωνία. «Το διαζύγιο αντικατοπτρίζει την νομοθεσία και τον τρόπο με τον οποίο αυτή εφαρμόζεται, το διαζύγιο δεν χαρακτηρίζεται από τον αυθορμητισμό που χαρακτηρίζει τα άλλα δημογραφικά φαινόμενα». Το ποσοστό των διαζυγίων καθόλου δεν πληροφορεί για το ποσοστό των γάμων με προβλήματα και πολύ λιγότερο για το που οφείλονται τα προβλήματα αυτά: «η ικανοποίηση από το γάμο, η αντιμετώπιση διαζυγίου και το διαζύγιο καθεαυτό

βρίσκονται σ' ένα συνεχές. Το ποσοστό των διαζυγίων είναι φτωχή πηγή πληροφόρησης για το ποσοστό των έγγαμων (κυρίως μη εργαζόμενων) γυναικών που έχουν πρόβλημα στο γάμο τους (Λ. Μ. Μουσούρου, 2004, σελ. 134-137).

2.2.4. Ανύπαντρη μητέρα – Μονογονεϊκή οικογένεια.

A) Ανύπαντρη μητέρα

Η ανύπαντρη μητέρα ήταν η νέα κοπέλα, η παραστρατημένη που προκαλούσε τη μεγάλη ντροπή της οικογένειάς της και ήταν παράδειγμα προς αποφυγή. Σήμερα η στάση της κοινωνίας μας απέναντι στην ανύπαντρη μητρότητα φαίνεται διαφοροποιημένη κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα λόγω ανωνυμίας. Εκείνο όμως που τη χαρακτηρίζει είναι η διατήρηση της προκατάληψης σε μικρότερο βαθμό συγκριτικά με το παρελθόν. Η στάση αυτή της κοινωνίας μας οφείλεται σε πολιτιστικά και θρησκευτικά στοιχεία που έχουν αναπαράγει στάσεις και προκαταλήψεις.

Η ανύπαντρη μητέρα είναι μια γυναίκα φοβισμένη και μόνη με το πρόβλημα και τις επιπτώσεις του. Μπορεί να είναι έφηβη, μαθήτρια, μια νεαρή εργαζόμενη ή άνεργη από οποιοδήποτε μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο. Ενώ η παντρεμένη έγκυος γυναίκα απολαμβάνει παραδοχή, φροντίδα και προσοχή σαν επιβράβευση της «ολοκλήρωσης» του κοινωνικού της ρόλου, η ανύπαντρη αισθάνεται μοναξιά και απομόνωση, βιώνει την αρνητική στάση ή την απόρριψη του περιβάλλοντός της.

Αυτή έχει να αντιμετωπίσει όχι μόνο τα εσωτερικά της αισθήματα όπως ενοχές, φοβίες, ανασφάλειες, αβεβαιότητα, απογοήτευση αλλά και τις εξωτερικές αρνητικές αντιδράσεις του περιβάλλοντός της. Σ' αυτό το στάδιο της ζωής της γίνεται ευάλωτη, χάνει την αυτοεκτίμησή της, εύκολα αποξενώνεται και δύσκολα εμπιστεύεται.

Τα γενικά χαρακτηριστικά των ανύπαντρων μητέρων είναι η αδυναμία να ανταποκριθούν στο κοινωνικό τους ρόλο λόγω έλλειψης κοινωνικά υποστηρικτικών συστημάτων. Αυτοί οι παράγοντες οδηγούν τις μόνες μητέρες στις παρακάτω επιλογές: 1) να απευθυνθούν σε κοινωνική υπηρεσία για βοήθεια, 2) να αποκρύψουν το γεγονός της εγκυμοσύνης, 3) να κάνουν διακοπή κύησης, 4) να οδηγηθούν σε ιδιωτική νομοθεσία, 5) στην εγκατάλειψη του νεογέννητου, 6) στην παιδοκτονία ή στην αυτοκτονία (Γαλάνης, Γ, 1995, σελ 73-78).

Η ανύπαντρη έγκυος γυναίκα έχει ανάγκη κοινωνικής φροντίδας από τα αρχικά στάδια της εγκυμοσύνης της για δική της προστασία και του αναμενόμενου παιδιού της. Έχει ανάγκη ενός προστατευτικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο θα αισθανθεί ασφαλής, θα βρει κατανόηση, παραδοχή και αντιμετώπιση των υγειονομικών ζητημάτων, όπως και της επιβίωσης και μελλοντικής αποκατάστασης των ιδίων και του παιδιού της μαζί ή χωριστά.

Μετά τον τοκετό διαμορφώνονται δύο καταστάσεις σύμφωνα με τις επιλογές των μητέρων.

1) Αδυναμία της μητέρας να αναλάβει τη φροντίδα του παιδιού της, 2) επιλογή της μητέρας να αναλάβει τη φροντίδα του παιδιού της άμεσα ή μετά από προσωρινή φιλοξενία του σε ίδρυμα.

Η λοχεία είναι μια αγχωτική περίοδος για πολλές γυναίκες και περισσότερο για τις μητέρες που έχουν σοβαρό δίλημμα για το μέλλον του παιδιού τους. Η απόφαση των μητέρων για το αν θα κρατήσουν, το παιδί τους ή όχι, είναι κρίσιμη για το μέλλον του αλλά και για τη συναισθηματική κατάσταση των ίδιων των μητέρων.

Οι περισσότερες γυναίκες που επιθυμούν να κρατήσουν το παιδί τους ζουν μεγάλα χρονικά διαστήματα εσωτερικών συγκρούσεων και αμφιθυμίας που προέρχονται από τα προσωπικά τους προβλήματα και την αρνητική στάση της οικογένειάς τους και της κοινωνίας. Η οικογένεια μπορεί να συμπαραστέκεται στη μητέρα αλλά δεν αποδέχεται εύκολα το παιδί της. Βεβαίως υπάρχουν οικογένειες οι οποίες μπορεί να δεχθούν το παιδί. Σ' αυτές τις περιπτώσεις οι οικογένειες συνήθως προέρχονται από χαμηλό κοινωνικό – οικονομικό επίπεδο το οποίο δεν δημιουργεί κοινωνικές αναστολές ή στην περίπτωση που το παιδί είναι αναγνωρισμένο από τον πατέρα του.

Για τις μητέρες που θα κρατήσουν το παιδί τους οι συνθήκες είναι συνήθως δύσκολες. Όταν η μητέρα αποφασίσει να κρατήσει το παιδί της είναι σκόπιμο να μην το αποχωρισθεί καθόλου.

Για την ανύπαντρη μητέρα η αναγνώριση της πατρότητας αποτελεί κοινωνική δικαίωση περισσότερο απ' ότι προσδοκά για υλική συμπαράσταση του πατέρα. Σήμερα οι περισσότερες μητέρες αποφασίζουν να κρατήσουν τα παιδιά τους, απ' ότι συνέβαινε στο παρελθόν τα παιδιά τους μπορεί να βρεθούν κάτω από κρατική προστασία (Γιώργος Γαλάνης, 1995, σελ. 73-78).

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑΣ ΑΓΑΜΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΠΟΥ ΕΓΙΝΕ ΣΕ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΣΤΟ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ «ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΕ ΕΝΑ ΜΕΤΑΒΑΛΛΟΜΕΝΟ ΚΟΣΜΟ».
ΔΕΚΕΜΒΡΗ 1994 ΑΘΗΝΑ:

“Νιώθω την ανάγκη της συνεχούς ενημέρωσης, την καλλιέργεια των ενδιαφερόντων μου και προσπαθώ να βελτιώσω τον εσωτερικό μου κόσμο για να γίνω πιο υπεύθυνη και σοβαρή απέναντι στα προβλήματα. Παράλληλα κάνω αγώνα για την καθημερινή επιβίωση και τη φροντίδα για ένα ασφαλές και άνετο σπιτικό. Ξέρω ότι χρειάζεται πολύ σκληρή δουλειά, κατανόηση και ενεργητικότητα για να επιτευχθούν όλα αυτά. Εγώ όμως αγωνίζομαι και θα συνεχίσω αυτό τον αγώνα (Γιώργος Ν. Γαλάνης, 1995, σελ. 34).

B) Μονογονεϊκή οικογένεια

Η οικογένεια με ένα γονέα αποτελεί μια πραγματικότητα σε όλες τις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες και κατά συνέπεια και στην Ελλάδα.

Οι οικογένειες με ένα γονέα μπορεί να σχετίζονται με διαζύγιο, διάσταση, θάνατο του ενός γονέα, εγκατάλειψη της οικογένειας από τον ένα γονέα, ελεύθερες μητέρες κλπ. Θεωρητικά αρχηγός μονογονικής οικογένειας μπορεί να είναι είτε άνδρας είτε γυναίκα. Υπολογίζεται ότι το 1/3 του συνόλου των οικογενειών σε παγκόσμια κλίμακα είναι οικογένειες που γυναίκες μεγαλώνουν μόνες τα παιδιά τους αντιμετωπίζοντας πολύ σοβαρά οικονομικά προβλήματα, καθώς έχουν περιορισμένο χρόνο για εργασία και οι αμοιβές τους είναι γενικότερα χαμηλότερες από εκείνες των ανδρών.

Αν ο ένας από τους γονείς αδυνατεί να ασκήσει τη γονική μέριμνα για πραγματικούς λόγους ή γιατί είναι ανίκανος ή περιορισμένα ικανός για δικαιοπραξία, την ασκεί ο άλλος γονέας. Ο γονέας με τον οποίο δε διαμένει το τέκνο διατηρεί το δικαίωμα της προσωπικής επικοινωνίας με αυτό. Μετά την τροποποίηση του Οικογενειακού Δικαίου γίνονται κάποια δειλά βήματα σε σχέση με τα εκτός γάμου παιδιά. Έτσι εξομοιώνεται νομικά ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις η άγαμη μητέρα με την έγγαμη καθώς επίσης και τα παιδιά της. Δεν υπάρχει πλέον ο όρος «εξώγαμο τέκνο» αλλά «παιδιά χωρίς γάμο των γονέων τους». Το παιδί που γεννήθηκε χωρίς γάμο των γονέων του, παίρνει το επώνυμο της μητέρας του. Οι άγαμες μητέρες μπορούν να διεκδικήσουν την πατρότητα των παιδιών τους, η όλη διαδικασία όμως είναι δαιδαλώδης και χρονοβόρα συχνά δε απαιτούνται πολλά χρήματα, παράγοντες που στην πλειοψηφία τους αποθαρρύνουν τις άγαμες μητέρες να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους (Γαλάνης Γ., 1995, σελ. 83-89).

Στο στάδιο κατά το οποίο σχηματίζεται η μονογονεϊκή οικογένεια έχουμε το διαχωρισμό και την επανοργάνωση του υποσυστήματος του «πυρηνικού» γονέα- παιδιού σε δύο νέα υποσυστήματα, το κάθε ένα από τα οποία βρίσκεται στην κορυφή της νέας οικογενειακής μονάδας. Η διαδικασία της επανοργάνωσης επιφέρει πολύ άγχος και προκαλεί ποικίλες μορφές στρες.

Πηγές στρες για τα μέλη του οικογενειακού συστήματος:

- 1) Το παιδί που ζει με το γονέα ο οποίος έχει αναλάβει την επιμέλειά του.
- 2) Κατά την περίοδο που και τα παιδιά και ο γονέας ο οποίος τα έχει αναλάβει, περνούν ακόμα δύσκολες στιγμές, εμφανίζεται το φαινόμενο ενός στενού συναισθηματικού «δεσμού» ο οποίος είναι στενότερος από το φυσιολογικό.
- 3) Οι συναισθηματικές ανάγκες του γονέα και των παιδιών είναι τόσο έντονες ώστε το παιδί να αναλαμβάνει το «ρόλο του γονέα».
- 4) Οι προσπάθειες των παιδιών για την απόκτηση μιας νέας οικογενειακής δομής και ασφάλειας κάποτε δημιουργούν προβληματική συμπεριφορά (Γαλάνης Γ., 1995, σελ. 106-108).

Το σχήμα αυτό οικογένειας έχει αντιμετωπισθεί αλλά και εξακολουθεί να αντιμετωπίζεται ως εκτροπή, ως κατάσταση παθολογική που αφορά άτομα που είναι προβληματικά. Οι οικογένειες αυτές θεωρούνται προϊόντα διάλυσης και αποδιοργάνωσης και παθογόνες όσον αφορά την ανάπτυξη των παιδιών και την κοινωνικοποίησή τους.

Η συνειδητοποίηση ότι η αύξηση του ποσοστού των μονογονικών οικογενειών μπορεί να είναι αποτέλεσμα επιλογής και η επιλογή αυτή αποτελεί άρνηση της συμβατικής συζυγικής οικογένειας (Μουσούρου, 2005, σελ. 82-84).

Από στατιστική άποψη ένα μεγάλο ποσοστό οικογενειών έχουν αλλάξει μορφή, δηλαδή οι γονείς έχουν περάσει από το στάδιο του διαζυγίου. Συγκεκριμένα από τη δεκαετία του 1970 και μετά, παρατηρείται αύξηση γύρω στο 20% σε οικογενειακές μονάδες επικεφαλής των οποίων είναι ο πατέρας. Στις μονογονεικές οικογένειες μετά το διαζύγιο παρατηρούμε δύο φαινόμενα. Το πρώτο έχει σχέση με τις αλλαγές στους ρόλους των ανδρών και το δεύτερο με τις αλλαγές στον τρόπο κοινωνικοποίησης των παιδιών.

Σε ανάλογα ποσοστά έχουμε γυναίκες -γονείς επικεφαλής οικογενειακών μονάδων. Φυσικά, κατά παρόμοιο τρόπο, μετά τη διάλυση της πυρηνικής οικογένειας παρατηρούνται αλλαγές στους ρόλους των γυναικών -γονέων όσο και στον τρόπο κοινωνικοποίησης των παιδιών. Στις μονογονεικές οικογενειακές μονάδες ο τρόπος κοινωνικοποίησης των αγοριών και των κοριτσιών παύει να διαφέρει τόσο πολύ, ενώ διέφερε περισσότερο στη πυρηνική οικογένεια (Σκόδρα Ε., 1993, σελ. 106-113).

§ Ο απών πατέρας δυσχεραίνει τις επιδόσεις της παρούσας συνήθως πάντα μητέρας.

Η δυσχέρεια αυτή είναι τρισδιάστατη: οικονομική, φυσική-σωματική και συναισθηματική.

Η οικονομική διάσταση έγκειται στη μικρή κατά κανόνα διατροφή, η οποία δεν καταβάλλεται τακτικά και στις αρνητικές επιπτώσεις που έχει η ενασχόληση με τα παιδιά στον επαγγελματικό τομέα μιας γυναίκας, η οποία εκ των πραγμάτων δεν είναι σε θέση να αυξήσει την επίδοση και το εισόδημά της. Η φυσική – σωματική διάσταση αφορά την πρωτογενή και δευτερογενή φροντίδα και την υπευθυνότητα της μητέρας για τα παιδιά.

Ο αμέτοχος στη διαπαιδαγώγηση και ανατροφή των παιδιών άνδρας στερεί με τη μη συμμετοχή του όχι μόνο τον πατέρα από τα παιδιά αλλά και τη μητέρα.

Η συναισθηματική διάσταση αφορά την στήριξη και υποστήριξη της μητέρας, που προσφέρει συνεχώς. Οι επαγγελματίες των ψυχοκοινωνικών υπηρεσιών είναι γνώστες αυτής της αναγκαιότητας. Η «ψυχική άνεση» και η συναισθηματική ισορροπία της μητέρας δεν είναι ξεκομμένη από την ψυχική

υγεία και συναισθηματική επάρκεια του παιδιού. Γι' αυτό ο πατέρας που θέλει να έχει ένα ψυχικά υγιές παιδί, πρέπει πρώτα να φροντίζει να έχει ψυχικά υγιή και ευχαριστημένη σύζυγο κι αυτό γιατί: 1^ο το παιδί ταυτίζεται με την τύχη της μητέρας του και 2^ο η επιτυχής διευθέτηση των μητρικών υποχρεώσεων σταθεροποιεί τη συναισθηματική κατάσταση του παιδιού (Γαλάνης Γ., 1995, σελ. 39-40).

2.2.5. Χωλές Οικογένειες.

Η χωλή οικογένεια εμφανίζεται άλλοτε ως μονογονεϊκή και άλλοτε ως μέρος μιας εκτεταμένης οικογένειας. Πρόκειται για συζυγικές οικογένειες που έχουν διασπασθεί σε δύο τμήματα όχι γιατί οι σύζυγοι δεν επιθυμούν να συζούν αλλά γιατί μη οικογενειακοί λόγοι (όπως: επαγγελματικές υποχρεώσεις, μετανάστευση κλπ.) τους αναγκάζουν να ζουν χωριστά επί μακρά χρονικά διαστήματα.

Η αντιμετώπιση του σχήματος αυτού οργάνωσης του ιδιωτικού βίου επικεντρώνεται κατά κύριο λόγο στις επιπτώσεις της μακράς απουσίας του πατέρα στα παιδιά που συνήθως ζουν με τη μητέρα τους.

Η απόπειρα ταξινόμησης των λόγων για τους οποίους το ζευγάρι αναγκάζεται να ζει χωριστά, οδηγεί σε μια ποικιλία τύπων χωλής οικογένειας ανάλογα με το κατά πόσον οι λόγοι αυτοί είναι τυπικά ακούσιοι (ασθένεια, στρατιωτική θητεία) ή τυπικά εκούσιοι (λόγοι τους οποίους υπαγορεύει η εργασία του ενός ή και των δύο συζύγων που μπορεί να είναι ναυτικοί, μετανάστες κλπ.). Η δομή, τα προβλήματα και η δυναμική των χωλών οικογενειών διαφέρουν τόσο από εκείνες της συμβατικής συζυγικής όσο και μεταξύ τους ανάλογα με: (α) τους λόγους για τους οποίους το ζευγάρι ζει χωριστά, (β) το κατά πόσον οι λόγοι αυτοί αφορούν μόνο το σύζυγο μόνο τη σύζυγο ή και τους δύο.

Υποστηρίζεται ότι ο ποιοτικά διαφορετικός τρόπος ζωής, το ουσιαστικά μη παραδοσιακό σχήμα είναι εκείνο που διαμορφώνεται από την επιλογή του συζύγου να συνδυάσει την οικογενειακή ζωή με μια επαγγελματική απασχόληση, η οποία απαιτεί μακρά διαστήματα παραμονής μακριά από τον τόπο μόνιμης διαμονής της οικογένειας. Όμως στην πλειονότητα των περιπτώσεων όπου ο χωρισμός του ζευγαριού οφείλεται και στην εργασία της συζύγου, δεν είναι η αφοσίωση στην εργασία ή οι επαγγελματικές της φιλοδοξίες που δημιουργούν το χωρισμό αλλά η ανάγκη διατήρησης της θέσης εργασίας ή και των κεκτημένων δικαιωμάτων από αυτήν: είναι η περίπτωση της δημόσιας υπαλλήλου, της εκπαιδευτικού, της τραπεζικής υπαλλήλου κτλ που μετατίθεται (Μουσούρου, 2005, σελ 96-99).

Η χωλή οικογένεια είναι διαφορετική ανάλογα με το κατά πόσον δημιουργείται λόγω της επαγγελματικής απασχόλησης του συζύγου (παραδοσιακό σχήμα) ή της συζύγου (σύγχρονο σχήμα).

(γ) Ο βαθμός θεσμοποίησης της στον κοινωνικό της περίγυρο.

Η χωλή οικογένεια ήταν θεσμός στις ναυτικές κοινότητες και σαν τέτοιος λειτουργούσε ικανοποιητικά για τα άτομα και το σύνολο. Τα προβλήματα αρχίζουν από τη στιγμή που το σχήμα αυτό παύει να είναι θεσμός, στην κοινότητα ή το κοινωνικό περιβάλλον όπου εμφανίζεται. Και τα προβλήματα είναι τόσο περισσότερα όσο λιγότερο έτοιμος και ικανός είναι ο κοινωνικός και

οικογενειακός περίγυρος να στηρίζει τη χωλή οικογένεια και όσο λιγότερο συνειδητά επέλεξαν οι σύζυγοι το σχήμα αυτό και τις λύσεις στα ιδιόμορφα προβλήματα-διλήμματα που τους δημιουργεί.

Ανακεφαλαιώνοντας θα μπορούσαμε να πούμε ότι η αναφορά στις χωλές οικογένειες είναι κατά κανόνα αναφορά στην κατάσταση που δημιουργείται όταν το ζευγάρι ζει εξ' επιλογής χωριστά. Θα ήταν χρήσιμο να επισημανθεί ένας τύπος χωλής οικογένειας ο οποίος έχει ελάχιστα απασχολήσει παρόλο ότι είναι και κοινωνικά σημαντικός και πηγή κοινωνικών και ατομικών προβλημάτων: πρόκειται για την οικογένεια όπου οι σύζυγοι – γονείς ζουν χωριστά από τα παιδιά τους (τα οποία ζουν με υποκατάστατα γονέων). Η δομή τα προβλήματα, η δυναμική αυτής της οικογένειας έχουν ελάχιστα απασχολήσει, ακόμα και στα πλαίσια μελετών σχετικών με τους μετανάστες τους οποίους και κατά κανόνα αφορά (Μουσούρου, 2005, σελ. 96-99).

2.2.6 Γυναίκα και οικογένεια.

A) Η δομή της οικογένειας

Η δομή της οικογένειας είναι το σημαντικό στοιχείο για την κατανόηση των σχέσεων ανάμεσα σε μέλη οικογενειών κατά τη διαδικασία της ενηλικίωσης. Η δομή της οικογένειας επηρεάζει την ύπαρξη της υποστήριξης και της συμμετοχής των ηλικιωμένων στην κοινωνία. Περιλαμβάνει επίσης σχέσεις συγγενών μέσα στην οικογένεια, καθώς και άλλων ατόμων που ζουν εκτός του πλαισίου της οικογένειας.

Σύμφωνα με τον Minuchin (1988), υπάρχει μια σειρά από οικογενειακά μοντέλα ή μονάδες που παίρνουν, η καθεμιά και μια διαφορετική μορφή. Από τις επικρατέστερες μονάδες που αναφέρει ο ίδιος συγγραφέας είναι και οι εξής:

(α) Η εκτεταμένη οικογενειακή μονάδα η οποία είναι πολύ σημαντική για μη εύπορες οικογένειες. Αυτή η μορφή οικογενειακής μονάδας είναι πολύπλοκη, όρια και περιορισμοί είναι ασαφείς, οπότε υπάρχουν σοβαροί λόγοι για σύγχυση ανάμεσα στα μέλη της μονάδας. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις γυναίκες όπου παρατηρούμε την κόρη αλλά και την μητέρα (γιαγιά) να αναλαμβάνουν το ρόλο της μητρικής μορφής.

(β) Η οικογενειακή μονάδα στην οποία ένα παιδί αποκτά την ισχύ γονέα. Η οικογενειακή μονάδα εδώ παίρνει τρεις μορφές. Στην πρώτη η οικογένεια αποτελείται από πολλά μέλη. Στην δεύτερη η οικογένεια αποτελείται από ένα γονέα και τα παιδιά. Στην τρίτη και οι δύο γονείς εργάζονται και το μεγαλύτερο σε ηλικία από τα άλλα παιδιά αναλαμβάνει ένα τμήμα ευθύνης.

(γ) Τέλος έχουμε την οικογενειακή μονάδα που περνά από κάποια μεταβατική περίοδο είτε λόγω χωρισμού ή θανάτου. Κατά τη διάρκεια των αλληλεπιδράσεων παρατηρούνται αλλαγές στο γενικό σύστημα της οικογένειας και στα επιμέρους υποσυστήματα (Σκόδρα Ε., 1993, σελ. 95-97).

B) Η θέση της γυναίκας στην οικογένεια

Ο Δ. Γ. Τσαούσης αναφέρει συνοπτικά τις παρατηρούμενες κύριες εξελίξεις της γυναίκας.

α) Ατομική επιλογή συντρόφου, που σημαίνει ότι «Η οικογένεια θεμελιώνεται έτσι σ' ένα συναισθηματικό δεσμό και διαρκεί όσο ο δεσμός αυτός παραμένει ενεργός».

β) Διαχωρισμός γενετήσιας σχέσης και μητρότητας και αποδέσμευση της πρώτης από τη δεύτερη εξέλιξη που «καθιστά δυνατή την ελεγχόμενη αναπαραγωγή του ζευγαριού, απελευθερώνει τις προσωπικές του σχέσεις και

υπογραμμίζει τον συναισθηματικό δεσμό που τους ενώνει ή αντίθετα την ανυπαρξία του».

γ) Δημογραφικές εξελίξεις που, αυξάνοντας τη διάρκεια ζωής των ανθρώπων, οδήγησαν στο διπλασιασμό της διάρκειας του γάμου. Οι εξελίξεις αυτές στοιχειοθετούν ουσιαστικές διαφοροποιήσεις ρόλων σε σχέση με τους «παραδοσιακούς». Οι διαφοροποιήσεις αυτές, που είναι σημαντικότερες για το γυναικείο ρόλο, αφενός σε αλλαγές στην οικονομική δομή και αφετέρου επιτείνουν τη διαδικασία αλλαγής.

Η εκβιομηχάνιση άλλαξε τα δεδομένα της κατανομής της εξουσίας καθώς απουσιάζει επί ένα συγκεκριμένο διάστημα της κάθε μέρας από το σπίτι, ο πατέρας ουσιαστικά παύει να ελέγχει απόλυτα τον ιδιωτικό χώρο. Από την άλλη μεριά, καθώς ο ιδιωτικός χώρος απομονώνεται από το δημόσιο, η μητέρα γίνεται η γέφυρα που εξασφαλίζει την επαφή των παιδιών με το δημόσιο αυτό χώρο: «Η μητέρα μεσολαβεί ανάμεσα στο παιδί και τον έξω κόσμο και έτσι του μεταβιβάζει τις δυνατότητες αλλά και τους περιορισμούς της προσωπικότητάς της, τις συγκρούσεις της, τα συναισθήματά της, τις αξίες της». Έτσι η δύναμή της αυξάνει ουσιαστικά καθώς επηρεάζει σχεδόν αποκλειστικά τα παιδιά και μέσα από αυτά, ενδεχόμενα, και το σύζυγο. Αλλά η αύξηση της δύναμης δε σημαίνει και αύξηση της εξουσίας.

Είναι προφανές ότι η δομή εξουσίας μπορεί ν' αλλάξει μόνο από τη στιγμή που γυναίκες και άνδρες δέχονται μια νέα αντίληψη της έννοιας της άσκησης και της κατανομής της ανάμεσα στα φύλα. Το γεγονός ότι, σήμερα, πολλές γυναίκες αμφισβητούν τον παραδοσιακό τους ρόλο (Μουσούρου, 2004 σελ. 25-29).

Γ) Η κοινωνική βοήθεια στην οικογένεια σαν βασική προϋπόθεση για την εκπλήρωση από τη γυναίκα των οικογενειακών και καθημερινών ρόλων.

Η παροχή κοινωνικής βοήθειας στην οικογένεια, είναι από τα βασικά καθήκοντα της κοινωνικής πολιτικής του κόμματος και της σοβιετικής κυβέρνησης. Περιλαμβάνει την οργάνωση της καθημερινής ζωής των ανθρώπων, καθώς και την εξασφάλισή τους με υλικές και πνευματικές αξίες, που είναι αναγκαίες για τη ικανοποίηση των αναγκών της οικογένειας. Η σοσιαλιστική κοινωνία αναλαμβάνει τη φροντίδα της ανοικοδόμησης κατοίκων, της οργάνωσης του εμπορίου, της κοινωνικής διατροφής, της γενικής οικογενειακής και πολιτιστικής εξυπηρέτησης καθώς και την εξασφάλιση πολλών άλλων βασικών πλευρών της οικογενειακής εξυπηρέτησης, πράγμα που βοηθά σημαντικά τη γυναίκα στο να συνδυάζει τον επαγγελματικό, κοινωνικοπολιτικό και οικογενειακό της ρόλο (Νοβικόβα, Γιαζικόβα, Γιάνκοβα, 1983, σελ. 45).

Ακόμα η κρατική μέριμνα ακολουθεί πολιτική ως προς τα εργαζόμενα ζευγάρια με παιδιά, η οποία στοχεύει (α) να βοηθήσει τους γονείς να επιλέξουν

γενικά μεν ποιος θα μένει στο σπίτι και ποιος θα εργάζεται αλλά ειδικότερα ποιος θα αντιμετωπίσει το έκτακτο περιστατικό ή τις περιπτώσεις κρίσεις (ασθένεια παιδιού).

(β) να εξασφαλίσει τη διαθεσιμότητα της γυναικείας εργασίας (αυξάνοντας π.χ. τους βρεφονηπιακούς σταθμούς και τις άλλες υπηρεσίες για το παιδί).

(γ) να ενισχύσει τον παραδοσιακό ρόλο της οικογένειας ενθαρρύνοντας τις γυναίκες να μην εργάζονται ή αποθαρρύνοντάς τις να επιδιώξουν επαγγελματική απασχόληση. Ένας άλλος τρόπος ενίσχυσης του παραδοσιακού ρόλου της οικογένειας και της γυναίκας είναι η παροχή κινήτρων για την απόκτηση περισσότερων παιδιών ή ακόμα η μη προώθηση της εφαρμογής οικογενειακού προγραμματισμού.

Στις περισσότερες σύγχρονες χώρες, ο στόχος της κρατικής μέριμνας συμπίπτει με εκείνον των γυναικείων κινημάτων και αποβλέπει, στην αύξηση των υπηρεσιών που θα επιτρέψουν στη νέα μητέρα να μη βγει από την αγορά εργασίας και να μην κόψει η μειώσει την παραγωγικότητά της, χωρίς να έχει επιπτώσεις στη σωματική, τη συναισθηματική και την ψυχική υγεία του παιδιού (Ε. Νοβικόβα, Β. Γιαζικόβα, Ζ. Γιάνκοβα, 1983, σελ. 45).

Δ) Σχέση μητέρας – παιδιού

Η σχέση της μάνας με τα παιδιά της παίρνει συγκεκριμένη μορφή ανάλογα με την όλη ζωή της. Εξαρτάται απ' την σχέση με τον άνδρα της, το παρελθόν της, τις ασχολίες, τον εαυτό της. Είναι ένα λάθος, τόσο παράλογο όσο και επικίνδυνο, να θεωρούμε το παιδί πανάκεια για όλα τα πράγματα. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και η Έλεν Ντούτς στο βιβλίο της, κι εξετάζει το φαινόμενο της μητρότητας κάτω από το φως της ψυχιατρικής της πείρας. Δίνει μεγάλη αξία σ' αυτή τη λειτουργία πιστεύοντας ότι μέσ' απ' αυτή η γυναίκα βρίσκει την ολοκλήρωση του εαυτού της με την προϋπόθεση όμως ότι την εκλέγει ελεύθερα και τη θέλει πραγματικά. Μόνο η γυναίκα που έχει πλήρη ισορροπία, υγεία και συναίσθηση των ευθυνών της μπορεί να γίνει «καλή» μάνα. Το παιδί αποτελεί το απατηλό δόλωμα, το απατηλό όνειρο πως, όταν θα 'ρθει, θα φέρει μαζί του την ευφορία και την πλησμονή της ζωής, τη ζεστασιά που δεν κατόρθωσαν να δημιουργήσουν μόνοι τους οι γονείς. Το παιδί βέβαια μπορεί αξιόλογα να συγκεντρώσει την αφοσίωση μιας ολόκληρης ζωής.

Οι σχέσεις ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά πρέπει να είναι βασισμένες πάνω στην ελεύθερη θέληση. Η σεξουαλική της ζωή, οι στόχοι, οι αξίες που επιδιώκει σ' αυτή τη περίπτωση, όλα θα μπορούσαν ν' αποκατασταθούν από ένα παιδί. Μπορεί να πει κανείς ότι μια γυναίκα θέλει ένα παιδί, γιατί νιώθει στερημένη από έρωτα, από έλλειψη κυριαρχίας. Πίσω από αυτή, την πλαστή φυσιοκρατία κρύβεται μια ψεύτικη κοινωνική ηθική. Το ότι

υπέρτατος σκοπός μιας γυναίκας είναι το παιδί, είναι επιχείρημα με την αξία ενός διαφημιστικού σλόγκαν.

Η δεύτερη εσφαλμένη προκατάληψη, που πηγάζει κατευθείαν απ' την προκατάληψη ότι η μητρότητα αποτελεί επαρκεί πλήρωση της ζωής μιας γυναίκας, είναι ότι το παιδί θα βρει σίγουρα την ευτυχία στην μητρική αγκαλιά (Ντε Μπωβουάρ Ν, 1979, σελ. 576-578).

Το Σύνταγμα μας καθιερώνει με το άρθρο 21 την προστασία του παιδιού. Το καθήκον να βοηθήσουμε το παιδί στα πρώτα στάδια της αναπτύξεως του, είναι μεγάλο και έχει αποφασιστική σημασία. Η μητέρα δε γεννά μόνο το παιδί αλλά είναι και η πρώτη δασκάλα του. Τα πάντα αρχίζουν από τη μητέρα ή καλύτερα από τους γονείς. Ο γάμος, ο καλός ή ο κακός επηρεάζει τη στάση της απέναντι στο παιδί. Δυστυχημένες μητέρες είναι δύσκολο, να φέρουν τις σχέσεις με το παιδί τους σε σωστή ισορροπία. Μια καλή και εσωτερικά ισορροπημένη μητέρα προκαλεί στο παιδί της αβίαστα ευχαρίστηση και προθυμία για ανάπτυξη, που μετατρέπεται σε σωματική και ψυχική ενέργεια.

Ύστερα από πολλές έρευνες, διαφωτίστηκαν οι ψυχικές σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στη μητέρα και το παιδί. Έδειξαν ότι πρέπει ν' αναθεωρήσουμε πολλές προκαταλήψεις του παρελθόντος. Πιστεύαμε στο «μητρικό ένστικτο» που ασυνείδητα κάνει τη μητέρα να αισθάνεται και να καταλαβαίνει πως πρέπει να συμπεριφερθεί στο παιδί της. Ακόμα ότι συμβάλει στην εκπαίδευση των παιδιών. Η εμπιστοσύνη στη μητρότητα ήταν τόσο μεγάλη, ώστε δε θεωρούσε κανένας απαραίτητο να προετοιμάσει τη μητέρα στις σχέσεις της με το παιδί, επειδή σαν γυναίκα διαθέτει τη διαίσθηση, ένα μεγάλο γυναικείο πλεονέκτημα.

Ανάμεσα στη μητέρα και το παιδί γίνονται διάφορες ψυχικές διαδικασίες στην πρώτη ακόμα ηλικία. Αυτές δεν προέρχονται από τα ένστικτα, αλλά από την αμοιβαία αλληλεξάρτηση που τους συνδέει σε μία συμβίωση. Το παιδί έχει ανάγκη τη μητέρα κι εκείνη αισθάνεται την ανάγκη να το αναλάβει, να το περιποιηθεί και να το μεγαλώσει. Η μητέρα μεταβιβάζει στο παιδί τις πρώτες και αποφασιστικές εμπειρίες από τις ανθρώπινες σχέσεις και εισάγει το παιδί στην κοινωνική ζωή. Το παιδί είναι εξαρτημένο από τη μητέρα. Η ψυχολογία μιλά για «μετάδοση συναισθημάτων» ανάμεσα στη μητέρα και το παιδί. Ο βαθμιαίος αποχωρισμός του παιδιού από τη μητέρα, πρέπει να πραγματοποιηθεί (Τάκαρη Ν., 1978, σελ. 120-123).

Ειδικοί επιστήμονες που έχουν κατά καιρούς ερωτηθεί, αν τα παιδιά αντιμετωπίζουν περισσότερα προβλήματα όταν η μητέρα τους εργάζεται, απάντησαν αρνητικά. Μόνο καλές επιπτώσεις πάνω στο παιδί μπορεί να έχει όταν η μητέρα εργάζεται. Τη γνώμη τους αυτή τη στηρίζουν στο γεγονός ότι η μητέρα με την εργασία της ικανοποιεί τον ψυχικό και νοητικό της κόσμο και την κάνει να συμπεριφέρεται απέναντι στα παιδιά της πιο χαρούμενα και αφοσιωμένα.

Από ψυχολογικές έρευνες έχει διατυπωθεί ότι οι μητέρες που δεν εργάζονται και δεν έχουν καμιά προσωπική δραστηριότητα που να τις

ενδιαφέρει ιδιαίτερα και να τις ευχαριστεί, είναι πιο αγχώδεις, πιο προστατευτικές και καταπιεστικές. Καθιστούν τα παιδιά τους στήριγμα της ύπαρξής τους. Φορτώνουν πάνω σ' αυτά όλα όσα δε μπόρεσαν οι ίδιες να κάνουν στη ζωή τους. Τα παιδιά όμως αισθάνονται τη λαχτάρα τους αυτή, μαζί με τα' άλλα απωθημένα τους όνειρα, ως μια αφόρητη μητρική καταπίεση.

Αυτό που έχει μεγάλη σημασία κατά τις επαγγελματικές απόψεις, είναι η μητέρα να μη θυσιάζεται. Να σκέφτεται και τον εαυτό της. Να ζει με πληρότητα και τη δική της ζωή για να μπορεί και το παιδί να κάνει το ίδιο.

Οι εργαζόμενες μητέρες, παρά τις δύσκολες συνθήκες τους, αντιμετωπίζουν με πιο σωστό τρόπο την αγωγή των παιδιών τους.

Όλοι σχεδόν οι συγγραφείς που ασχολήθηκαν με το γυναικείο πρόβλημα καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι τα οικογενειακά βάρη είναι κυρίως που εμποδίζουν τη γυναίκα να εξελιχθεί επαγγελματικά ή να πολιτευτεί γιατί η μητρότητα της κλέβει όλο τον ελεύθερο χρόνο (Δαράκη Π, 1995, σελ. 355-336).

Τέλος ας μη ξεχνάμε ότι το παιδί είναι μια προσωπικότητα που από στιγμή σε στιγμή αναπτύσσεται. Υπάρχει λοιπόν καμιά baby sitter ή έστω νηπιαγωγός στην οποία μπορείς να αναθέσεις αυτό το τόσο σοβαρό έργο της διαμόρφωσης του χαρακτήρα του παιδιού; “Η ταινία της παιδικής ηλικίας δεν προβάλλεται σε β' προβολή”, δεν θα έχουμε ξανά την ευκαιρία να διορθώσουμε τις τυχόν παραλήψεις ή τα λάθη μας.

Γι' αυτό πρέπει να θυμάται πάντα η εργαζόμενη μητέρα ότι ο χρόνος που δαπανά με τα παιδιά της είναι πιο σημαντικός από τις άλλες δουλειές οι οποίες μπορούν λίγο να περιμένουν ([www. Jesuslovesyou.gr](http://www.Jesuslovesyou.gr), 25/05/07).

E) Απουσία μητέρας από το σπίτι

Πολλοί εναντιώνονται στην καινούρια κατάσταση στη ζωή της γυναίκας και λένε ότι από τότε που εργάζεται η γυναίκα και ιδίως η παντρεμένη και μητέρα βιοποριστικά έξω από το σπίτι, πολλές ανάγκες της οικογένειας ικανοποιούνται από εξωτερικούς παράγοντες. Τα παιδιά από τους πρώτους μήνες παραδίνονται στη φροντίδα ξένων προσώπων, ύστερα στο νηπιαγωγείο και αργότερα στο σχολείο. Την φροντίδα του νοικοκυριού έχουν αναλάβει τα ραφεία, τα πλυντήρια, τα καθαριστήρια. Η περίθαλψη γίνεται πια στα νοσοκομεία και στους οίκους ευγηρίας. Όσο για την ψυχαγωγία, λίγοι την χαίρονται μέσα στην οικογένεια. Όλοι τρέχουν έξω, στα κέντρα διασκέδασης.

Τα παιδιά απομακρύνονται από το σπίτι προτού καλά- καλά ενηλικιωθούν, για δουλειά ή για σπουδές. Ζητούν και δικαιούνται να έχουν την ανεξαρτησία τους. Κι έτσι η οικογένεια χάνει πολύ γρήγορα, γρηγορότερα από άλλοτε, τα νέα μέλη της.

Το συμπέρασμα είναι ότι δε φταίει η εξωσπιτική απασχόληση της γυναίκας που η οικογένεια χάνει όλο και πιο νωρίς τα νέα μέλη της και ο δεσμός με την οικογένεια χαλαρώνει, αλλά γιατί άλλαξαν και συνεχώς αλλάζουν οι κοινωνικές δομές της ζωής. Ο συναισθηματικός και ψυχολογικός δεσμός που έδενε το παιδί παραδοσιακά με την οικογένεια σιγά-σιγά σβήνει. Και οι υπερασπιστές της οικογένειας βρήκαν τον ένοχο: η εργαζόμενη μητέρα. Λένε: «παρακινήστε τις γυναίκες να μένουν στο σπίτι και θα προσφέρεται στα παιδιά σας μια ισορροπημένη ζωή». Όταν εργάζεται είναι κακή μητέρα. Όταν δεν εργάζεται και ασχολείται μόνο με το νοικοκυριό, είναι ανεύθνη και κοινωνικά ανύπαρκτη (Τάκαρη Ν., 1978, σελ. 124-125).

Κοινωνιολόγοι και ψυχίατροι σήμερα συνιστούν στις εργαζόμενες μητέρες να αφήνουν στα παιδιά τους την ευθύνη, γυρίζοντας από το σχολείο στο σπίτι, να φροντίζει καθένα τον εαυτό του. Η απουσία της μητέρας συντελεί στη δημιουργία ενός υπεύθυνου χαρακτήρα και βάζει τα θεμέλια για την ισότιμη συμμετοχή των παιδιών στο σπίτι, στην κοινωνία.

Από στατιστικά στοιχεία δικά μας και ξένων χωρών συνάγεται ότι η γυναίκα και ιδιαίτερα η παντρεμένη αυξάνει συνεχώς τη συμμετοχή της στην παραγωγική διαδικασία. Η αύξηση αυτή δεν φαίνεται να δυσαρεστεί τα παιδιά που σιγά-σιγά συνηθίζουν αυτή την κατάσταση περισσότερο όταν έχουν ένα καλό περιβάλλον στους παιδικούς σταθμούς, στο σχολείο (Τάκαρη Ντ., 1978, σελ. 124-125).

Ο Δρ. Πίκολας Ζιλλ, ψυχίατρος, αναφέρει ότι: «Τα παιδιά των εργαζομένων γυναικών δεν νιώθουν παραμελημένα, ούτε πιο δυστυχημένα από εκείνα, που οι μητέρες τους ασχολούνται μόνο με το νοικοκυριό. Ο κυριότερος παράγοντας που επηρεάζει την ευτυχία των παιδιών, είναι οι σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στους γονείς. Όπου υπάρχουν διαταραγμένες σχέσεις, εκεί παρουσιάζονται προβλήματα στα μαθήματα και στην υγεία των παιδιών, σε μεγαλύτερο ποσοστό, από εκείνα που μεγαλώνουν σε αρμονικό περιβάλλον» (Τάκαρη Ντ, 1978, σελ. 124-125).

Από την άλλη μεριά όμως οι γυναίκες είναι σήμερα σε θέση ν' ανέβουν όλη την κλίμακα της κοινωνικής ιεραρχίας. Πολλές εργαζόμενες μητέρες νιώθουν ενοχές που δε βρίσκονται κοντά στα παιδιά τους. Νιώθουν ότι έχουν την ανάγκη της κι ότι η μάνα είναι, για τα μικρά ιδιαίτερα παιδιά, αναντικατάστατη. Έχει θεωρητικά διατυπωθεί η άποψη ότι το παιδί χρειάζεται ψυχική συγχρότιση με τη μητέρα για ν' αναπτυχθεί συγκινησιακά και κοινωνικά. Υπάρχουν όμως και επιστημονικές μαρτυρίες, πως οι γυναίκες είναι καλύτερες μητέρες αν έχουν δραστηριότητες και ενδιαφέροντα έξω από το σπίτι.

Σ' όλες τις χώρες αναζητούνται τρόποι φύλαξης και διαπαιδαγώγησης των μικρών παιδιών των εργαζόμενων μητέρων.

Παρ' όλο που η γυναίκα πήρε μέρος, με την εργασία της, στην παραγωγή, παρ' όλο που απέκτησε δικαιώματα και εκπαιδεύεται καλύτερα, οι αδικίες σε βάρος της συνεχίζονται. Και η πρώτη και μεγαλύτερη είναι ότι φορτώθηκε τριπλά βάρη ως εργαζόμενη μητέρα και νοικοκυρά, με επακόλουθο να μην της μένει

καθόλου ελεύθερος χρόνος για να μπορεί να διεκδικήσει το δίκιο της (Δαράκη Π., 1995, σελ. 352-353).

ΣΤ) Σχέση γυναίκας - άνδρα

Η οικογένεια διαμορφώθηκε πάνω σε νέα σύγχρονη βάση λόγω της αλλαγής των συνθηκών με την εξωσπιτική εργασία της γυναίκας. Οι ανισότητες όμως, ανάμεσα στον άνδρα και στη γυναίκα, εξακολουθούν να υπάρχουν παρά την ίση συμμετοχή στα οικονομικά βάρη. Ο παραδοσιακός ρόλος της γυναίκας στο σπίτι και στην οικογένεια εξακολουθεί να υφίσταται ακέραιος. Η εργαζόμενη γυναίκα έχει όλα τα βάρη και τις ευθύνες για τη διατροφή των μελών της οικογένειας για την υγιεινή και καθαρή συντήρηση του σπιτικού χώρου, για το μέγιστο και τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Είναι γνωστό ότι σε όλα αυτά η συμμετοχή του άνδρα απουσιάζει. Εκείνος είναι ολοκληρωτικά αφοσιωμένος στις επαγγελματικές του απασχολήσεις, επιδιώκει με πάθος να διακριθεί κοινωνικά και να χαίρεται σε κάθε δημιουργική του προσπάθεια για την ανάδειξη και καταξίωσή του.

Και σήμερα ακόμα, όχι μόνο στην Ελλάδα, και κυρίως στις επαρχίες, αλλά και σε πολλές υποανάπτυκτες χώρες, οι περισσότερες ανάγκες της οικογένειας περνούν από τα γυναικεία χέρια, ενώ συμμετέχει και στην καλλιέργεια της γης. Και σ' αυτόν τον τομέα δουλεύει όσο και ο άνδρας. «Η σύγχρονη γυναίκα» γράφει ο Ντράϊκορς, «είναι προϊόν χιλιάδων χρόνων γυναικείας υποταγής, αλλά από την άλλη μεριά δεν παύει να είναι προϊόν του 20^{ου} αιώνα: ένα πλάσμα ανθρώπινο που δε θέλει να είναι καλύτερο και υποταγμένο σε κανέναν» (Δαράκη Π., 1995, σελ. 354).

Ακόμα, ο ρόλος που επιβάλλει η κοινωνία στη γυναίκα θεωρείται σαν υπηρεσία που προσφέρεται στο σύζυγο. Ο άνδρας είναι υποχρεωμένος να προσφέρει στη γυναίκα του δώρα και να τη συντηρεί. Τα δικαιώματα που αποκτά η σύζυγος εκτελώντας τα καθήκοντά της, είναι οι υποχρεώσεις που ανέλαβε ο άνδρας απέναντί της. Δεν μπορεί να διαλύσει αυθαίρετα το συζυγικό δεσμό, για την αποπομπή και το διαζύγιο είναι απαραίτητη απόφαση της εξουσίας. Κάπου- κάπου ο σύζυγος υποχρεώνεται να καταβάλλει χρηματική αποζημίωση.

Έτσι για τους δύο συζύγους ο γάμος είναι την ίδια στιγμή φορτίο μα και ωφέλημα. Αλλά δεν υπάρχει αναλυγία και δικαιοσύνη.

Η νέα γυναίκα δεν ομολογεί πάντοτε μ' αυτήν την ειλικρίνεια τα αισθήματά της. Το να αγαπάει τον άνδρα της και να είναι ευτυχισμένη αποτελεί καθήκον και προς τον εαυτό της και προς την κοινωνία (Ντε Μπωβουάρ Σ., 1979, σελ. 475, 519).

Επιπλέον η γυναίκα νιώθει την ερημιά και την αποξένωση περισσότερο από τον άνδρα της, που τον απορροφούν οι υλικές ανάγκες. Ίσως να μην μπορεί να συνειδητοποιήσει και να εκφράσει αυτή τη δίψα για ανθρώπινη επαφή, αλλά

σίγουρα βιώνει την έλλειψή της. Είναι η γυναίκα που όλοι ακούμε να λέει: «δεν έχω έναν άνθρωπο να μιλήσω» η γυναίκα που παραπονιέται στον άνδρα της ότι θέλει να μιλήσουν, να κάνουν παρέα. Κ' εκείνη δεν ξέρει ακριβώς τι θέλει να του πει. Όταν του παραπονιέται, εκείνος απαντάει πως «της προσφέρει ότι της χρειάζεται, τι άλλο θέλει». Εκείνη του ζητάει να μιλήσουν για συναισθήματα. Του λέει ότι δεν τον ξέρει καθόλου, δεν ξέρει τι σκέφτεται, τι αισθάνεται. Μα εκείνος τη βεβαιώνει, πως την αγαπάει και πως όλη μέρα γι' αυτήν κοπιάζει. Την επιτυχία του θέλει να την μοιραστεί μαζί της. Τι άλλο να κάνει; Της λέει: «έλα, άστα τώρα αυτά». Απλώνει τα χέρια του να την αγκαλιάσει. Μέσα της ο θυμός θεριεύει – δεν την καταλαβαίνει. Εκείνος αισθάνεται προδομένος – δεν τον θέλει, δεν τον καταλαβαίνει. Το χάσμα της επικοινωνίας ανοίγει κι αρχίζει σιγά – σιγά να βαθαίνει. Ενώ η ίδια είχε ζητήσει το πλησίασμα, σιγά – σιγά παγώνει. Τώρα εκείνη δε θέλει την επαφή. Είναι γνωστό πόσο μεγάλο ποσοστό γυναικών δεν παίρνει καμιά ικανοποίηση από το σεξ, δεν φτάνουν ποτέ σε οργασμό και περιγράφονται από τους ειδικούς ως ψυχρές. Αφού λοιπόν, έκλεισε η πόρτα προς τον άνδρα της το μόνο διαθέσιμο πρόσωπο παραμένει το παιδί. Το διαβάζει, του «δίνει». Της φέρνει βαθμούς, «παίρνει» κι αυτή, έχει βρει σκοπό στη ζωή της: το μέλλον του παιδιού της. Αν δεν ήταν αυτό, λέει, θα είχε χωρίσει (Κατάκη Χ., 1984, σελ. 136-137).

Μετά τη δουλειά της, στο σπίτι όλα περιμένουν τη νοικοκυρά. Οι άνδρες όχι μόνο δε συμμετέχουν αλλά τα περιμένουν όλα στο χέρι από τις γυναίκες τους. Κι ας γύρισαν και οι δυο την ίδια ώρα, το ίδιο κουρασμένοι από τη δουλειά τους. Προκαταλήψεις, αντρικό «φιλότιμο» και βόλεμα φυσικά. Σε δημογραφικές έρευνες, ακόμα και σήμερα, παρουσιάζονται τα ίδια αποτελέσματα: Οι άνδρες θεωρούν εξωφρενικό ν' ασχοληθούν με τις «γυναικείες δουλειές» του σπιτιού. Και οι ίδιες οι γυναίκες λένε ότι θα «έπεφτε στα μάτια τους» ο άνδρας τους αν π.χ. έπλενε πιάτα.

Κι αν ένα χαρακτηριστικό ποσοστό από τα αποτελέσματα της έρευνας του Αθηναϊκού Ινστιτούτου Του Ανθρώπου που αναφέραμε και πιο πριν: Στη ερώτηση: «ποιος πλένει στο σπίτι σας τα πιάτα;» απάντησαν:

93% η σύζυγος

6% άλλα πρόσωπα

1% ο σύζυγος

Είναι χαρακτηριστικό ότι το τόσο απλό «και οι δύο» είναι ανύπαρκτο και ακατανόητο στην ελληνική κοινωνία. Γιατί πέρα από την καταφανή αδικία που γίνεται σε βάρος της εργαζόμενης γυναίκας, πόσο αλήθεια διαφορετικές θα ήταν οι σχέσεις άνδρα και γυναίκας, κι αν οι δουλειές γινόντουσαν αυτονόητα και από τους δύο. Πόσο απελευθερωτικό θα ήταν αυτό για τη γυναίκα και πόσο ανθρώπινο για τον άνδρα. Όμως τώρα τα πράγματα έχουν διαφορετικά. Και φτάνει κανείς να απορεί πώς είναι δυνατόν, οι άνδρες που είναι οι καλύτεροι μάγειρες (έτσι μας μαθαίνουν, δηλαδή και στον ίδιο μας το ρόλο έχουμε αποτύχει κι εκεί οι άνδρες ...σκίζουν), οι καλύτεροι μάγειρες λοιπόν πως είναι δυνατόν στο σπίτι τους, να μην είναι σε θέση να πάρουν το φαΐ από την

κατσαρόλα και να το βάλουν στο πιάτο τους (Νικολαΐδου Μ., 1981, σελ. 44-45).

Είναι ολοφάνερο πόσο εποικοδομητικό για την ευτυχία του ζευγαριού θα ήταν αν άνδρας και γυναίκα επαναπροσδιόριζαν το ρόλο τους μέσα στην οικογένεια, ώστε να έχουν και τα παιδιά ένα καθημερινό ζωντανό παράδειγμα δημοκρατικής διαβίωσης όλων των μελών μέσα στην οικογένεια. Κοινά προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι εργαζόμενες γυναίκες: απαιτούν από την πολιτεία να εφαρμοστούν μέτρα που να τις ανακουφίζουν, όπως βρεφονηπιακοί σταθμοί, εστιατόρια, πλυντήρια, καθαριστήρια, υπηρεσίες συντήρησης νοικοκυριών. Ακόμα κι αν δημιουργηθεί ένα τέτοιο καθεστώς που θα τα παρέχει όλα αυτά, πάντα θα μένουν ορισμένα οικογενειακά και οικιακά καθήκοντα που κάποιος θα πρέπει να τα εκτελεί. Εξευτελισμός δεν είναι να κάνεις μια οποιαδήποτε δουλειά που είναι ανάγκη να γίνει, γιατί απ' αυτήν εξαρτάται η υγεία και η καλή ζωή όλη της οικογένειας, αλλά να δέχεσαι να την κάνει προς όφελός σου κάποιος άλλος, στη θέση σου. Κι αυτός ο άλλος να είναι πάντα μόνο η εργαζόμενη, η κουρασμένη μάνα και σύζυγος (Δαράκη Π., 1995, σελ 477-479).

Η βοήθεια των ανδρών ολοένα αυξάνει στα νέα ζευγάρια. Τα Γυναικεία Κινήματα πολλών χωρών, κυρίως ευρωπαϊκών, έχουν υιοθετήσει μια σταυροφορία για να πειστούν οι άνδρες να βοηθούν στις οικιακές υποχρεώσεις, να μοιράζονται με τη γυναίκα τους τις ευθύνες για την ανατροφή των παιδιών και όλες εκείνες τις εργασίες που χρειάζεται ένα σπιτικό για να λειτουργήσει. Διαφορετικά, αυτά τα οικιακά καθήκοντα συνεχίζουν να αποτελούν γυναικεία μόνο ευθύνη, τότε οι όποιοι αγώνες των γυναικών θα είναι ατελέσφοροι και η γυναίκα θα είναι πάντα η σκλάβα των μελών της οικογένειας. Με το μοίρασμα των ευθυνών για την αρμονική λειτουργία της οικογένειας και οι δύο σύζυγοι θα έχουν περισσότερο ελεύθερο χρόνο για να τον διαθέτουν για ψυχαγωγία, πνευματική καλλιέργεια, φιλικές συντροφιάς. Έτσι θα πάψει και η γυναίκα να παραπονιέται, να γκρινιάζει, να υποτιμάται και να είναι στόχος, διπλής εκμετάλλευσης και από τον εργοδότη και από την οικογένεια.

Οι ψυχολόγοι αναφέρονται συχνά στη σημασία της ύπαρξης ελεύθερου χρόνου και για τον άνδρα και για την γυναίκα, που όταν χρησιμοποιείται σωστά εξασφαλίζει ψυχική υγεία και προφύλαξη από την αλλοτρίωση της εξουθενωτικής βιοπάλης. Ο ελεύθερος χρόνος είναι ένας κερδισμένος χρόνος, είναι ένα πολύτιμο κεφάλαιο που όταν αξιοποιείται σωστά και αποδοτικά συμβάλλει στην ουσιαστική ευτυχία του ζευγαριού (Δαράκη Π., 1995, σελ. 477-479).

ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΩΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ

2.3.1 Ιστορική αναδρομή του ρόλου της γυναίκας ως εργαζόμενη

Το παγκόσμιο κίνημα για την τοποθέτηση της γυναίκας στην θέση που δικαιούται να καταλάβει στην κοινωνική και πολιτική ζωή έχει πολλές βαθιές ρίζες και από πολλές πηγές αντλεί την δύναμη του. Το βαθύτατο αυτό ηθικό κίνημα θα προάγει πολιτικά όλο το ανθρώπινο γένος, η Ελλάς το θεωρεί αίτημα του δικού της εθνικού πολιτισμού και το Ελληνικό Σύνταγμα άνοιξε ήδη τις νομικές θύρες του για αυτό. Η συνείδηση της ισοτιμίας πρέπει με την κοινωνική αλλαγή να ριζώσει σε όλο το λαό.

Η θέση της εργαζόμενης Ελληνίδας δεν έχει ακόμα πλήρως καθοριστεί στα σημερινά οικονομικά και κοινωνικά δεδομένα του Ελληνικού χώρου, εξακολουθούν να υπάρχουν αμφισβητήσεις ως προς τις ικανότητες, την αξία της και την συμμετοχή της στην παραγωγή. Αίτημα και στόχος της να απελευθερωθεί από τα πατροπαράδοτα έθιμα της ταπεινωτικής διάκρισης και την ντροπή ότι είναι γυναίκα. Όμως πάνω από όλα θα απελευθερωθεί από τον ίδιο της τον εαυτό, που είναι δεμένος με προκαταλήψεις, συνήθειες και ταμπού αιώνων, και ύστερα να θέσει το πρόβλημά της και να προσπαθήσει να γίνει αντιληπτό στους συνανθρώπους της (Τακαρη Ντ., 1978,σελ 26-30).

«Αν το μέλλον μπορέσει να γκρεμίσει τεχνητά εμπόδια στις τάξεις, στις φυλές, στις θρησκείες, ο άντρας και η γυναίκα θα καταλάβουν την ίδια την ανθρώπινη φύση που υπάρχει μέσα τους και θα βρουν ότι έχουν ίδιες αξίες και δικαιώματα».

Το παγκόσμιο κίνημα για την τοποθέτηση της γυναίκας στην θέση που δικαιούται να καταλάβει στην κοινωνική και πολιτική ζωή έχει πολλές βαθιές ρίζες και από πολλές πηγές αντλεί την δύναμη του. Το βαθύτατο αυτό ηθικό κίνημα θα προάγει πολιτικά όλο το ανθρώπινο γένος, η Ελλάς το θεωρεί αίτημα του δικού της εθνικού πολιτισμού και το Ελληνικό Σύνταγμα άνοιξε ήδη τις νομικές θύρες του για αυτό. Η συνείδηση της ισοτιμίας πρέπει με την κοινωνική αλλαγή να ριζώσει σε όλο το λαό.

Η θέση της εργαζόμενης Ελληνίδας δεν έχει ακόμα πλήρως καθοριστεί στα σημερινά οικονομικά και κοινωνικά δεδομένα του Ελληνικού χώρου, εξακολουθούν να υπάρχουν αμφισβητήσεις ως προς τις ικανότητες, την αξία της και την συμμετοχή της στην παραγωγή. Αίτημα και στόχος της να απελευθερωθεί από τα πατροπαράδοτα έθιμα της ταπεινωτικής διάκρισης και την ντροπή ότι είναι γυναίκα. Όμως πάνω από όλα θα απελευθερωθεί από τον ίδιο της τον εαυτό, που είναι δεμένος με προκαταλήψεις, συνήθειες και ταμπού αιώνων, και ύστερα να θέσει το πρόβλημα της και να προσπαθήσει να γίνει αντιληπτό στους συνανθρώπους της (Τακαρη Ντ., 1978,σελ 26-30).

A) Εργασιακές νίκες της γυναίκας

1. 8 Μαρτίου 1910: Παγκόσμια Ημέρα της Γυναίκας, Ημέρα μνήμης και τιμής στους αγώνες των γυναικείων κινημάτων. Διεκδίκηση ευκαιριών σε όλους τους τομείς, μόρφωση, δουλειά, επαγγελματική εξέλιξη, στη συμμετοχή στα δημόσια πράγματα
2. Μετά τον 1^ο παγκόσμιο πόλεμο και ξεκίνημα του 20ου αιώνα, άρχισε να αναγνωρίζεται σταδιακά το δικαίωμα των γυναικών στο « εκλέγειν και εκλέγεσθε»
3. Ελλάδα, Σύνταγμα του 1864, καθιέρωσε την αρχή της ισότητας και την αρχή της καθολικής ψηφοφορίας, δεν απένειμε πολιτικά δικαιώματα
4. Ελλάδα, Σύνταγμα 1927, έμμεση απονομή πολιτικών δικαιωμάτων στις γυναίκες
5. Ο νόμος 2159, καθιέρωνε την ισοπολιτεία των γυναικών ως εκλογέων (www.prime.minister.gr/index.php.25/7/2007)

Στις 8 Μαρτίου 1857, οι εργαζόμενες στις βιοτεχνίες ενδυμάτων της Νέας Υόρκης διοργάνωσαν πορείες και πικετοφορία, απαιτώντας καλύτερες συνθήκες εργασίας και ωράριο των 10 ωρών και ισότιμα δικαιώματα για τις γυναίκες. Το συγκεντρωμένο πλήθος δέχθηκε επίθεση από την αστυνομία και διαλύθηκε. Πενήντα ένα χρόνια αργότερα οι αδερφές τους, στις βιομηχανίες της Ν. Υόρκης διαδήλωσαν πάλι με αυτό τον τρόπο τιμώντας την διαμαρτυρία του 1857, απαιτώντας το δικαίωμα ψήφου και το τέλος της παιδικής εργασίας και «των sweetshop». Η αστυνομία ήταν πάλι εκεί.

B) Νομοθετικό πλαίσιο

Πραγματικά η διακήρυξη της Συνδιασκέψεως του 1975, για την ισότητα ευκαιριών ανδρών και γυναικών, υπογράμμισε, πως η θέση της γυναίκας δεν μπορεί να αλλάξει χωρίς να μεταβληθεί ο ρόλος των ανδρών στην κοινωνία και στην οικογένεια. Για το θέμα αυτό πρέπει να μεταβληθεί η γενική νοοτροπία, αλλά και οι κοινωνικοί και οικονομικοί συντελεστές (Βουτήρας Στ., 1981,σελ 42).

2.3.2. Ο ρόλος της γυναίκας ως εργαζόμενη στη σύγχρονη κοινωνία.

Η βιομηχανική επανάσταση η οποία συνέβαλε στην αναθεώρηση και στην κατάρριψη πολλών οικογενειακών θεσμών και ιδεών, και το φεμινιστικό κίνημα της δεκαετίας του '70 συντέλεσαν την έξοδο της γυναίκας στον εργασιακό χώρο. Οι απαιτήσεις της σημερινής κοινωνίας και οι αυξημένες οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει η οικογένεια επέβαλλαν την εργασία στην μητέρα.

Έτσι η γυναίκα της σημερινής εποχής έχει να επιτελέσει πολλούς ρόλους: Πάνω από όλα είναι γυναίκα, επίσης είναι σύζυγος, νοικοκυρά, μητέρα, και υπάλληλος. Λογικό λοιπόν είναι, κάποιοι ρόλοι να αποδυναμώνονται ή να μην εφαρμόζονται πολύ σωστά και από την άλλη η γυναίκα αντιμετωπίζει κάποια προβλήματα από την ύπαρξη τόσων ρόλων στην ζωή της. Μερικά από τα προβλήματα αυτά είναι τα εξής:

1. αρμονική συνύπαρξη των ρόλων.
2. ταυτόχρονη επιτέλεση αυτών των ρόλων.
3. πρέπει να αντιμετωπίσει και ίσως να πολεμήσει τις αντιλήψεις που συνεχίζουν να θέλουν την γυναίκα στο σπίτι κοντά στα παιδιά της.

Ο καταμερισμός της εργασίας στις κοινωνίες μπορεί να αντανακλά "προκαταλήψεις ρόλων", δηλαδή μια διαδικασία μάθησης με την οποία ορισμένα βιολογικά ή γενετικά χαρακτηριστικά των ατόμων συνδέονται με ορισμένους ρόλους. Είναι αποδεκτό, χωρίς αμφιβολία, ότι οι διακρίσεις στην αγορά εργασίας εμφανίζονται σαν μια επίπτωση μιας ευρύτερης διαδικασίας που είναι η δημιουργία της "προκατάληψης ρόλου". Αυτό δείχνει και τη δυσκολία που υπάρχει όσον αφορά βασικές αλλαγές στο θέμα της συμμετοχής των γυναικών στην απασχόληση. Έτσι οι αλλαγές όχι μόνο στην κατάρτιση ή στους εργασιακούς θεσμούς αλλά και στις αντιλήψεις είναι αυτές που έχουν ιδιαίτερη σημασία (μέσω της δια βίου κοινωνικοποίησης). Οι αλλαγές που συντελούνται σήμερα στον κοινωνικό ρόλο των γυναικών, τόσο στο πλαίσιο της οικογένειας όσο και στη θέση της στις πολιτικές και οικονομικές δομές της κοινωνίας, είναι ένα θέμα που έχει προβληματίσει πολλούς, ειδικούς και μη (Plantenga J,1994, σελ 50-54).

Όπως όλοι γνωρίζουμε, η δραματική αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στη μισθωτή απασχόληση είναι το χαρακτηριστικό των περισσότερων χωρών της Ευρώπης κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών.

Εντούτοις, είναι ταυτόχρονα παράδοξο ότι η μείωση των ανισοτήτων και διακρίσεων στην αγορά εργασίας ανάμεσα στους άνδρες και γυναίκες είναι ελάχιστη. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι το σημαντικό χάσμα των αμοιβών ανάμεσα στους άνδρες και στις γυναίκες, η κατάτμηση της αγοράς εργασίας, οι λιγότερο ασφαλείς συνθήκες των συμβάσεων κ.ά.

Σε όλες τις χώρες επίσης η συμπεριφορά που σχετίζεται με τη γυναικεία αγορά εργασίας αλλάζει με γρήγορους ρυθμούς. Σήμερα η απόκτηση του

πρώτου παιδιού δεν σημαίνει αυτόματα και το τέλος της επαγγελματικής ζωής της γυναίκας. Άλλες γυναίκες συνεχίζουν να δουλεύουν, ή σταματούν μετά και το δεύτερο παιδί, άλλες μένουν προσωρινά στο σπίτι, ενώ ένα ποσοστό γυναικών προσπαθούν να συνδυάσουν την μισθωτή εργασία εκτός σπιτιού με τις νέες υποχρεώσεις της φροντίδας των παιδιών μειώνοντας το χρόνο απασχόλησης τους. Οι εξελίξεις αυτές δεν έχουν οδηγήσει σε ουσιαστική ισότητα στην αγορά εργασίας. Ο διαχωρισμός ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες υπάρχει ακόμα καθώς επίσης και οι διαφορές στις οικονομικές αποδοχές και στη φύση της εργασίας.

Οι γυναίκες εκπροσωπούνται ευρέως στην άτυπη απασχόληση ενώ οι άνδρες απασχολούνται σε θέσεις πλήρους απασχόλησης. Η ευελιξία των εργασιακών σχέσεων, στα πλαίσια των άτυπων μορφών εργασίας διευκολύνει την είσοδο των γυναικών στην αγορά εργασίας. Οι σχέσεις εργασίας του τύπου της μερικής απασχόλησης έχουν τα μειονεκτήματα της χαμηλής αμοιβής, της περιορισμένης ασφάλισης και την έλλειψη για προοπτική καριέρας.

Στο σύνολο των ανθρώπων που έχουν μερική απασχόληση, το μεγαλύτερο ποσοστό έχουν οι γυναίκες, ενώ για τους άνδρες η μερική απασχόληση αποτελεί ένα προσωρινό φαινόμενο στην αρχή της επαγγελματικής τους ζωής. Για τις γυναίκες αντίθετα είναι ένας τρόπος να συνδυάσουν την μισθωτή εργασία με τις ευθύνες και την φροντίδα των παιδιών στο σπίτι. Η μερική απασχόληση βελτιώνει ποσοτικά μόνο την θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας, ενώ ποιοτικά δεν βελτιώνει τη θέση τους και δεν αλλάζει τις κοινωνικές διακρίσεις στην εργασία.

Βέβαια η μερική απασχόληση προσφέρει την δυνατότητα παράλληλης συμμετοχής στην αγορά εργασίας και στην οικογένεια. Επιτρέπει στους άνδρες και στις γυναίκες να έχουν μία χωρίς διακοπές συμμετοχή, δίνοντας την δυνατότητα να ξεφύγει κάποιος από την ανεργία, διαμορφώνοντας μία ισόρροπη σχέση ανάμεσα στην εργασία και την φροντίδα των παιδιών, του σπιτιού και της οικογένειας (Plantenga J, 1994, σελ 50-54).

Α) Οι λόγοι που βρίσκει μια έγγαμη γυναίκα δουλειά είναι οι εξής:

1. θέλει να βοηθήσει οικονομικά την οικογένεια της.
2. θέλει να νιώθει χειραφετημένη και ανεξάρτητη, διαχειριζόμενη η ίδια τα χρήματα της.
3. θέλει να συντηρήσει την οικογένεια της, αν είναι διαζευγμένη ή χήρα.
4. αν ο σύζυγος της είναι άνεργος, τότε αναγκάζεται να βρει η ίδια εργασία (www.paroysas.gr, 27/09/2007).

Κατά την Jeannette Laot, η εργασία των γυναικών συναρτάται με την εικόνα της γυναίκας που παρουσιάζουν τα κείμενα, ο κινηματογράφος, η γλώσσα με το ρόλο της στην κοινωνία, τις αλλοτριωμένες θέσεις εξουσίας και εξαρτήσεως με τις δομές που προσδιορίζουν την γυναίκα, την ευνοούν, την μειώνουν, την καταπιέζουν, με την νοοτροπία την παιδεία το σεξ.

Ο πρώτος λόγος της υπερεκμεταλλεύσεως των γυναικών στην επιχείρηση είναι η έλλειψη της επαγγελματικής εξειδικεύσεως. Γιατί οι γυναίκες προσβλέπουν μάλλον σε συνδυασμό προς το γάμο και την τεκνοποίηση. Τελευταία βέβαια ακολουθούν σπουδές. Ίσως και να είναι περισσότερες από τα αγόρια, αλλά οι σπουδές δεν είναι συνήθως τεχνικού επιπέδου, είναι στα γράμματα και τις κοινωνικές επιστήμες που προσφέρουν λιγότερες διεξόδους.

Η γυναίκα λοιπόν, παλεύει ανάμεσα στα δυο αυτά συναισθήματα: της εργασίας και της ανεξαρτησίας, της φιλοδοξίας από τη μια, και της εκπληρώσεως της αποστολής της σαν μητέρας και συζύγου από την άλλη. Αυτό οδηγεί κατά την Laot, είτε σε αποθάρρυνση ,είτε σε εξέγερση, είτε σε ψυχώσεις(Βουτήρας Στ., 1981, σελ. 106).

Πάντως όλα δείχνουν ότι η εργαζόμενη γυναίκα μπορεί και θέλει, και τώρα πια έχει μπει στην διαδικασία της χειραφετήσεως της. Μια διαδικασία ίσως αργή, αλλά αμετάτρεπτη, γιατί οι υπάρχουσες κοινωνικές δομές καθώς και η αντρική νοοτροπία και συμπεριφορά την εμποδίζουν να απελευθερωθεί από το πνεύμα των αναχρονιστικών αντιλήψεων και παλαιών προτύπων συμπεριφοράς. Όμως το ζύπνημα της γυναίκας έχει αρχίσει και συνεχίζεται με την έξοδο της από το σπίτι για την συμμετοχή της στην ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση ή την ένταξη της στο οικονομικά ενεργό δυναμικό. Τα εμπόδια που αντιμετωπίζει στις προσπάθειες της αυτές καθώς και η άνιση μεταχείριση της στην εργασία, παράλληλα με την καταστρατήγηση των προστατευτικών της νόμων, της δημιουργούν τις πρώτες αντιδράσεις γιατί καταλαβαίνει ότι δεν είναι ένα ελεύθερο άτομο, αλλά ένας άνθρωπος που καταπιέζεται από παντού, συνειδητοποιεί την αδικία και διαμορφώνει μια νέα ψυχολογία, ικανή να αντιμετωπίσει τον εχθρικό αυτό κόσμο. Γι' αυτό η μορφωμένη και εργαζόμενη γυναίκα ωριμάζει ποιο γρήγορα από τις άλλες γυναίκες και πρώτη αυτή δοκιμάζει να απελευθερωθεί (Τάκαρη Ντ.,1978, σελ 266)

Β) Δυσκολίες εργαζόμενων γυναικών

Ας δούμε τώρα ποια ήταν τα προβλήματα των γυναικών. Πρώτη και γενική παρατήρηση: οι γυναίκες έβρισκαν μεγάλη δυσκολία στο να τους αναγνωριστεί το δικαίωμα στην μισθωτή εργασία, τον κατεξοχήν τομέα των κοινωνικών αξιών και οικονομικών συναλλαγών. Δεύτερη δυσκολία ήταν να ξεφύγουν από συγκεκριμένους κλάδους που τους αντιστοιχούσαν αποκλειστικά τα περίφημα «γυναικεία επαγγέλματα».

Μια τρίτη παρατήρηση αποτελεί ότι η είσοδος των γυναικών στην αγορά εργασίας συντελέστηκε με ρυθμούς που διέφεραν από κοινωνία σε κοινωνία: Παρατηρούμε επιταχύνσεις και οπισθοδρομήσεις, τάσεις άλλοτε μεγάλης διάρκειας και άλλοτε μικρής. Οι τελευταίες όμως συνδέονται με την γενικότερη οικονομική κατάσταση της χώρας. Ποιος είναι ο ρόλος της οικονομικής ύφεσης; Οι οικονομικές κρίσεις συντείνουν αναπόφευκτα στην απομάκρυνση των γυναικών από την αγορά εργασίας, ή αντίθετα, όπως φαίνεται συχνά, να είναι

ο κανόνας, ή ύφεση οδηγεί σταδιακά στην αύξηση της γυναικείας μισθωτής εργασίας απαραίτητης κυρίως στην περίπτωση των νοικοκυριών που δεν διαθέτουν ένα μόνιμο βοηθητικό πόρο (Petro M., 1988, σελ 70)

«Μονάχα με την εργασία η γυναίκα κατόρθωσε να περιορίσει την απόσταση που την χωρίζει από το αρσενικό. Μονάχα με την εργασία θα εξασφαλίσει μια συγκεκριμένη ελευθερία» (Ντε Μπωβουάρ, Σ. 1979, σελ.735)

Υπάρχει όμως μια λειτουργία που είναι αδύνατον σήμερα να εκδηλωθεί ελεύθερα, η μητρότητα. Στην Αγγλία και στην Αμερική μπορεί να την αποφεύγει χάρη στα μέσα που προσφέρει ο έλεγχος των γεννήσεων. Στην Γαλλία καταφεύγει σε βασανιστικές πολυδάπανες εκτρώσεις. Πολλές φορές απομένει άθελα της με ένα παιδί, με αποτέλεσμα την καταστροφή της επαγγελματικής σταδιοδρομίας της . Αυτό σημαίνει πως η γυναίκα δεν μπορεί να γίνει μάνα όταν το θελήσει (Ντε Μπωβουάρ Σ., 1979, σελ 747).

2.3.3. Ισότητα στην εύρεση εργασίας- Ισότητα και ανταγωνισμός των δύο φύλων

Η ισότητα των φύλων είναι αίτημα παλιό... γιατί η πρώτη προσπάθεια για την ισότητα άρχισε το 19^ο αιώνα και μάλιστα τις τελευταίες δεκαετίες του (Μαραγκοπούλου –Γιωτοπούλου Α., Διαφυλικές σχέσεις «σεμινάριο», σελ 17).

A) Το αίτημα για ίσα πολιτικά δικαιώματα

Τα πρώτο αίτημα των γυναικών, όταν άρχισαν να αντιδρούν οργανωμένα, εκτός από την βελτίωση των όρων εργασίας, ήταν η απόκτηση ίσων πολιτικών δικαιωμάτων, δηλαδή να αρχίσουν να είναι πολίτες και οι γυναίκες. Ορθά διέγνωσαν ότι αυτό θα ήταν το κλειδί για τις επόμενες κατακτήσεις. Διότι οι άντρες πολιτευόμενοι που κρατούν στα χέρια τους την εξουσία, υπολογίζουν τους ανθρώπους ανάλογα με την επιρροή που μπορούν να έχουν στην δική τους εκλογή. Αν η γυναίκα είναι ψηφοφόρος κατά ανάγκη πρέπει να ακούγεται. Και αν η γυναίκα έχει η ίδια εξουσία πολιτική, δηλαδή όχι απλώς εκλέγει αλλά και εκλέγεται, σε ουσιαστικά μάλιστα ποσοστά, τότε η θέση της μπορεί να αλλάξει πάρα πολύ στην κοινωνία. Τότε μπορεί να έχει φωνή για την λήψη αποφάσεων ,για θέματα τα οποία ορίζουν την τύχη όλων μας, επομένως και των γυναικών και των παιδιών τους. Γι' αυτό και το πρώτο γυναικείο κίνημα ελέγετο των «σουφραζέτων» από το suffrage που θα πει ψήφος στα εγγλέζικα.

1. Ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος υπήρξε ο πρώτος μεγάλος σταθμός για την εξέλιξη των γυναικών γιατί οι άνδρες είχαν φύγει στο μέτωπο και οι γυναίκες έμειναν πίσω για να καλύψουν όλες τις δουλειές που έκαναν οι άνδρες.
2. Δεύτερος σταθμός ήταν ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος
3. Γαλλική Διακήρυξη
4. Αμερικανική Διακήρυξη ανεξαρτησίας
5. Παγκόσμια Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου

(Μαραγκοπούλου- Γιωτοπούλου Α., Διαφυλικές σχέσεις «σεμινάριο»,σελ. 17)

Στο θέμα της σημασίας των στρατηγικών και ίσων ευκαιριών στην απασχόληση υπάρχει μια σειρά κύριων θεμάτων που αναδεικνύονται:

Έτσι, υπάρχει μια μακρόχρονη αντιδικία αναφορικά με το αν οι πολιτικές ισότητας είναι μια περισσότερο ή λιγότερο επιτυχής στρατηγική για την προώθηση των συμφερόντων των γυναικών, ή αν η ρύθμιση ειδικής μεταχείρισης των γυναικών στη βάση των διαφορών τους με τους άνδρες.

Επίσης, υπάρχει το ερώτημα μήπως οι αλλαγές στην θέση των γυναικών στην απασχόληση χρειάζεται μια αναθεώρηση της σκέψης της σχέσης ανάμεσα στις φιλελεύθερες ατομιστικές και τις σοσιαλιστικές συλλογικές στρατηγικές;

B) Ανισότητα μεταξύ των γυναικών

Το θέμα των σημαντικών διαφορών ανάμεσα στην κοινωνική κατηγορία «γυναίκες» αναφορικά με την συμμετοχή τους στην απασχόληση μπορεί είτε να έχει τη μορφή των διαφορών που υπάρχουν ανάμεσα στους άνδρες είτε μπορεί να είναι διαφοροποιημένες.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η διαφοροποίηση ανάμεσα στην μερική και πλήρη απασχόληση. Η μερική απασχόληση είναι η κατηγορία με το μεγαλύτερο ποσοστό ανάπτυξης και έχει τις χειρότερες συνθήκες απασχόλησης και αμοιβές. Οι νέες, υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου γυναίκες έχουν το λιγότερο χάσμα με τους άνδρες της ίδιας ηλικίας, ενώ οι μεγαλύτερης ηλικίας και χαμηλότερου εκπαιδευτικού επιπέδου γυναίκες, έχουν τις μεγαλύτερες διαφορές με τους άνδρες της ίδιας ηλικίας.

Αυτό σημαίνει μια σημαντική μορφή ανισότητας ανάμεσα στις ίδιες τις γυναίκες και η οποία στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα μπορούσε να μειωθεί σημαντικά αν εφαρμόζονταν κατάλληλες πολιτικές (Walby, 1997, σελ 46).

Γ) Μετα – Φορντισμός

Οι αλλαγές που παρατηρούνται στις εργασιακές σχέσεις, επηρεάζουν τις καθιερωμένες σχέσεις ανάμεσα στα δύο φύλα. Στις αναπτυσσόμενες καπιταλιστικές κοινωνίες τα ποσοστά συμμετοχής των γυναικών στην οικονομία αυξάνουν. Αλλά και στις αναπτυσσόμενες η γυναικεία εργασία αποτελεί τη βάση της βιομηχανικής ανάπτυξης. Όπως υποστηρίζει ο Hossfield, «ο νέος διεθνής διαχωρισμός της εργασίας» στηρίζεται όλο και περισσότερο στο φύλο.

Παράλληλα στις «μετα-βιομηχανικές» κοινωνίες η κυριαρχία του τομέα των υπηρεσιών στην εργασία – οικονομία, στηρίζει την γυναικεία απασχόληση. Στις κοινωνίες αυτές αναπτύσσεται η μερική απασχόληση, μια μορφή απασχόλησης ιδιαίτερα «γυναικείας». Εγκαταλείπεται το παραδοσιακό μοντέλο του «άνδρα εργαζόμενου-τροφοδότη» στην οικογένεια, ενώ παρατηρείται αύξηση των γυναικείων μονογονεϊκών οικογενειών.

Υπάρχει αξιοσημείωτη αντιπαράθεση στο θέμα αν οι πρόσφατες αλλαγές στην απασχόληση αποτελούν επίπτωση της αλλαγής από το φορντικό σε μετα-φορντικό τρόπο παραγωγής.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό είναι η τάση για αποκέντρωση ορισμένων πλευρών της λήψης αποφάσεων ενώ ο χρηματοοικονομικός έλεγχος παραμένει (www.alkistis-equal.gr, 22/01/2008).

Δ) Κατακτήσεις εργαζόμενης γυναίκας

1. Οπωσδήποτε αποτελεί κατάκτηση για την εργαζόμενη γυναίκα ή εξίσωση των κατώτατων ημερομισθίων, αν και εξακολουθεί να υπάρχει μεγάλη διαφορά ανάμεσα στο μέσο όρο αμοιβής των αντρών και γυναικών, αναφορικά με τους μισθούς και τα ημερομίσθια. Υπάρχει ένα μεγάλο σχετικά άνοιγμα ανάμεσα στις αμοιβές των δύο φύλων που, σιγά-σιγά, πρέπει με την άγρυπνη παρακολούθηση και την αγωνιστικότητα των γυναικών να μικραίνει, ώστε να περιοριστεί όσο το δυνατόν, σε ελάχιστα όρια ανοίγματος, ώσπου κάποτε να έρθει η πραγματική εξίσωση των αμοιβών και ανταμοιβών, γενικότερα μεταξύ αντρών και γυναικών.
2. Γι' αυτό η κοινωνία έχει την υποχρέωση να δημιουργήσει καλύτερες και ευνοϊκότερες συνθήκες εργασίας ώστε να μπορεί η γυναίκα να συνδυάζει την κοινωνική παραγωγική της δραστηριότητα με τις οικογενειακές της υποχρεώσεις που θα μοιράζονται, αναλογικά σε όλα της τα μέλη. Κύρια κατεύθυνση στο τομέα αυτό είναι: η προγραμματισμένη αύξηση και τελειοποίηση των κοινωνικών μορφών βοήθειας προς την οικογένεια εκ μέρους της πολιτείας, δηλαδή η ανάπτυξη του δικτύου βρεφονηπιακών ιδρυμάτων καθώς και διάφορων άλλων εξυπηρετήσεων στους εργαζόμενους γονείς
3. Αλλά για να πραγματοποιηθεί η ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα χρειάζεται να γίνουν βαθύτερες αλλαγές. Βαθιά ριζική αλλαγή στις δομές της κοινωνίας ως προς την θέση της γυναίκας κυρίως στον ρόλο της μέσα στην οικογένεια. Στον οικονομικό τομέα η ισότητα θα βοηθήσει, με την οικονομική ανεξαρτησία των γυναικών, στην εσωτερική μεταμόρφωση των ανθρώπων, που αυτή εν τη συνεχεία θα φέρει την κοινωνική ισότητα (Τάκαρη Ντ.,1978,σελ 266)

Η Ευρωπαϊκή ενοποίηση έχει επιφέρει αλλαγές σε πολλούς τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Εντούτοις, στη σημερινή Ευρώπη οι εργαζόμενοι ωφελούνται άνισα, με κριτήριο το φύλο, στο πλαίσιο της αγοράς εργασίας: ειδικότερα αναφερόμαστε στις ευκαιρίες για απασχόληση στην εκπαίδευση και κατάρτιση, στην πρόσβαση στην αγορά εργασίας και στις υψηλά αμειβόμενες και υψηλού γοήτρου θέσεις. Το δίκαιο, αλλά και οι αποφάσεις για τη λήψη μέτρων πολιτικής πρέπει να λάβουν υπόψη τις αναλύσεις άλλων επιστημονικών κλάδων που ασχολούνται με τα θέματα αυτά.

Το πρόβλημα όμως της ύπαρξης ανισοτήτων διαχέεται και μέσα στην ίδια κοινωνική κατηγορία των γυναικών δεδομένου ότι ορισμένες ομάδες γυναικών ωφελούνται περισσότερο. Η επισήμανση κάποιων σημαντικών νέων δεδομένων που αφορούν τη γυναικεία απασχόληση είναι απαραίτητη. Αυτά είναι:

Πρώτο: Η διεύρυνση της νομοθετικής ερμηνείας, της εφαρμογής και των κυρώσεων των υπαρχουσών οδηγιών για την ίση μεταχείριση,

Δεύτερο: Η συνεχιζόμενη τάση για αύξηση των ποσοστών συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας ανεξάρτητα από την πραγματικότητα που

δημιουργείται μετά την Ευρωπαϊκή ενοποίηση. Το πρόβλημα που τίθεται εδώ είναι πώς θα αντιμετωπιστεί η προσφορά με νέα μέτρα πολιτικής σε δύο κυρίως θέματα: στον τομέα της κατάρτισης, που θα είναι προσανατολισμένη στις γυναίκες και σε υποδομές κατάλληλες ώστε να επιτρέπουν στις γυναίκες να έχουν τις ίδιες, με τους άνδρες, προϋποθέσεις πρόσβασης στην αγορά εργασίας.

Τρίτο: Η μείωση της ζήτησης στο βιομηχανικό τομέα που έχει οδηγήσει σε πλεόνασμα του γυναικείου εργατικού δυναμικού με επακόλουθο τη δημιουργία επιπλέον θυλάκων υψηλής ανεργίας.

Τέταρτο: Η υποαπασχόληση των γυναικών μέσω της «ακούσιας» μερικής απασχόλησης και την αυστηρότητα σε σχέση με τις οικογενειακές και γονικές άδειες. Αυτά αποτελούν μια σημαντική απώλεια θέσεων για τις γυναίκες υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου σε δυναμικά εξελισσόμενους τομείς της οικονομίας (Beechey 1977, Breugel 1979, σελ. 60-73).

Γενικότερα, το ζήτημα της θέσης της γυναίκας συνήθως αντιμετωπίζεται από δύο πλευρές: είτε ως μέρος μιας σε παγκόσμιο επίπεδο αλλαγής των προτύπων της οικογένειας είτε ως εξέλιξη προς τη μεγαλύτερη ισότητα των δύο φύλων σε πολιτικά δικαιώματα, δυνατότητες για εκπαίδευση και ευκαιρίες απασχόλησης. Θεωρώ ότι και οι δύο αυτές πλευρές είναι αλληλένδετες και αλληλεπιδρούν η μια στην άλλη.

Οι σχέσεις των "φύλων" στην εργασία είναι μία από τις περιοχές των κοινωνικών σχέσεων που αλλάζουν σημαντικά σ' όλη την Ευρώπη και αυτό αντανακλάται και στις εργασιακές σχέσεις. Κατά την τελευταία 20ετία έχουν επέλθει μεταβολές στις οικονομίες των κοινωνιών και τα θεωρητικά πλαίσια που εξηγούν τις διακρίσεις των φύλων στην αγορά εργασίας αποδέχονται ότι τόσο η κατεύθυνση της αλλαγής όσο και τα επακόλουθα σχήματα των διακρίσεων του φύλου είναι βασικά ίδια σ' όλες τις αναπτυγμένες καπιταλιστικές κοινωνίες.

Κύριο θέμα που απασχολεί και θα απασχολεί τα επόμενα χρόνια τους μελετητές είναι η αντιφατική επίδραση αυτών των διαδικασιών που αναφέρθηκαν (Meulders-Plasman 1991). Αυτά τα θέματα περιλαμβάνουν όχι μόνο την έρευνα των λεπτομερειακών εμπειρικών πλευρών αυτών των αλλαγών, αλλά επίσης και την μετατόπιση των θεωρητικών προβληματισμών για τις σχέσεις των φύλων στην απασχόληση. Για να κατανοήσει κανείς επαρκώς τις ουσιαστικές αλλαγές που γίνονται πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στις διάφορες διαστάσεις θεωρητικού ενδιαφέροντος.

Ποιες είναι οι νέες κατευθύνσεις στις αναζητήσεις για τις σχέσεις των φύλων στην εργασία; Πώς οι ουσιαστικές αλλαγές, που φαίνεται να συμβαίνουν, εστιάζουν αλλού τις θεωρητικές αναζητήσεις; Υπήρξε, μια σειρά κυρίων μετατοπίσεων στα ερωτήματα του προβληματισμού για τις σχέσεις των φύλων στην εργασία στη δεκαετία του '90 και στις αρχές της νέας χιλιετίας. Στη δεκαετία του 70 και του 80 η κύρια συζήτηση στην ανάλυση των σχέσεων των φύλων στην εργασία ήταν γύρω από το θέμα εάν οι γυναίκες αποτελούσαν μια "εφεδρική στρατιά" εργασίας (Beechey 1977, Breugel 1979, σελ. 60-73).

Ε) Τι έχει γίνει στην χώρα μας για την ισότητα των φύλων

Στην Ελλάδα έχουν γίνει τρομερά βήματα για την ισότητα των φύλων στην νομοθεσία. Είπαμε ότι το 1952 υπήρξε μεγάλης σημασίας σταθμός μετά την κύρωση από την Ελλάδα της σύμβασης του ΟΗΕ για ίσα πολιτικά δικαιώματα. Επακολούθησε σειρά ολόκληρη νομοθετημάτων που επέτρεψαν στις γυναίκες να μπου στα πολιτικά αξιώματα, σε όλες τις δημόσιες σχέσεις και στα λειτουργήματα. Εξακολουθούσε η ανισότητα να βασιλεύει σε πολλούς άλλους τομείς. Κυρίως στην οικογένεια και στην εργασία

Με πολλούς αγώνες, στο Σύνταγμα του 1975 μπήκε για πρώτη φορά σε Ελληνικό σύνταγμα, ειδική διάταξη στο άρθρο 4, η οποία καθιερώνει ρητά την ισότητα των δύο φύλων. Αρχή έγινε από το οικογενειακό δίκαιο.

Δύο είναι οι κύριες επιδιώξεις του γυναικείου κινήματος σήμερα. Τα πρώτο είναι η αλλαγή νοοτροπίας, ώστε όλες αυτές οι νομοθετικές ρυθμίσεις να γίνουν κτήμα του ελληνικού λαού υπό την έννοια της αφομοίωσης τους και της εφαρμογής τους στην πράξη. Το δεύτερο είναι η κατάκτηση της ουσιαστικής ισότητας στον πολιτικό τομέα. Νομίζω και τα δυο αν κατακτηθούν, θα αποβούν όχι μόνο προς όφελος της γυναίκας και του παιδιού αλλά και του κοινωνικού συνόλου- όπως πιστεύουν όλοι οι διεθνείς οργανισμοί (Μαραγκοπούλου-Γιωτοπούλου Α., Διαφυλικές σχέσεις (σεμινάριο),σελ. 23).

ΣΤ) Ισότητα στην παροχή ανταμοιβών-ευνοϊκότερη η θέση της γυναίκας μέσα από την νομοθεσία

Η ίση αμοιβή για ίση εργασία θα εφαρμοστεί σταδιακά, ως το 1982, όμως η Ελληνίδα παραγνωρίζεται στην δουλειά της. Δεν προάγεται, δεν εξελίσσεται όπως ο άντρας, ιδίως στα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου και Ιδιωτικού Δικαίου, στις επιχειρήσεις και στους οργανισμούς Κοινής Ωφέλειας (Τακαρη Ντ., 1975, σελ 11).

Από το 1980 μέχρι σήμερα, έχουν πραγματοποιηθεί σημαντικές νομοθετικές και θεσμικές αλλαγές για την διασφάλιση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών και την εξάλειψη όλων των μορφών διάκρισης κατά των γυναικών, όπως τροποποίηση και αναθεώρηση του Οικογενειακού Δικαίου και η εισαγωγή νέων νόμων σχετικά με την εξάλειψη των διακρίσεων και την πρόσβαση των γυναικών στην εκπαίδευση, στην επαγγελματική κατάρτιση, στην απασχόληση και στις εργασιακές σχέσεις.

Το νομοθετικό πλαίσιο που υπάρχει σήμερα στην Ελλάδα θεωρείται ένα από τα ποιο προωθημένα. Όμως δεν επαρκεί μόνο του για την επίλυση των προβλημάτων και την διασφάλιση της ισότητας των δύο φύλων (www.kethi.gr, 7/11/2007).

Z) Όταν και οι δύο σύζυγοι εργάζονται

Στα ζευγάρια όπου και οι δύο σύζυγοι εργάζονται, οι ρόλοι τους είναι σαφώς περισσότερο ισότιμοι από ότι σε οικογένειες όπου η σύζυγος δεν εργάζεται. Και τούτο παρά το γεγονός ότι, σε όλες όπως φαίνεται τις βιομηχανικά αναπτυγμένες κοινωνίες, η εργαζόμενη γυναίκα εξακολουθεί να είναι υπεύθυνη για την φροντίδα των παιδιών και το νοικοκυριό. Η διαφοροποίηση του περιεχομένου των ρόλων των εργαζόμενων συζύγων δεν φαίνεται πως είναι ποιοτική αλλά ποσοτική: η εργαζόμενη σύζυγος αποκτά περισσότερο λόγο σε αντρικές αποφάσεις.

Τούτο σημαίνει ότι η κατανομή εξουσίας ανάμεσα στο ζευγάρι των εργαζόμενων συζύγων δεν διαφέρει ουσιαστικά ανάμεσα στο ζευγάρι όπου η σύζυγος δεν εργάζεται. Από την άλλη μεριά και σύμφωνα με τις ενδείξεις που υπάρχουν, αποφασιστικής σημασίας για την ουσιαστική ποιοτική διαφοροποίηση των ρόλων των συζύγων είναι η επιδίωξη της σταδιοδρομίας από την πλευρά της εργαζόμενης συζύγου, η δέσμευση προς την εργασία της. (Μουσούρου Α.Μ., 2005, σελ 31)

Η) Διαφορά εισοδήματος μεταξύ των συζύγων

Στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες, όπου το ζήτημα μελετήθηκε, προέκυψε σαν ένδειξη πως όταν το εισόδημα της συζύγου είναι υψηλότερο από εκείνο του συζύγου, τότε αυτή έχει ποσοτικά αυξημένη και ποιοτικά διαφορετική εξουσία. Είναι απαραίτητο να υπογραμμίσουμε ότι στις κοινωνίες στις οποίες αναφερόμαστε, το εισόδημα είναι κυρίως από εργασία. (Μουσούρου, Α.Μ, 2005, σελ 32).

Είναι κατανοητό ότι πολλοί άντρες δύσκολα μπορούν να αποδεχθούν την ιδέα μιας γυναίκας στην θέση του γενικού διευθυντή ή του διευθύνοντος συμβούλου, αν ποτέ δεν είχαν έρθει σε επαφή με άλλες γυναίκες εκτός από την μητέρα τους, τη σύζυγο τους, τις κόρες, τις θείες, τις φίλενάδες, τις νοσοκόμες και τις γραμματείς τους. Οι άντρες θα αποδεχθούν ευκολότερα τις γυναίκες ως ανώτερα στελέχη και ηγέτες, μόνο όταν ένας σημαντικός αριθμός γυναικών καταλάβει ηγετικές θέσεις στους οργανισμούς (Chatter K., Roma G., 1997, σελ. 254)

Θ) Τι προσφέρουν οι γυναίκες στην εξουσία

Άρα, πως πρέπει να είναι και να γίνουν γυναίκες, αν πρόκειται να αναλάβουν ηγετικούς ρόλους;

Το ευχάριστο είναι ότι πρέπει να είμαστε ο εαυτός μας. Δεν χρειάζεται να αντιγράψουμε το αντρικό ύφος εξουσίας και διοίκησης .

«Αυτό που χρειάζονται οι επιχειρήσεις είναι ακριβώς αυτά που μπορούν να προσφέρουν οι γυναίκες...»

Η Σάλι Χέλγκεσεν παρατήρησε ότι: Οι γυναίκες αντιλαμβάνονται την εργασία τους ως ένα μόνο μέρος της ταυτότητά τους, με τα διάφορα μέρη να οδεύουν προς την δημιουργία του συνόλου. Αυτό τους επιτρέπει να αντιμετωπίζουν την επαγγελματική τους ζωή σε συνδυασμό με τους υπόλοιπους ρόλους τους, να αξιολογούν την προτεραιότητα της εργασίας τους έναντι άλλων στοιχείων της ζωής τους και να είναι πιο ευέλικτες κατά την προσέγγιση διαφόρων προβλημάτων και να διαδραματίζουν οποιοδήποτε ρόλο απαιτούν οι περιστάσεις, διαπραγματευτής, σύμβουλος, αφεντικό , μητέρα, φίλη, κ.λπ. οι άνδρες από την άλλη πλευρά, τείνουν να ταυτίζονται με την θέση τους. Κερδίζουν γρήγορα και ισχύ από τις θέσεις τους και φαίνονται λιγότερο ικανοί να απαγκιστρωθούν από τον διευθυντικό τους ρόλο.

(Chatter K., Roma G.,1997, σελ 255)

Ι) Το κριτήριο της απασχόλησης

Το κριτήριο παραπέμπει στην κοινωνική αντίληψη της διάκρισης των δύο φύλων. Πάνω στην διάκριση αυτή θεμελιώνεται η κατανομή εργασιών σε γυναικείες και ανδρικές ,που μεταφράζεται σε εργασίες μέσα και έξω από τον οικιακό χώρο, αντίστοιχα. Και να μην νομισθεί ότι γίνεται αναφορά εδώ σε φαινόμενα που οφείλονται στον εξαστισμό, στην εκβιομηχάνιση, στην ανάπτυξη του καπιταλισμού. Οι παράγοντες αυτοί διαφοροποίησαν το νόημα του « μέσα» και του «έξω» (από το σπίτι), παραλλάζοντας και αυξομειώνοντας τους χώρους που έτσι προσδιορίζονται. Δεν είναι όμως η βιομηχανική οργάνωση της οικονομίας που επέβαλλε το διαχωρισμό του ιδιωτικού από το δημόσιο χώρο. Η βιομηχανική οργάνωση της οικονομίας κατακερματίζει το χώρο (όπως άλλωστε και το χρόνο) και απομονώνει τον ιδιωτικό από το δημόσιο. Η «ιδιωτικοποίηση» της γυναικείας παραγωγής είναι αντίστοιχη προς την «δημοσιοποίηση» της αντρικής.

Συνέπεια της ιδιωτικοποίησης αυτής είναι η οικονομική εξάρτηση της γυναίκας που παρέχει υπηρεσίες οι οποίες προσφέρονται (δηλαδή είναι δωρεάν,

δεν πωλούνται) προς τα μέλη της οικογένειας. Με τον τρόπο αυτόν οι υπηρεσίες που παρέχονται μέσα στον οίκο δεν θεωρούνται « παραγωγικές» ούτε υπολογίζονται στο εθνικό προϊόν- με την προϋπόθεση ότι παρέχονται δωρεάν . Όταν οι ίδιες υπηρεσίες παρέχονται επί πληρωμή, τότε και παραγωγικές θεωρούνται και υπολογίζονται στο εθνικό προϊόν – γιατί η γυναίκα (συνήθως, ενίοτε όμως και ο άνδρας) που τις παρέχει εργάζεται έξω από το σπίτι της και υπηρετεί ξένους (Μουσουρού, Λ.Μ.,2005,σελ 18).

ΙΑ) Η διεκδίκηση του δικαιώματος για εργασία για τις γυναίκες

Από τις αρχές του 19ου αιώνα δειλά στην αρχή όλο και πιο έντονα αργότερα συγκεκριμενοποιείται η διεκδίκηση του δικαιώματος των γυναικών να εργάζονται. Το αίτημα αυτό θα αποτελέσει σταθερό άξονα του φεμινιστικού κινήματος για αρκετά χρόνια. Στην Γαλλία εκφράστηκε για πρώτη φορά συλλογικά κατά την διάρκεια της Γαλλικής επανάστασης.

Αργότερα κάνει την εμφάνιση του σε κάθε στιγμή πολιτικής αλλαγής: το 1948 στην Γαλλική ΚΟΜΜΟΥΝΑ, στα χρόνια της Γ'Γαλλικής Δημοκρατίας (1871-1899) (Perro.M,1988,σελ 77).

ΙΒ) Φεμινιστικό κίνημα

Η βιομηχανία χρησιμοποίησε επίσης το γυναικείο εργατικό δυναμικό. Η γυναίκα ανέλαβε νέα καθήκοντα και άρχισε να αγωνίζεται για δικαίωμα στην μόρφωση και την χειραφέτηση της. Το φεμινιστικό κίνημα διεκδίκησε το δικαίωμα ψήφου για τις γυναίκες οργανώνοντας διαδηλώσεις που συχνά κατέληγαν σε συγκρούσεις με την αστυνομία (Μανιατέας, 1992, σελ 93).

Μια άμεση συνέπεια των στερεοτύπων χαρακτηριστικών της προσωπικότητας που αποδίδονται στα δύο φύλλα, κυρίως δε εις το βάρος των γυναικών αφορά τον χωρισμό των επαγγελμάτων και των θέσεων βάση το φύλο. Μπορεί βέβαια θεσμικά όλα σχεδόν τα επαγγέλματα να μπορούν να ασκηθούν και από τα δύο φύλλα, ωστόσο ο διαχωρισμός σε τυπικά γυναικεία και τυπικά αντρικά εξακολουθεί να αποτελεί μια καθιερωμένη κοινωνική πρακτική σε όλο το Δυτικό πολιτισμό. Αυτός ο διαχωρισμός γίνεται με βάση τα στερεότυπα χαρακτηριστικά που αποδίδονται στα δύο φύλα δηλαδή τους τρόπους συμπεριφοράς, τις ικανότητες, τις επιδεξιότητες που απαιτούνται για την άσκηση κάποιου επαγγέλματος.

Επομένως τα επαγγέλματα που θεωρούνται τυπικά γυναικεία προϋποθέτουν χαρακτηριστικά της προσωπικότητας που στερεότυπα αποδίδονται στις γυναίκες και που εμπεριέχονται στο ρόλο της συζύγου, της νοικοκυράς και της μητέρας. Μερικά από τα στερεότυπα γυναικεία

επαγγέλματα είναι τα εξής: κοινωνική λειτουργός, νηπιαγωγός, δασκάλα, νοσοκόμα, μαία, πωλήτρια, ρεσεψιονίστ, τηλεφωνήτρια, κομμώτρια, μοδίστρα, καθαρίστρια και άλλα.

Από την άλλη τα επαγγέλματα που θεωρούνται τυπικά αντρικά προϋποθέτουν χαρακτηριστικά της προσωπικότητας που στερεότυπα αποδίδονται στους άνδρες. Μερικά από τα στερεότυπα αντρικά επαγγέλματα είναι τα ακόλουθα: μαθηματικός, πολιτικός μηχανικός, δικηγόρος, γιατρός, αρχιτέκτονας πιλότος, επιστήμονας, διευθυντής εταιρίας, στέλεχος επιχείρησης, οδηγός λεωφορείου, δικαστής, δήμαρχος κ.α. (www.draseis-gynaiques.gr, 24/7/2007).

Είναι ευδιάκριτο ότι τα στερεότυπα γυναικεία επαγγέλματα θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως επαγγέλματα προσφοράς υπηρεσιών και παροχής φροντίδας προς τους άλλους και βασίζονται στην εκ φύσεως ανάγκη, σύμφωνα με τα στερεότυπα της γυναίκας να προσφέρει στους άλλους φροντίδα από την ευαισθησία της για τις ανάγκες των άλλων.

Αντίθετα τα στερεότυπα αντρικά επαγγέλματα χαρακτηρίζονται από το κύρος που προσδίδουν, την κοινωνική αναγνώριση, αλλά και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που πρέπει να διαθέτει κάποιος για να το ασκήσει, όπως είναι η ευστροφία, η δημιουργικότητα, η έμφυτη κλίση στις επιστήμες, η μυϊκή δύναμη και γενικά όλα τα στερεότυπα χαρακτηριστικά που αποδίδονται στους άνδρες.

Θα ήταν βέβαια ανακριβές να ισχυριστεί κανείς πως στη σημερινή εποχή οι γυναίκες δεν καταλαμβάνουν θέσεις στην αγορά εργασίας που παραδοσιακά κατείχαν οι άντρες. Πράγματι πολλές γυναίκες έχουν εισχωρήσει σε επαγγέλματα που θεωρούνται ως αντρικά, όπως του γιατρού, του δικηγόρου, του μηχανικού, του αρχιτέκτονα, του πολιτικού. Πολύ συχνά όμως καταλαμβάνουν και θέσεις ιεραρικά κατώτερες από τους άντρες (www.draseis-gynaiques.gr, 24/7/2007).

Ø Θεωρητική προσέγγιση κοινωνιολογικών αναλύσεων

Δύο κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις που κυριαρχούσαν στο χώρο της Κοινωνιολογίας όσον αφορά τη μελέτη της γυναικείας εργασίας είναι η θεωρία της "Επιδίωξης θέσης" και η "Δομική ή Στρουκτουραλιστική" θεωρία. Η πρώτη δίνει έμφαση στις επιδιώξεις (επιτεύγματα) των γυναικών, ενώ η δεύτερη δίνει έμφαση στις επιδράσεις των κοινωνικών και οικονομικών θεσμών. Εδώ θεωρούμε σημαντικό να αναφερθούμε στη "φεμινιστική" προσέγγιση της γυναικείας απασχόλησης ως μια ξεχωριστή κατηγορία μελετών και δημοσιευμάτων που χαρακτηρίζονται από μεγάλη ποικιλία, τόσο στη μορφή όσο και στην ποιότητα (θεωρητικές εργασίες, εμπειρικές έρευνες, πολιτικά και ενημερωτικά δημοσιεύματα κ.α.).

Η "φεμινιστική" σκέψη χρησιμοποίησε, με διαφορετικό τρόπο, έννοιες των οικονομικών θεωριών, τις οποίες μάλιστα και ανέπτυξε σε θεωρητικό

επίπεδο. Επιπλέον, οι Μελέτες Περιπτώσεων που πραγματοποιήθηκαν σε σχέση με τη γυναικεία εργασία σε συγκεκριμένα επαγγέλματα κρίθηκαν αρκετά σημαντικές. Κοινό σημείο όλων των μελετών και ερευνών της "φεμινιστικής" προσέγγισης είναι η έννοια των "διακρίσεων" στην εργασία με βάση το φύλο. Βέβαια, το θέμα των επαγγελματικών διακρίσεων αναλύθηκε από τους θεωρητικούς της "φεμινιστικής" προσέγγισης χρησιμοποιώντας διαφορετικές θεωρητικές βάσεις (καπιταλισμός-πατριαρχία κ.τ.λ.). Τέλος, στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχει μια σειρά μελετών που αφορούν ειδικότερες πλευρές και εξηγήσεις της γυναικείας εργασίας.

Σήμερα η κριτική στην άποψη ότι η οικογένεια είναι ο μόνος προσδιοριστικός παράγοντας της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας είναι ευρέως αποδεκτή από τους ερευνητές του θέματος. Η οικογένεια λοιπόν είναι ένας μόνο προσδιοριστικός παράγοντας της θέσης των γυναικών στην απασχόληση (Dex, 1987). Ο κατά φύλο καταμερισμός της εργασίας είναι ένα θέμα που οι περισσότεροι σχεδόν αναγνωρίζουν και οι αμφισβητήσεις αφορούν κυρίως θέματα μέτρησης και θεωρητικών προσανατολισμών.

Μερικά από τα ζητήματα που συζητούνται επίσης είναι ο ρόλος των συνδικάτων, η σχετική σημασία των πολιτιστικών στερεότυπων, η δύναμη των εργοδοτών κ.α. Υπάρχει αρκετά σύνθετος προβληματισμός για το θέμα των περιστάσεων κάτω από τις οποίες εμφανίζεται και αλλάζει ο καταμερισμός της εργασίας ανάλογα με το φύλο και για το ποιοι είναι οι κύριοι παράγοντες ή αιτίες αποκλεισμού (Bradley, 1989, Cockburn, 1991, Glucksmann, 1990).

Στη θεωρητικοποίηση των σχέσεων των φύλων στην απασχόληση έχουν αρχίσει να γίνονται βασικές μετατοπίσεις στη θεωρητική βάση ώστε να κατανοηθούν οι αλλαγές της δεκαετίας που πέρασε και του αιώνα που αρχίζει. Αυτές είναι: πρώτον, η αναγνώριση της σημασίας της πολιτείας για την λειτουργία της αγοράς εργασίας, δεύτερον, η κατανόηση του σύνθετου προβληματισμού στις συζητήσεις για τις ίσες ευκαιρίες, τρίτον, η αναγνώριση της σημασίας των ανισοτήτων ανάμεσα στις ίδιες τις γυναίκες και πως οι ανισότητες αυτές επηρεάζουν την ενσωμάτωση των γυναικών στην οικονομική ζωή και τέταρτον η αναγνώριση της «έμφυλης» φύσης και σημασίας της μετακίνησης από φορντικές, σε μετα-φορντικές δομές σε μερικούς τομείς της οικονομίας. Η ανάλυση των τεσσάρων αυτών πλαισίων και η απόπειρα αναπροσανατολισμού των θεωρητικών αναζητήσεων για αυτά άρχισε να διαφαίνεται τα τελευταία χρόνια (www.draseis-gynaikes.gr, 24/7/2007).

Ειδικότερα:

A. Επίδραση της πολιτείας στην αγορά εργασίας.

Το ερώτημα αν η διαφορετική θέση ανδρών και γυναικών οφείλεται στην «οικιακή» εργασία ή στις δομές της αγοράς εργασίας και του κράτους πρέπει να επαναπροσδιοριστεί και να τεθεί ως εξής: Τι είδους αγορά εργασίας και κρατικές πολιτικές επηρεάζουν τις σχέσεις των φύλων στην απασχόληση (www.draseis-gynaikes.gr, 24/7/2007).

Β) Όσον αφορά την ίδια την αγορά εργασίας, το ερώτημα αν οι διαφορές οφείλονται σε ιστορικά τυχαία γεγονότα που θέτουν τους άνδρες και τις γυναίκες σε διαφορετικά τμήματα της αγοράς εργασίας και σε ποια έκταση αυτό είναι αποτέλεσμα των άμεσων ή έμμεσων πρακτικών διακρίσεων, πρέπει να τεθεί διαφορετικά λόγω των νέων ζητημάτων που παρουσιάζονται. Έτσι μπορούν να τεθούν τα εξής ερωτήματα: ποια είναι η επίδραση των διάφορων τρόπων ρύθμισης των αγορών εργασίας στις διαφυλικές σχέσεις; Πόσο το πολιτικό και νομικό πλαίσιο επηρεάζει τις σχέσεις των φύλων στην αγορά εργασίας; Ποια είναι η κατανόηση της σχέσης αλληλεπίδρασης πολιτικής και οικονομικών, όταν αναλύουμε τις σχέσεις των φύλων στην απασχόληση;

ΙΓ) Επαγγέλματα που ακολουθούν οι γυναίκες

Ωστόσο έχει παρατηρηθεί ότι οι γυναίκες στην πλειονότητα χρησιμοποιούνται στα λεγόμενα γυναικεία επαγγέλματα. Έτσι συναντάμε την ίδια γυναικοκρατία σε ορισμένους τομείς όπως σε νοσοκομεία σε παιδικούς σταθμούς και άλλα καταστήματα που έχουν κύρια απασχόληση το παιδί, στην εκπαίδευση που τελευταία απογυμνώνεται συνεχώς από το αντρικό στοιχείο. (Τάκαρη Ντ., 1978 , σελ 181)

• Εκπαιδευτικός

Ένας κλάδος που η γυναίκα έχει πραγματικά πετύχει είναι ο εκπαιδευτικός. Και στους τρεις τομείς της εκπαίδευσης (δημοτική, μέση, ανωτέρα), η γυναίκα χρόνο με το χρόνο αυξάνει το ποσοστό συμμετοχής της σε σημείο σχεδόν ανησυχητικό, γιατί η αντίστοιχη μείωση της αντρικής συμμετοχής σημαίνει ότι οι άντρες το θεωρούν πια επάγγελμα που δεν ταιριάζει στις ικανότητες και στις νέες τους επιδιώξεις.

Και η γυναίκα δεν πρέπει να αποβλέπει σε μια επαγγελματική γυναικεία σταδιοδρομία, αλλά μικτή. Ο διαχωρισμός της απασχόλησης σε γυναικεία και αντρική βλάπτει και μειώνει την θέση της γυναίκας στο ενεργό δυναμικό (Τάκαρη Ντ.,1978,σελ 181).

Το πιο μικρό ποσοστό συμμετοχής των εργαζόμενων γυναικών είναι στους οργανισμούς, τράπεζες γιατί αυτές τις θέσεις τις επιζητούν και αγωνίζονται να τις καταλάβουν οι άντρες (Τάκαρη Ντ.,1978,σελ 178).

• Δικαστής

Ο δικαστικός κλάδος είναι εκείνος μετά τον εκπαιδευτικό που δε νουθετεί πια διακρίσεις σε βάρος της γυναίκας. Στην πραγματικότητα απονέμει την δικαιοσύνη χωρίς διάκριση στους ανθρώπους. Μόλις πριν λίγα χρόνια το

δικαστικό λειτούργημα ήταν απρόσιτο για την γυναίκα. Σήμερα, ανώτατοι δικαστικοί πιστεύουν ότι υπάρχουν στην γυναίκα τα ειδικά προσόντα που χρειάζεται για το δικαστικό κλάδο, όσο υπάρχουν και στον άντρα.

Η Αγνή Ρουσσοπούλου, που υπήρξε μια από τις πρώτες γυναίκες δικηγόρους στην Αθήνα, υπέβαλλε αίτηση εγγραφής στο δικηγορικό σύλλογο αλλά δεν έγινε δεκτή (Τακαρη Ντ., 1978, σελ194).

Πάντως η ισότητα που ζητούν οι γυναίκες, πρέπει να επεκταθεί και στο διαζύγιο, στην διατροφή, όπως στις αποδοχές, στις ευκαιρίες απασχολήσεως και αυτό βέβαια θα ωφελήσει κατά πρώτο λόγο τους άντρες, αλλά και τις γυναίκες που με αυτό τον τρόπο θα δείξουν ότι έγιναν αυτόνομες και δεν φοβούνται πια να αντιμετωπίσουν μόνες την ζωή, για τον εαυτό τους και τα παιδιά τους (Τακαρη Ντ., 1978, σελ 110).

2.3.4. Η γυναίκα ως νοικοκυρά και εργαζόμενη

Ο κοινωνικός ρόλος που θέλει την γυναίκα να παραμένει σπίτι για την φύλαξη των άλλων μελών, ηλικιωμένων, ασθενών , κτλ έχει συμβάλλει σημαντικά στην διάσταση του φύλλου και την παραμονή των γυναικών εκτός εργασίας.(www.koinoniko-orario.gr,20/7/2007)

Η οικιακή εργασία ως τέτοια, δηλαδή, ως ιδιαίτερος τομέας ανάπτυξης των οικιακών υπηρεσιών και του νοικοκυριού, συνδέεται με την ανάπτυξη της βιομηχανικής εργασίας αποτελεί μάλιστα το ιδιαίτερο συμπλήρωμα της. Έτσι παράλληλα με την εκβιομηχάνιση , στα τέλη του 18^{ου} και αρχές του 19^{ου} αιώνα, αναδύεται μια οικιακή σφαίρα απόλυτα αυτονομημένη από την παραγωγή και μια νέα μορφή που την εμψυχώνει: η οικοδέσποινα όπως την αποκαλούν στα αστικά στρώματα, η νοικοκυρά όπως ονομάζεται στις λαϊκές τάξεις (Perro M., 1988, σελ 38).

«Υπουργός οικονομικών της οικογένειας» κατά την λαϊκή έκφραση, που χρησιμοποιεί εδώ ο Le Play, η νοικοκυρά έχει εξουσίες οικονομικής φύσης : η διαχείριση του μισθού απεικονίζει και τα όρια της εξουσίας της αυτής. Οπωσδήποτε ο έλεγχος των οικονομικών της οικογένειας δεν έπαψε να είναι μια αργή αλλά σταθερή κατάκτηση των γυναικών, που κουράζονται να περιμένουν κάποια χρήματα από το σύζυγο τους για τα έξοδα του σπιτιού (Perro M., 1988 ,σελ 52)

Οι δυσκολίες που συνδέονται με την ταυτόχρονη εκπλήρωση του επαγγελματικού ρόλου της μητέρας, σε πολλές περιπτώσεις επιδρούν αρνητικά στην παραγωγική και κοινωνική δραστηριότητα της εργαζόμενης γυναίκας: δεν συμμετέχουν αρκετά στην δημιουργική δραστηριότητα και στην δουλειά των κοινωνικών οργανώσεων. Οι ίδιες συχνά δυσκολίες δημιουργούν διαφορές και ένταση στην οικογένεια (Νοβίκοβα .Ε, Γιαζίκοβα.Β, Γιανκοβα.Ζ, 1983, σελ 57).

§ Οικιακή εργασία

Η εργαζόμενη γυναίκα αντιμετωπίζει διαρκώς προβλήματα. Εάν δεν εργαζόταν η γυναίκα και στο σπίτι, θα ήμασταν υποχρεωμένοι όπως σε παρά πολλές περιπτώσεις να πληρώνουμε ένα πρόσωπο το οποίο θα είχε την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, τα συνταξιοδοτικά του δικαιώματα και την αμοιβή του.(www.press-time.com, 4/12/2007)

Η οικιακή εργασία, που πραγματοποιείται σχεδόν πάντα από τις γυναίκες, συνίσταται σε ένα εφιαλτικό κύκλο επανάληψης ίδιων εργασιών μέσα σε ένα κλειστό ακίνητο κόσμο με στόχο να συμβάλλει στην αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης.

Με την έννοια αυτή η οικιακή εργασία (20-25) ενώ παράγει χρήσιμα αντικείμενα (αξίες χρήσης) , δεν επικυρώνεται κοινωνικά ως αναγκαίος χρόνος εργασίας, επειδή τα προϊόντα δεν μπαίνουν σε ανταλλαγή. Η κοινωνικοποίηση της οικιακής εργασίας είναι η μόνη απάντηση που επικυρώνει κοινωνικά τον πραγματικό χρόνο εργασίας που απαιτείται για την αναπαραγωγή της εργατικής

δύναμης και ταυτόχρονα απελευθερώνει την γυναίκα από τον ατέρμονο κύκλο βαρετών οικιακών εργασιών.

Η πάλη για την απελευθέρωση της γυναίκας από την σκλαβιά της οικιακής εργασίας προϋποθέτει την συμμαχία ανδρών- γυναικών.

(www.poreiagynaikon.gr, 4/12/2007).

A) Νομοθετικό πλαίσιο που εξασφαλίζει την εργαζόμενη γυναίκα και ως μητέρα και ως ανεξάρτητη γυναίκα

Αθήνα 11 Φεβρουαρίου 2003

Ο Πρόεδρος της δημοκρατίας

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Δ. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ:Κ. ΣΚΑΝΔΑΛΙΔΗΣ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ:Φ. ΠΕΤΣΑΛΝΙΚΟΣ

Άρθρο 8

ΑΔΕΙΑ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑΣ

1.Οι εργαζόμενες μητέρες κατά την έννοια του άρθρου 2(παράγραφος α) δικαιούνται να λάβουν άδεια μητρότητας σύμφωνα

με τις ισχύουσες διατάξεις, με την προσκόμιση ιατρικού πιστοποιητικού που να βεβαιώνει την πιθανή ημερομηνία τοκετού.

2. Η συνολική άδεια μητρότητας δεν μπορεί να είναι μικρότερη των 16 εβδομάδων. Οκτώ εβδομάδες χορηγούνται υποχρεωτικά πριν από την πιθανή ημερομηνία τοκετού και οι υπόλοιπες μετά τον τοκετό.

3. Σε περίπτωση που ο τοκετός πραγματοποιηθεί σε χρόνο προγενέστερο από αυτόν που είχε αρχικά πιθανολογηθεί, το υπόλοιπο της αδείας θα χορηγείται υποχρεωτικά μετά τον τοκετό, ώστε να εξασφαλίζεται ο προβλεπόμενος χρόνος συνολικής αδείας των 16 εβδομάδων σύμφωνα με την παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου (www.kethi.gr,22-7-2007).

B) Οδηγίες –Συστάσεις –Ψηφίσματα.

Η διεθνής σύμβαση του ΟΗΕ για την εξάλειψη όλων των μορφών διάκρισης κατά των γυναικών (CEDAW),που υπογράφηκε από την Ελλάδα στις 2

Μαρτίου 1982, κυρώθηκε νομοθετικά από την Βουλή χωρίς καμία επιφύλαξη και έγινε νόμος του κράτους στις 30 Απριλίου 1983(N.1383/83)

Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός χάρτης (Συμβούλιο της Ευρώπης) με το οποίο διασφαλίζονται χωρίς διάκριση φύλου όλα τα δικαιώματα (εργασία, προστασία μητρότητας δικαίωμα για επαγγελματικό προσανατολισμό και επαγγελματική εκπαίδευση, προστασία υγείας, δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση κλπ) κυρώθηκε από την χώρα μας με το νόμο 1426/84

Με τον Νόμο 1302/83 κυρώθηκε η Διεθνής Σύμβαση 103 που αναφέρεται στην προστασία της μητρότητας.

Με τον Νόμο 1576/85 κυρώθηκε η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 156/85 για την ισότητα των ευκαιριών και την ίση μεταχείριση των εργαζομένων και των δύο φύλων, που αφορά ειδικότερα τους εργαζόμενους με οικογενειακές υποχρεώσεις (www.kethi.gr,22-7-2007).

Το ζήτημα της σεξουαλικής παρενόχλησης στην εργασία απασχολεί την τελευταία δεκαετία, περισσότερα Ευρωπαϊκά κράτη στην εθνική τους νομοθεσία, Ευρωπαϊκά παγκόσμια και θεσμικά. Στην Ελλάδα είδαμε τις ποσοτικές και ποιοτικές όψεις του φαινομένου μέσα από την πανελλήνια επιδημιολογική έρευνα του 2003 (www.ydt.gr,30/11/2007)

2.3.5. Σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο εργασίας

Η σεξουαλική παρενόχληση παραβιάζει τα δικαιώματα των γυναικών και είναι ένα είδος βίας εναντίων των γυναικών, που σε πολλές χώρες τιμωρείται από το νόμο.

Η σεξουαλική παρενόχληση συμβαίνει στο χώρο της εργασίας και της εκπαίδευσης και μπορεί να περιλαμβάνει

- Ανεπιθύμητο άγγιγμα
- Λεκτική ή μη λεκτική συμπεριφορά σεξουαλικής φύσεως
- Προσβλητικά σχόλια για την εμφάνιση ή την σεξουαλική ζωή
- Σεξουαλικά αστεία και προσβολές εναντίον του θύματος
- Εκβιασμός και σεξουαλικές προτάσεις

Η σεξουαλική παρενόχληση συμβαίνει με σκοπό την υποτίμηση της αξιοπρέπειας του θύματος. Δηλαδή, εχθρικό, εκφοβιστικό ταπεινωτικό, προσβλητικό, εργασιακό περιβάλλον. Αποτελεί κατάχρηση εξουσίας, σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο εργασίας, ενισχύει την υποτέλεια των γυναικών στους άνδρες, διαιώνίζει την παρεμπόδιση ισότιμης γυναικείας παρουσίας στον εργασιακό χώρο (www.obrela.gr, 30/11/2007).

Ιστορική ανασκόπηση

Διεθνώς η σεξουαλική παρενόχληση αναγνωρίστηκε ως πρόβλημα μόλις από το 1970 και μετά. Ήταν οι φεμινίστριες που χάρη στους αγώνες τους και στις έρευνες που έκαναν ξεσκεπάσαν την σεξουαλική παρενόχληση σαν μια ακόμα πτυχή της μέχρι τώρα αόρατης, αν και πανάρχαιας βίας κατά των γυναικών.

Τα αποτελέσματα των ερευνών ήταν συγκλονιστικά, 30%-50% των εργαζόμενων γυναικών έχουν γίνει τουλάχιστον μια φορά θύματα σεξουαλικής παρενόχλησης στο χώρο εργασίας τους. Στις μισές περιπτώσεις υπεύθυνος για την παρενοχλητική συμπεριφορά ήταν ο ομοβάθμιος συνάδελφος, στις 30 % των περιπτώσεων ήταν προϊστάμενος ή ιεραρχικά ανώτερος. Στην Ελλάδα από παλαιότερη μελέτη του Πανεπιστημίου Πατρών προκύπτει ότι το 66,7% των γυναικών έχει δεχτεί τουλάχιστον μια φορά στην ζωή, σεξουαλική παρενόχληση στον εργασιακό χώρο (www.poreia.gynaikon.gr, 30/11/2007).

Συνέπειες σεξουαλικής παρενόχλησης

- Παρεμποδίζει την οικονομική αυτάρκεια των γυναικών
- Συνέπειες στην υγεία, στην αυτοπεποίθηση, στο ηθικό

Οι γυναίκες θύματα επίσης παρουσιάζουν:

- Άγχος

- Κατάθλιψη
- Διαταραχές ύπνου
- Μετά- τραυματικό στρες

Οικονομικές συνέπειες

- Τα θύματα παίρνουν περισσότερες αναρρωτικές άδειες
- Είναι λιγότερο αποδοτικά
- Παραιτούνται ποιο συχνά (www.poreiagynaikon.gr,30/11/2007).

Η σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο εργασίας θεωρείται αδίκημα σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τιμωρείται με φυλάκιση από 6 μήνες έως 3 χρόνια και χρηματική αποζημίωση που ορίζεται κατά περίπτωση (www.inout.gr,/30/11/2007)

2.3.6. Αντιμετώπιση

Στην δημοσιότητα έδωσε ο πρώην υπουργός απασχόλησης Σ. Τσιτουρίδης το σχέδιο νόμου περί ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση τους όρους και τις συνθήκες εργασίας.

Ο κ. Τσιτουρίδης δήλωσε ότι με το νόμο αυτό καταργείται κάθε διάκριση μεταξύ ανδρών και γυναικών στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, όσο αφορά την πρόσβαση και την απασχόληση.

Ταυτόχρονα για πρώτη φορά, η σεξουαλική παρενόχληση στην εργασία αντιμετωπίζεται ως ποινικά κολάσιμη πράξη, θεσμοθετούνται ποινές και δημιουργείται αξίωση προς την αποζημίωση του θύματος. Σημειώνεται ότι το σχέδιο νόμου ενσωματώνει την κοινοτική οδηγία 2002/72 δίνοντας ένα αυστηρό ορισμό της σεξουαλικής παρενόχλησης στους χώρους εργασίας θεσμοθετώντας από ποινές φυλάκισης από 6 μήνες έως και 3 έτη, ελάχιστο πρόστιμο τα 1000 ευρώ και θεσμοθετώντας επίσης τη σεξουαλική παρενόχληση ως πειθαρχικό παράπτωμα. (www.olokliromenes.gr,30/11/2007)

Τρόπος αντιμετώπισης σεξουαλικής παρενόχλησης: Νομική συμβουλευτική.

Η συμβουλευτική σε νομικά θέματα αποτελεί μια σύγχρονη απάντηση στα καθημερινά ζητήματα της γυναίκας.

Σκοπός της νομικής συμβουλευτικής:

Να αναγνωρίσει στην γυναίκα ποια είναι τα δικαιώματά της και τις υποχρεώσεις της, τι πρέπει να κάνει και που πρέπει να απευθυνθεί για τους στόχους της.

- Ζωντανή επικοινωνία
 - Νομική τεκμηρίωση, νόμους, διατάγματα, συλλογικές συμβάσεις
- (www.draseis-gynaikes.gr,30/11/2007)

2.3.7. Ο ρόλος των ειδικών

A) Οικογενειακός Προγραμματισμός

Κάποιες πρακτικές συμβουλές που βοηθούν την εργαζόμενη μητέρα, ιδιαίτερα όταν δεν έχει βοήθεια από κάποιον άλλον (π.χ.γιαγιά) είναι οι εξής:

- Ø Ο σωστός προγραμματισμός της κάθε ημέρας ώστε να ξέρει περίπου τις δουλειές που πρέπει να γίνουν.
- Ø Να ιεραρχεί τις ανάγκες σωστά ώστε να δίνει προτεραιότητα στα πιο σημαντικά, σε περίπτωση που παρουσιαστεί κάτι έκτακτο και να χρειαστεί να αλλάξει το πρόγραμμα.
- Ø Να κάνει σωστό καταμερισμό του χρόνου και της εργασίας. Καλό είναι να αναθέτει ευθύνες στο σύζυγο, όπως προαναφέρθηκε αλλά και στα παιδιά ανάλογα με την ηλικία τους. Είναι σημαντικό τα παιδιά να κάνουν δουλειές και ας μην τις κάνουν τέλειες και να μάθουν να αναλαμβάνουν ευθύνες ανάλογα με την ηλικία τους. Έτσι από μικρά να μάθουν την εργατικότητα και την υπευθυνότητα και την συμμετοχή τους στην οικογενειακή ζωή. Αυτό δίνει χαρά στα παιδιά, αλλά απαλλάσσει και την μητέρα από τις πολλές μικροδουλειές που απαιτούν αρκετό χρόνο (www.jesuslovesyou.gr,11/6/2007).

Βασικές δράσεις στήριξης οικογένειας

Παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης σε εργαζόμενους/νες που αντιμετωπίζουν προβλήματα συμφιλίωσης της επαγγελματικής και της οικογενειακής τους ζωής, είτε λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων και φροντίδας των εξαρτώμενων μελών, είτε λόγω έλλειψης ευέλικτων μορφών εργασίας, είτε λόγω ελλειπών στήριξης και ασυμβατότητας ωραρίων.

- 1) Ατομική συμβουλευτική στήριξη
- 2) Συμβουλευτική στήριξη σε ζευγάρια
- 3) Συμβουλευτική στήριξη οικογενειών (www.alkistis-equal.gr, 22/01/2008).

B) Συμβουλευτική διαδικασία

Η Συμβουλευτική είναι μια διαδικασία που βοηθά τα άτομα να επιλύσουν τα ζητήματα που τους απασχολούν. Βοηθά τα άτομα να κατανοήσουν καλύτερα τον εαυτό τους και το περιβάλλον τους, να καταλάβουν τα συναισθήματα και την συμπεριφορά τους και τους δίνει την κατάλληλη υποστήριξη για να προβούν στις αναγκαίες αλλαγές, να ανακαλύψουν εναλλακτικές λύσεις και

προοπτικές για την ζωή τους, για την οικογένεια τους , την εργασία τους (www.alkistis-equal.gr, 22/01/2008).

Η συμβουλευτική έχει σαν στόχο να βοηθήσει τη γυναίκα σε μια ρεαλιστική αξιολόγηση του εαυτού της, στη λήψη σωστής απόφασης ταιριάζοντας προσδοκίες και στόχους όπως και στην απόκτηση της αντίληψης του χώρου εργασίας.

Η συμβουλευτική διαδικασία διενεργείται σε έξι στάδια:

1. Υποδοχή της γυναίκας - δημιουργία φιλικού περιβάλλοντος
2. Διάγνωση των αναγκών της γυναίκας
3. Καθορισμός των εναλλακτικών λύσεων
4. Επιλογή της λύσης
5. Εφαρμογή του επαγγελματικού σχεδίου
6. Αξιολόγηση της διαδικασίας εφαρμογής του σχεδίου δράσης όπως και του αποτελέσματος του (www.asda.gr, 22/01/2008).

B.1) Πληροφόρηση

Η πληροφόρηση δίνεται σε θέματα:

1. Απασχόλησης
2. Επαγγελματικής κατάρτισης
3. Εργασιακών σχέσεων
4. Κοινωνικών υποδομών
5. Νομοθεσίας
6. Τοπικής αγοράς εργασίας
7. Συνεχής επαφή με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς
8. Συνεργασία με γραφείο αποκομμάτων για θέματα που αφορούν την απασχόληση
9. Συνεργασία με τις επιχειρήσεις της περιοχής
10. Αποδελτίωση από τον ημερήσιο τύπο (www.asda.gr, 22/01/2008).

B.2) Ατομική Προσέγγιση

Συμβουλευτική προσέγγιση και στήριξη των γυναικών που ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα.

Συγκεκριμένα:

- Ξεκαθάρισμα προσωπικών στόχων
- Κατανόηση των ικανοτήτων (www.asda.gr, 22/01/2008).

Κ.Ε.Θ.Ι.- Πως υποστηρίζει την γυναίκα

Ένα πλαίσιο διαλόγου, δράσης και πρωτοβουλιών προς την κατεύθυνση της πρόληψης και της αντιμετώπισης του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών έχει δημιουργήσει το Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας (www.dream.net.gr,30/11/2007)

Το κέντρο ερευνών για θέματα ισότητας, ιδρύθηκε το 1994, ως Ν.Π.Ι.Δ, και λειτουργεί με έδρα την Αθήνα και παραρτήματα στην Θεσσαλονίκη, το Βόλο, την Πάτρα και το Ηράκλειο. Στόχος του Κ.Ε.Θ.Ι είναι η προώθηση ισότητας των φύλων σε όλους τους τομείς της οικονομικής πολιτικής και κοινωνικής ζωής.

Στόχος του προγράμματος είναι η ενδυνάμωση των γυναικών στην άσκηση των δικαιωμάτων που με την πληροφόρηση για το Ευρωπαϊκό δίκαιο σχετικά με την ισότητα της παροχής νομικής βοήθειας σε γυναίκες (www.ypatia-kethi.gr,30/11/2007)

Ποιο συγκεκριμένα οι υπηρεσίες που προσφέρει το Κ.Ε. Θ.Ι

1. Συμβουλευτική Ψυχοκοινωνικής Στήριξης
2. Συμβουλευτική νομικής στήριξης
3. Συμβουλευτική σε κινητές μονάδες (www.gowork.gr 30/11/2007)

Που μπορεί να απευθυνθεί η εργαζόμενη γυναίκα:

1. Στο σωματείο (επιχειρησιακό, κλαδικό, (ομοιοεπαγγελματικό)
2. Ομοσπονδία
3. Τοπικό εργατικό κέντρο
4. Γραμματείες γυναικών που λειτουργούν σε ορισμένες συνδικαλιστικές οργανώσεις
5. Στις τοπικές επιθεωρήσεις εργασίας
6. Κέντρα πληροφόρησης και συμβουλευτικής του Κ.Ε.Θ.Ι (www.ypatia-kethi.gr,30/11/2007).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα μελέτη είναι η βιβλιογραφική ανασκόπηση. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση είναι η εκτεταμένη ολοκληρωμένη και συστηματική εξέταση άρθρων και βιβλίων τα οποία ήταν σχετικά με το πρόβλημα της μελέτης που αναλύουμε, δηλαδή για την γυναίκα ως μητέρα και ως εργαζόμενη.

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση έχει ως σκοπό:

1. Να παρουσιάσει την θεωρητική βάση, το λογικό πλαίσιο ή το οργανωτικό σχήμα, μέρος του οποίου είναι η μελέτη μας.
2. Να δώσει απλά όχι μια βιβλιογραφία αλλά μια αναλυτική και κριτική εκτίμηση των σπουδαίων και πρόσφατων ουσιαστικών και μεθοδολογικών εξελίξεων και να δείξει πως η μελέτη μας θα αποσαφηνίσει, αναθεωρήσει, επεκτείνει ή ξεπεράσει ότι είναι ως τώρα γνωστό.
3. Να πληροφορήσει και να υποστηρίξει τις μεθοδολογικές μας διαδικασίες, δείχνοντας ότι η παρούσα μελέτη έχει ωφεληθεί, από την προηγηθείσα επιστημονική εργασία.

Επιπλέον η βιβλιογραφική ανασκόπηση:

- Δίνει αξία στην μελέτη, δείχνοντας ότι υπάρχει μια παράδοση έρευνας που προηγήθηκε από αυτή.
- Προσφέρει μια κριτική ανάλυση των εξελίξεων.
- Παρουσιάζει το θεωρητικό πλαίσιο.

Η εκτέλεση της βιβλιογραφικής ανασκόπησης περιλάμβανε:

- Αναζήτηση μέσω διαδικτύου.
- Αναζήτηση βιβλίων από τις βιβλιοθήκες:
 1. Δημοτική Βιβλιοθήκη Πύργου.
 2. Δημοτική Βιβλιοθήκη Πάτρας.
 3. Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πατρών.
 4. Βιβλιοθήκη του Α.Τ.Ε.Ι Πατρών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4⁰

4.1. Περίληψη

Από τη αρχαιότητα η θέση της γυναίκας υπήρξε κατώτερη από αυτή του άνδρα. Ο άνδρας ασχολείται με τις εξωτερικές δουλειές του σπιτιού, ενδιαφέρεται να αποκτήσει γιους, ενώ η θέση της γυναίκας βρίσκεται μέσα στο σπίτι, αποκλεισμένη από την κοινωνική δράση και την πολιτική ζωή χωρίς καθόλου δικαιώματα και μοναδικά περιουσιακά στοιχεία της τα κοσμήματά της και τα ενδύματά της.

Η γυναίκα δια βίου δεν είχε καμία εξουσία, ούτε καν στην ίδια της την ύπαρξη. Ο γάμος δεν απαιτούσε τη συγκατάθεσή της και η χρησιμότητά της έγκειται στο να υπηρετεί το σύζυγο και να μεγαλώνει τους απογόνους του. Από τον Ευριπίδη η γυναίκα χαρακτηρίζεται ως «οικούργημα».

Ο μοναδικός δρόμος για μία γυναίκα στην αρχαία Αθήνα να είναι ελεύθερη και κυρία του εαυτού της, να μπορεί να συμμετέχει σε συμπόσια, να διαχειρίζεται τα οικονομικά της και να μιλά με τους άνδρες ως ίση με ίσο, ήταν να γίνει εταίρα. Η πιο γνωστή εταίρα του αρχαίου κόσμου υπήρξε η Ασπασία, η σύντροφος του Περικλή.

Στην αρχαία Σπάρτη, η κατάσταση ήταν πολύ πιο διαφορετική από εκείνη της Αθήνας. Η θέση της γυναίκας-μητέρας δεν ήταν υποβαθμισμένη και τύγγανε του ιδίου σεβασμού με τον άντρα-πατέρα. Η ίδια μορφωνόταν, και προσπαθούσε να έχει γνώμη για όλα τα θέματα, ακόμα και για τα πολιτικά. Ωστόσο, η τόση ελευθερία των Σπαρτιατισσών είχε ένα κύριο λόγο-σκοπό: την παιδοποιία.

Η στάση που κράτησαν οι ιεράρχες -και μέσω αυτών ο χριστιανισμός- ήταν υποτιμητική προς τις γυναίκες. Ο Μαρτίνος Λούθηρος θεωρεί τις γυναίκες κατάλληλες μόνο για τα «οικιακά». Οι ιεράρχες ήταν εκείνοι που είπαν ότι η γυναίκα δεν ανήκει τελείως στο ανθρώπινο είδος. Και συζητούσαν σοβαρά το ζήτημα αν η γυναίκα έχει ψυχή. Ως μοναδικό σκοπό της ζωής της βάζουν να ασχολείται με τα οικιακά, να υπηρετεί τον άνδρα, να γεννάει τα παιδιά του και να τα μεγαλώνει.

Η εκπαίδευση δεν ήταν πάντα ανοιχτή για τις γυναίκες. Ειδικότερα, το 19ο αιώνα που οι γυναίκες αρχίζουν να διεκδικούν αγωνιστικά το δικαίωμα στη μόρφωση, συναντούν τα μεγαλύτερα εμπόδια. Το πρώτο παρθεναγωγείο στην Αθήνα ιδρύεται το 1835 από το ζεύγος Χιλ. Η εκπαίδευση ήταν υποβαθμισμένη ως προς το περιεχόμενο σπουδών και φυσικά κινείται στα γνωστά κοινωνικά πλαίσια, ότι ο ρόλος της γυναίκας και προορισμός της είναι να είναι σύζυγος και μητέρα. Η Σχολή Καλών Τεχνών εγγράφει την πρώτη σπουδάστρια το 1894, ενώ το Πανεπιστήμιο Αθηνών το 1901.

Στο Σύνταγμα του 1975, το άρθρο 16, αναγνωρίζει σε όλους τους Έλληνες χωρίς διάκριση φύλου το δικαίωμα της δωρεάν παιδείας.

Το άρθρο 9 της Διακήρυξης της 7/11/1967 του Ο.Η.Ε. για την κατάργηση των διακρίσεων εις βάρος των γυναικών αναφέρει:

«Θα ληφθούν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλιστούν σε κορίτσια και γυναίκες, έγγαμους και άγαμους, ίσα δικαιώματα με τους άντρες στην εκπαίδευση σε όλα τα επίπεδα...».

Ακόμα, και στις μέρες μας όμως, που έχει κατοχυρωθεί συνταγματικά ότι η εκπαίδευση ανήκει σε όλους, η ανισότητα έχει αμβλυνθεί, έχει εκσυγχρονιστεί αλλά δεν έχει εκλείψει.

Όσον αφορά την ισότητα των δύο φύλων, στο παρελθόν οι γυναίκες δεν είχαν το δικαίωμα να είναι ιδιοκτήτριες περιουσίας, να κληρονομούν, να έχουν δική τους επιχείρηση, να ψηφίζουν ή να ορίζουν το σώμα τους. Όλα αυτά θεωρούνται ότι έχουν αλλάξει στις αναπτυγμένες χώρες και ότι σιγά σιγά θα εξαλειφθούν και από τις αναπτυσσόμενες.

Υπάρχουν ωστόσο, ανισότητες στο χώρο εργασίας, στο ύψος της αμοιβής τους, ακόμα και στην περίπτωση της ανεργίας, όπου οι γυναίκες πλήττονται περισσότερο από τους άνδρες. Για την εξάλειψη των φαινομένων ανισότητας η Ε.Ε., έχει προβεί σε πολιτικές και μέτρα για την ισότητα. Συμμετοχή σε αυτή την κίνηση έχει και η Ελλάδα με τη σύσταση του πρώτου δημόσιου μηχανισμού ισότητας που δημιουργήθηκε τη δεκαετία του 1980. Το 1982 συστάθηκε η θέση Ειδικού Συμβούλου για θέματα Ισότητας, ενώ με το Ν.1558/1985, συστήνεται η Γενική Γραμματεία Ισότητας (Γ.Γ.Ι.). Με το Ν. 1835/1989, ιδρύθηκε το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας(Κ.Ε.Θ.Ι.), το οποίο βάσει του Ν. 2266/1994 λειτουργεί ως Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου.

Ο φεμινισμός είναι ένα κίνημα που βοήθησε τη γυναίκα να εξελιχθεί, να κατανοήσει αλλά και να διεκδικήσει τα δικαιώματά της. Ως φιλοσοφία μπορεί να χρονολογηθεί από τον Διαφωτισμό αλλά ως οργανωμένο κίνημα ξεκίνησε στη Νέα Υόρκη το 1848. Από τότε έχει εκδηλωθεί σε πολλές μορφές αλλά κέντρο του είναι τα δικαιώματα της γυναίκας. Στην Ελλάδα ως κίνημα ξεκίνησε μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο και το 1920 ιδρύεται ο Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας (ΣΕ.Δ.Γ.).

Δυσκολία αντιμετώπισε η γυναίκα όσον αφορά και τη σχέση της με την πολιτική. Πρώτη φορά της δόθηκε το δικαίωμα ψήφου (υπό όρους) το 1930. Ο νόμος 2159/1952 κατοχυρώνει το δικαίωμα στη γυναίκα όχι μόνο να εκλέγει αλλά και να εκλέγεται, και η γυναίκα αρχίζει να αποκτά σιγά σιγά πλήρη πολιτικά δικαιώματα. Το Σύνταγμα του 1975 είναι εκείνο που ορίζει ρητά ότι: «όλοι οι Έλληνες και οι Ελληνίδες είναι ίσοι ενώπιον του Νόμου». Σήμερα όμως η παρουσία των γυναικών στη Βουλή φτάνει μόλις το 5%, ενώ στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το ποσοστό ανέρχεται στο 30,2%.

Ένας μύθος της κοινωνίας μας είναι ότι οι γυναίκες είναι από τη φύση τους το κατώτερο φύλο εξαιτίας των αναπαραγωγικών τους λειτουργιών και ότι η πατριαρχία υπήρχε πάντα . Η αντίκρουση του μύθου είναι ότι οι γυναίκες στην μητριαρχική κοινωνία κατείχαν ηγετικό ρόλο και όσο βρίσκονταν μαζί

αποτελούσαν μια μεγάλη κοινωνική δύναμη . Όμως στη νέα κοινωνία οι άνδρες έγιναν οι κυριότεροι παραγωγοί . Παρόλο που η μητρότητα είχε θεωρηθεί σαν το νόημα και το σύμβολο της γυναικείας ζωής , οι συνθήκες της μητρότητας ήταν άθλιες μέχρι τον 19ο αιώνα ό που θα προκύψουν αναταραχές για την βελτίωση αυτών των συνθηκών .

Στην σύγχρονη κοινωνία , οι συνθήκες ζωής αναγκάζουν την γυναίκα να είναι ταυτόχρονα μητέρα και εργαζόμενη, με αποτέλεσμα οι πολλαπλές υποχρεώσεις της να την οδηγούν στην μη επίτευξη μιας αρμονικής ζωής , όπως την ονειρευόταν . Ο ρόλος της γυναίκας ως μητέρα άλλαξε σε σχέση με τη παράδοση και η γυναίκα μπαίνει στην αγορά εργασίας , όπου συναντά τεράστια εμπόδια , με αποτέλεσμα να υπάρχει σύγκρουση των ρόλων της . Η μορφή που πήρε η πυρηνική οικογένεια είναι διαφορετική , σε σχέση με την παραδοσιακή οικογένεια . Πλέον η θέση της ως νοικοκυρά την αδικεί και αποζητά διέξοδο στην επαγγελματική απασχόληση , μια λύση είναι η εργασία της νοικοκυράς να αμείβεται και έτσι δεν θα νιώθει αδικημένη .

Παλιότερα η λύση του γάμου οφειλόταν στον θάνατο του ενός από τους δυο συζύγους . Ενώ σήμερα η λύση του γάμου οφείλεται στο διαζύγιο , για ποικίλους προσωπικούς λόγους . Είναι ένα φαινόμενο που συνεχώς αυξάνεται και μετατρέπεται σε κοινωνικό πρόβλημα κυρίως των γυναικών. Η διατροφή είναι ένα πρόβλημα και σ' αυτό το θέμα δεν υπάρχει ισότητα μεταξύ των δυο συζύγων. Ο ρόλος του ειδικού ως προς το διαζύγιο , περιέχει τρία στάδια 1. προληπτική παρέμβαση , 2. οξεία φάση (κατά την κρίση) , 3. περίοδο μετά το διαζύγιο . Όμως η υποδομή που υπάρχει σχετικά με υπηρεσίες κοινωνικής βοήθειας και παρέμβασης σε περίπτωση διαζυγίου είναι ανύπαρκτη.

Η ανύπαντρη μητέρα είναι μια γυναίκα οποιαδήποτε ηλικίας , μορφωτικού επιπέδου , κοινωνικής τάξης . Στην φάση αυτή έχει να αντιμετωπίσει τον εσωτερικό της κόσμο , τα αρνητικά της συναισθήματα και τους δικούς της ανθρώπους καθώς και την κοινωνία η οποία θα την κατηγορήσει . Οι δυσκολίες συνεχίζονται και μετά τον τοκετό , φυσικά η αναγνώριση της πατρότητας είναι κοινωνική δικαίωση για τις γυναίκες αυτές. Η μονογονεϊκή οικογένεια είναι η οικογένεια με ένα γονέα όπου μεγαλώνουν μόνες τα παιδιά τους , με δυσκολίες , με επανοργάνωση του υποσυστήματος της οικογένειας , με άγχος και περισσότερες ευθύνες .

Οι χωλές οικογένειες είναι οι συζυγικές οικογένειες που έχουν διασπαστεί σε δυο τμήματα γιατί μη οικογενειακοί λόγοι τους αναγκάζουν να ζουν χωριστά , για μακρά χρονικά διαστήματα . Αυτό το μη παραδοσιακό σχήμα είναι η επιλογή του συζύγου να συνδυάσει την επαγγελματική απασχόληση και τα παιδιά ζουν με υποκατάστατα γονέων.

Η δομή της οικογένειας είναι το σημαντικό στοιχείο για την κατανόηση των σχέσεων των μελών της . Η θέση της γυναίκας έχει εξελιχθεί σε ποικίλους τομείς και τείνει προς την κατανομή των καθηκόντων με τους άνδρες . Η σχέση μητέρας –παιδιού εξαρτάται από την ζωή της ίδιας και την σχέση με τον άνδρα

της. Το παιδί είναι ένα όνειρο της που πραγματοποιείται αλλά οι προκαταλήψεις του παρελθόντος πρέπει να αναθεωρηθούν .

Η εργασία της μητέρας δεν επιβαρύνει το παιδί, όμως ο χρόνος που δαπανά με τα παιδιά της είναι πιο σημαντικός από κάθε τι. Οι μητέρες απουσιάζουν από το σπίτι και πολλές ανάγκες της οικογένειας καλύπτονται από εξωτερικούς παράγοντες, γιατί η οικογένεια χάνει τους δεσμούς της. Οι ειδικοί επισημαίνουν ότι τα παιδιά των εργαζόμενων γυναικών μαθαίνουν να είναι πιο υπεύθυνα όμως οι ίδιες νιώθουν ενοχές για την απουσία τους.

Επιπλέον, στη σχέση γυναίκας-άνδρα υπάρχει ανισότητα γιατί η γυναίκα έχει όλα τα βάρη της οικογένειας και η συμμετοχή του άνδρα απουσιάζει. Ο ρόλος που της επιβάλλει η κοινωνία είναι σαν υπηρεσία προς το σύζυγο. Ο επαναπροσδιορισμός των ρόλων τους θα ήταν μια βοηθητική λύση.

Η σημερινή Ελληνίδα γυναίκα είναι σκληρά εργαζόμενη. Με την παρουσία της επανδρώνει όλους τους κλάδους των επαγγελμάτων, πηγαίνοντας κόντρα σε αυτούς που θεωρούν ότι η γυναίκα για το σπίτι ή για ορισμένους τύπους επαγγελμάτων. Η βιομηχανική επανάσταση, οι πόλεμοι και ο φεμινισμός αποτέλεσαν σημαντικούς ιστορικούς σταθμούς που συνέβαλαν στην ανεξαρτησία της γυναίκας.

Ο ρόλος της γυναίκας είναι πολυδιάστατος, γυναίκα, σύζυγος, μητέρα και νοικοκυρά. Με την αναπροσαρμογή των ρόλων και την κατανόηση του άνδρα η γυναίκα προσπαθεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά με τις προκλήσεις που έρχεται καθημερινά αντιμέτωπη. Βέβαια τα τελευταία χρόνια ο ρόλος της νοικοκυράς έχει λίγο παραγκωνιστεί και τη θέση του έχει πάρει η εξωτερικά αμοιβομένη εργασία.

Η ισότητα στους ρόλους του άντρα και της γυναίκας έχει κερδισθεί από μακροχρόνιους αγώνες αλλά πολλές φορές εφαρμόζεται επιφανειακά.

Άλλες φορές με το πρόσχημα του φεμινισμού παρατηρείται υπερεκμετάλλευση του γυναικείου εργατικού δυναμικού.

Ο φεμινισμός ως κίνημα ενόησε την πορεία της γυναίκας και αποτέλεσε την εναρκτήρια βάση των αγώνων για την κατάκτηση δικαιωμάτων.

Εξαιτίας των πολλών ρόλων που έχει αναλάβει η γυναίκα, παραγκωνίζει τον εαυτό της σαν άνθρωπο. Από την άλλη πλευρά με την επαγγελματική καριέρα η γυναίκα απέκτησε την πολυπόθητη οικονομική ανεξαρτησία.

Η οικονομική αυτοτέλεια βοήθησε την γυναίκα να ανεξαρτοποιηθεί από ότι την κρατούσε υποχείριο, να απεγκλωβιστεί από το σπίτι και να αποστασιοποιηθεί από τον άνδρα.

Με την αναπροσαρμογή των ρόλων, το ζευγάρι απέκτησε άλλη υπόσταση, το σπίτι πλέον αποτελεί χώρο ξεκούρασης και οικογενειακό καταφύγιο για όλα τα μέλη του. Όπου και στο χώρο αυτό η γυναίκα λειτουργεί ως σύζυγος , νοικοκυρά και μητέρα. Εν αντιθέσει η εργασία απαιτεί μια τυποποιημένη παρουσία εκ μέρους και της γυναίκας και του άνδρα.

Δυστυχώς στο χώρο της εργασίας κάποιες φορές παρατηρούνται φαινόμενα, υποτίμησης και σεξουαλικής παρενόχλησης της γυναίκας, από

άνδρες, που υποφέρουν από σύνδρομο κατωτερότητας και θέλουν να δείξουν την «υπεροχή» τους.

Το μέλλον θα αποδείξει αν η κοινωνική άνοδος της γυναίκας είναι μια ουσιαστική απελευθέρωση ή για ακόμα μια φορά η γυναίκα επωμίζεται πολλά καθήκοντα.

4.2. Συμπεράσματα

Η γυναίκα της σύγχρονης εποχής είναι αποτέλεσμα ολόκληρων διεργασιών που άρχισαν από την αρχαιότητα και συνεχίζονται μέχρι και στις μέρες μας. Στον αρχαίο κόσμο, η γυναίκα υπήρξε υποχείριο των ανδρών και απλό μέσο παραγωγής απογόνων. Έπειτα από συνεχείς και σκληρούς αγώνες απέκτησε σταδιακά το δικαίωμα στην μόρφωση, αρχικά όχι ισότιμα με τον άνδρα, αλλά μέσω της μόρφωσης κατόρθωσε όχι μόνο να καταλάβει και να εκφράσει τα δικαιώματά της ως γυναίκα- άνθρωπος, αλλά και να τα διεκδικήσει. Έτσι δημιουργείται το κίνημα του φεμινισμού που δίνει στη γυναίκα μια νέα πνοή και δύναμη.

Κατορθώνει με αυτόν τον τρόπο να αποκτήσει ίσα δικαιώματα με αυτά των ανδρών σε θέματα όπως η εργασία, η ψήφος, η ισότητα, η κοινωνική δικαιοσύνη, η αντιμετώπιση της βίας, κ.τ.λ. Στις μέρες μας οι γυναίκες έχουν κάνει μεγάλα βήματα προόδου, ασχολούνται ενεργά με τα κοινά (τόσο σε επίπεδο αυτοδιοίκησης όσο και σε εθνικό επίπεδο), έχουν κάνει αισθητή την παρουσία τους στις επιχειρήσεις, στον αθλητισμό, στις τέχνες στα γράμματα, κ.τ.λ., ωστόσο αυτό δεν σημαίνει ότι έχουν να διανύσουν μεγάλη απόσταση ακόμα ώστε να γίνουν αποδεκτές και πλήρως ισότιμες με τους άνδρες.

Οι γυναίκες ως μητέρες πέρασαν από πολλά διαφορετικά στάδια για να καταλήξουν στην σημερινή μορφή τους και όσα έχουν κατακτήσει. Στην αρχή κυριάρχησαν, μετά κλείστηκαν στα σπίτια τους, αμφισβητήθηκαν, κατηγορήθηκαν για τα εκτός γάμου παιδιά.

Στη συνέχεια κυριάρχησε η πατριαρχία, επαναστάτησαν για να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους. Μέσα από αυτές τις διαδικασίες οι παραδοσιακοί ρόλοι και συνθήκες άλλαξαν και τη θέση τους πήραν άλλες προσαρμοσμένες στα νέα πρότυπα. Οι γυναίκες πέρα από τον ρόλο της μητέρας και της νοικοκυράς, αναζητούν την επαγγελματική τους καταξίωση και την μόρφωση τους ή το πιο απαραίτητο να εργασθούν για οικονομικούς λόγους.

Επιπλέον αναζητούν την ισότητα με τους άνδρες, ως προς την κατανομή των ευθυνών και των καθηκόντων μέσα στην οικογένεια. Όμως είναι δύσκολο αυτό να επιτευχθεί. Με αποτέλεσμα να αισθάνονται μοναξιά και απογοήτευση για όσα είχαν ονειρευτεί. Η γυναίκα έχει φορτωθεί πλέον τον ρόλο της μητέρας της νοικοκυράς και της εργαζόμενης, με αποτέλεσμα να μην έχει ελεύθερο χρόνο για τον εαυτό της. Η δομή της πυρηνικής οικογένειας έχει αλλάξει και οι ρόλοι των μελών έχουν αναπροσαρμοστεί στα νέα δεδομένα και κυρίως με την απουσία της μητέρας από το σπίτι, όμως οι ρόλοι της παραμένουν οι ίδιοι και οι ευθύνες αυξάνουν.

Επιπλέον στην σύγχρονη κοινωνία υπάρχουν και άλλες μορφές όπως οι οικογένειες με διαζύγιο, η ανύπαντρη μητέρα, οι μονογονεϊκές οικογένειες και οι χωλές. Οι παραπάνω μορφές τείνουν να αυξάνονται σε βάρος του προτύπου της παραδοσιακής οικογένειας.

Η σημερινή επαγγελματική πορεία της γυναίκας είναι απόρροια των αγώνων. Η εξέλιξη της χαρακτηρίζεται συνεχώς ανοδική. Συνεχώς δίνονται ευκαιρίες να επεκταθεί και να προβληθεί η πολυσχιδής προσωπικότητα της μέσα από ένα εύρος δραστηριοτήτων που καλείται να αναλάβει και να ανταποκριθεί ικανοποιητικά.

Οι ρόλοι έχουν μεταβληθεί. Ο ρόλος του άνδρα πλέον δεν επιβαρύνεται από το ρόλο του «κουβαλητή», τον ρόλο αυτό τον έχει μοιραστεί με την γυναίκα η οποία συνεισφέρει σημαντικά στα έξοδα της οικογένειας. Ο άνδρας πλέον βοηθά και τις πραχτικές υποθέσεις του σπιτιού και στο μέγαλωμα των παιδιών ανακουφίζοντας την γυναίκα από τις πολλές ευθύνες.

Ο ρόλος της γυναίκας είναι πολύπλευρος, οι σημαντικές και οι πιο προφανείς πλευρές του ρόλου αυτού, μητέρα, σύζυγος, εργαζόμενη και νοικοκυρά. Φυσικά η συνεισφορά της είναι ανεκτίμητη κυρίως όταν έχει επωμιστεί το ρόλο της μητέρας.

Ο ρόλος της νοικοκυράς είναι ένας παραγκωνισμένος ρόλος παρ' αυτά σημαντικός για την εύρυθμη λειτουργία της οικογένειας.

Οι ρυθμοί εξέλιξης της κοινωνίας είναι γρήγοροι για να καταφέρει ο άντρας και η γυναίκα να προσαρμοστεί στην νέα κατάσταση απαιτείται διαρκείς αναπροσαρμογή στους νέους ρόλους που επιβάλλει η κοινωνία.

4.3. Προτάσεις

Οι δυνατότητες συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας παραμένουν ακόμη σε μεγάλο βαθμό αναξιοποίητες. Στην Ευρώπη των 15 υπήρχαν 6,4 εκατομμύρια γυναίκες που ενώ βρίσκονταν σε ηλικία εργασίας και επιθυμούσαν να εργαστούν, δεν κατείχαν αμοιβόμενη θέση απασχόλησης, ενώ 6,6 εκατομμύρια γυναίκες ήταν άνεργες. Το 2002 το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών αυξήθηκε ελαφρά από 55% σε 55,6%, το οποίο είχε ως αποτέλεσμα να μειωθεί η διαφορά μεταξύ των δύο φύλων ως προς την απασχόληση στις 17,2 εκατοστιαίες μονάδες. Η διαφορά μεταξύ των δύο φύλων ως προς το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε σε 1,8%. Οι μεγαλύτερες διαφορές (πάνω από 20% ως προς την απασχόληση και 5% ως προς την ανεργία) παρατηρούνται στην Ισπανία, την Ελλάδα και την Ιταλία. Οι μισθολογικές διαφορές μεταξύ των δύο φύλων παρέμειναν υψηλές από το 1998 και εφεξής (16%), ενώ σημαντικά υψηλότερες είναι οι διαφορές στον ιδιωτικό τομέα (21%) απ' ό,τι στο δημόσιο (12%). Οι μεγαλύτερες συνολικές διαφορές (πάνω από 20%) παρατηρούνται στη Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και τις Κάτω Χώρες. Σε οκτώ κράτη μέλη οι μισθολογικές διαφορές στον ιδιωτικό τομέα υπερβαίνουν τις 20 ποσοστιαίες μονάδες (Πορτογαλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Κάτω Χώρες, Αυστρία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ισπανία, Ελλάδα). Οι εργασιακές ρυθμίσεις αποτελούν, επίσης, σημαντική συνιστώσα. Σχεδόν το ένα τρίτο των απασχολούμενων γυναικών εργάζονται με καθεστώς μερικής απασχόλησης, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους άντρες είναι κάτω από 5%. Το ένα τρίτο των γυναικών εργάζονται με καθεστώς μερικής απασχόλησης, καθώς επιφορτίζονται με τη φροντίδα των παιδιών τους ή άλλων εξαρτωμένων ατόμων. Με δεδομένο τον αντίκτυπο που έχει η μητρότητα στην απασχόληση για τις γυναίκες, το ζήτημα της φροντίδας των παιδιών αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Προκειμένου η Ευρωπαϊκή Ένωση να εξασφαλίσει πλήρη απασχόληση, να αυξήσει την ποιότητα στην εργασία και να προωθήσει την κοινωνική ενσωμάτωση και συνοχή, πρέπει να εξαλειφθούν προοδευτικά οι διαφορές μεταξύ των δύο φύλων στην αγορά εργασίας (www.kethi.gr, 7/11/2007).

Επιπλέον προτάσεις:

1. Οι μύθοι του παρελθόντος να γίνουν παράδειγμα προς μίμηση των αδύναμων σύγχρονων γυναικών για να συνεχίσουν τον αγώνα.
2. Οι εργαζόμενες γυναίκες να διεκδικήσουν τα δικαιωμά τους στον χώρο εργασίας .
3. Να αναπροσαρμοστούν οι ρόλοι των μελών της οικογένειας και ο καθένας να αναλάβει ορισμένα καθήκοντα.
4. Η γυναίκα να συνδυάσει τους ποικίλους ρόλους της.
5. Να διεκδικήσουν την ισότητα μεταξύ των δυο φύλων.

6. Να γίνουν αποδεκτές οι ανύπαντρες μητέρες και να καθιερωθεί ως νέος θεσμός της σύγχρονης κοινωνίας.
7. Η μείωση των διαζυγίων μέσα από την πρόληψη των ειδικών.
8. Ο θεσμός της διατροφής των διαζυγίων να είναι ισότιμος και στα δυο φύλα.
9. Οι ειδικοί και οι κοινωνικές υπηρεσίες να βοηθούν τις νέες μορφές οικογενειών[χωλές]
10. Τα παιδιά να μην ζουν με υποκατάστατα γονέων αλλά οι γονείς να περνούν ουσιαστικό χρόνο μαζί τους.
11. Οι ρόλοι πρέπει πια στην ουσία να γίνουν ισότιμοι, ο άντρας να προσαρμοστεί στην νέα πραγματικότητα και να αφήσει την γυναίκα να εξελιχθεί ελεύθερα ως κοινωνική και επαγγελματική αυθύπαρκτη οντότητα.
12. Η κοινωνική ανοχή για το ρόλο της γυναίκας πρέπει να μεγιστοποιηθεί, με κατανόηση στην τήρηση των δικαιωμάτων που της έχουν παραχωρηθεί.
13. Ο άντρας θα πρέπει να μοιράζεται το φόρτο της εργασίας και ανακουφίζει την γυναίκα, οφείλουμε να έχουμε ως πεποίθηση ότι τα «παιδιά δεν είναι μόνο ευθύνη της γυναίκας»
14. Ο χώρος της εργασίας πρέπει να είναι πεδίο κοινωνικής και επαγγελματικής εξέλιξης για την γυναίκα και όχι να «μποϊκοτάρετε» από μια μερίδα ανδρών οι οποίοι δεν έχουν προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα της εξελικτικής πορείας των γυναικών
15. Η σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο εργασίας είναι φαινόμενο που πρέπει να εκλείψει, μια βίαια πράξη «πλασματικής υπεροχής» του άνδρα που αποδίδεται στην μειωμένη αυτοεκτίμηση.
16. Η καταπίεση των γυναικών με το πρόσχημα του φεμινισμού πρέπει να πάψει να υφίσταται και να απελευθερωθεί η γυναίκα από δεσμά της καθημερινής και πολύπλευρης απασχόλησης .
Ο φεμινισμός πρέπει να αποτελεί εναρκτήριο βάση της κοινωνικής ενσωμάτωσης και επαγγελματικής προόδου για την εξασφάλιση των δικαιωμάτων της γυναίκας.
17. Στην σημερινή γυναίκα πρέπει να δίνονται ισότιμες ευκαιρίες με τους άνδρες με απώτερο σκοπό να εξελίξει τις δυνατότητες της πολυσχιδούς προσωπικότητάς της.
18. Το κράτος οφείλει να προωθήσει ένα εύρος κοινωνικών πολιτικών και όχι να αρκείτε σε τοπικές δράσεις και σε πραχτικά σεμιναρίων. Χρήσιμο θα ήταν να επιτευχθεί διακρατική συνεργασία για την προώθηση των δικαιωμάτων της γυναίκας και οριοθέτηση των ρόλων σε ένα θεμιτά λογικό πλαίσιο που μπορεί να ανταποκριθεί.
19. Ο ρόλος της νοικοκυράς θα πρέπει να αναγνωρίζεται στην γυναίκα ως μια επαγγελματική καταξίωση η οποία θα πρέπει να είναι αμειβόμενη, για να αποτελεί κίνητρο για τις γυναίκες να ασχολούνται με το σπίτι.
20. Ο ρόλος της νοικοκυράς δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως «θυμηδία» αλλά είναι μια παράλληλη απασχόληση με την εξωτερική εργασία της ισότιμη και βασική για το ρόλο της στην οικογένεια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση:

1. Βουτήρας Σταύρος: *“Η γυναίκα στην μισθωτή εργασία”*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1981.
2. Γαλάνης Γιώργος : *“Οικογένεια με ένα γονέα”*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995.
3. Γκούμας – Κωτσιόπουλος: εγκυκλοπαίδεια Υδρόγειος, τόμος Γ , ΙΑ, εκδόσεις Δομική , Αθήνα 1989.
4. Δαράκη Πέπη: *“Το όραμα της ισοτιμίας της γυναίκας”*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1995.
5. Κακλαμανάκη Ρούλα: *“Η θέση της ελληνίδας . Στην οικογένεια, στην κοινωνία, στην πολιτεία”*, εκδοσεις Καστανιώτη, β΄ έκδοση, Αθήνα 1995.
6. Καμπάνας Η., Λεξικό Μονοτονικό ,εκδόσεις Καμπάνα, Αθήνα 1991
7. Κατάκη Χάρις: *“Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας”*, εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 1984.
8. Κριάρας Εμμανουήλ: *Νέο Ελληνικό Λεξικό*, εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2003
9. Λεοντιδου,Ε. & Sigrid. A: *“Η Ελλάδα των γυναικών”*. Εκδόσεις Γαία 1, Αθήνα 1992.
- 10.Μανιατέας, εγκυκλοπαίδεια, Εποπτική, Εκδόσεις: Άτλας, Αθήνα 1992
- 11.Μουσούρου Λ. Μ: *“Γυναικεία Απασχόληση και Οικογένεια (στην Ελλάδα και αλλού)”*, εκδόσεις Ελληνική Κοινωνία 3, Αθήνα 2004.
- 12.Μουσούρου Λ. Μ.: *“ Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας”*, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2005.
- 13.Μουσούρου Λ.Μ.: *“Γυναίκα και απασχόληση”*, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2005.
- 14.Μπάικερ Μίλλερ Τζ.: *“Για μια νέα ψυχολογία της γυναίκας”*, εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα 2005.
- 15.Μπαμπινιώτης Γ.: *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, εκδόσεις: Κέντρο Λεξολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα 2002.
- 16.Νικολαΐδου Μάγδα: *“Η γυναίκα στην Ελλάδα, Δουλειά και Χειραφέτηση”*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1981.
- 17.Νοβίκοβα Ε., Γιαζίκοβα Β., Γιάνκοβα Ζ.: *“Γυναίκα, Δουλειά, Οικογένεια”*, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1986.
- 18.Ντε Μπωβουάρ Σιμόν: *“Το δεύτερο φύλο, εκδόσεις Γλάρος”*, Αθήνα 1979.
- 19.Πανταζή και Τζίφα Κ: *“Η θέση της γυναίκας στην Ελλάδα”*, εκδόσεις Νέα Σύνορα, Αθήνα 1984.
- 20.Παντελίδου- Μαλούτα. Μ. : *“Γυναίκες και πολιτική”*, Εκδόσεις:Gutenberg, Αθήνα 1992.
- 21.Παντελίδου- Μαλούτα Μ.: *“Το φύλο της δημοκρατίας. Το φύλο του πολίτη και εμφύλια υποκείμενα”*, Εκδόσεις: Σαββάλας, Αθήνα 2002.

- 22.Ρατνερ Γιόζεφ: “Ζωή και οικογένεια, η ψυχολογία της γυναίκας” (μετάφραση Γιώργου Βαμβαλή), εκδόσεις Μανιατέα, Αθήνα 1989.
- 23.Ρηντ Έβελν: “Προβλήματα της πάλης για την απελευθέρωση της γυναίκας. Μια Μαρξιστική προσέγγιση”, εκδόσεις Πύλη, Αθήνα 1980.
- 24.Ριτς Άντριεν: “Γέννημα Γυναίκας, Η μητρότητά σαν εμπειρία και θεσμός”, εκδόσεις Νέα Σύνορα, Αθήνα 1983.
- 25.Σκόδρα Ελένη: “Η ψυχολογία της γυναίκας”, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1993.
- 26.Τάκαρη Ντίνα: “Η κοινωνική και επαγγελματική θέση της σημερινής γυναίκας (στην Ελλάδα και στο εξωτερικό)”, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα Αθήνα 1978.
- 27.Τσαούση Δ. Γ: “Η κοινωνία του ανθρώπου”, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2002.

Ξενόγλωσση:

- 28.Caron Josiane: “Ανύπαντρες μητέρες – Γυναικείο Κίνημα”, (επιμέλεια Αναστασία – Βαλεντίνη) εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1983.
- 29.Chatter K., Gaster R.: “Ο μύθος της ισότητας. Ένας οδηγός για τις γυναίκες που θέλουν να φέρουν αλλαγές στον επαγγελματικό τους χώρο , για τους άνδρες που είναι έτοιμοι να αλλάξουν” (μετάφραση: Νίκη Καραγιάννη) , εκδόσεις Φυτράκη, Αθήνα 1997.
- 30.Duby G.: “Γυναίκες και ιστορία”, (μετάφραση: Κατερίνα Καρλάκτη) εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1995.
- 31.Duby G., Perrot M.: “Γυναίκες και ιστορία”, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα , Αθήνα 1995.
- 32.Perrot M: “Η εργασία των γυναικών στην Ευρώπη”, εκδόσεις Έλλην, Σύρος 1988.

INTERNET:

1. www.specialeducation.gr, 3/12/07
2. www.ydt.gr,3/12/2007
3. www.ombrella.gr,2/12/2007
4. www.poreiagynaikon.gr,17/5/2007
5. www.olokliromenes.gr,20/6/2007
6. www.draseis-gynaikew.gr, 10/9/2007
7. www.parliament.gr, 25/08/2007.
8. www.wikipedia.org, 26/10/2007.
9. www.paroutsas.gr , 27/09/2007.
10. www.auth.gr, 25/08/2007 .
11. www.europarl.europa.eu, 25/09/2007.
12. www.ec.europa.eu.gr, 25/09/2007.
13. www.nd.gr, 7/11/2007.
14. www.xekinima.org, 8/11/2007.
15. www.kethi.gr, 7/11/2007.
16. www.el-wikipedia.org, 26/10/2007 .
17. www.poreiagynaikon.gr, 25/09/2007.
18. www.tovima.dolnet.gr, 25/09/2007.
19. www.europarl.gr, 8/11/2007.
20. www.noikokyra.gr, 25/09/2007.
21. www.iospress.gr, 8/11/2007.
22. www.asda.gr, 22/01/2008
23. www.alkistis-equal.gr, 22/01/2008
24. www.JesusLovesyou.gr, 25/05/2007